

De
Het
open
open
ruimte
ruimte
werk-
plat-
en
form

“Maatschappelijk bewustzijn tot stand brengen voor het landschap en voor onze prachtige open ruimte is meer dan ooit nodig. Met het Open Ruimte Platform delen we onze ervaringen en bundelen we de expertise van op het terrein. Ik geloof dan ook dat het Open Ruimte Platform waardevolle beleidsinsteken kan geven van onderuit en steun ten volle de werking ervan.”

Zuhal Demir,
Vlaams Minister voor
Omgeving & Energie

Platform wordt Beweging wordt Werken

In 2013 zette de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), samen met innovatieplatform Architecture Workroom Brussels en het architectenbureau Bovenbouw, een traject op van ontwerpend onderzoek. De toekomstverkenning voor de open ruimte in Vlaanderen leidde tot de publicatie van '[Het Open Ruimte Offensief](#)'. De publicatie formuleert zes urgente toekomstprojecten voor de open ruimte in Vlaanderen. De open ruimte stuurt, als plaats van voedselproductie, energiewinning, vrije tijd en natuur, de stedelijke ontwikkeling. Om echt werk te maken van dit offensief, vond de Vlaamse Landmaatschappij in het toenmalige departement Ruimte Vlaanderen (nu departement Omgeving), de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VMSG) en de Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP) haar eerste partners. Samen richtten ze in 2014 het Open Ruimte Platform op, met als [missie](#) het samenbrengen van de kennis, ervaring, instrumenten en capaciteit van verschillende overheden, middenveldorganisaties en lokale initiatiefnemers om nieuwe en daadkrachtige (samen)werkvormen te ontwikkelen voor open ruimte en voor open ruimte beleid.

De werking van het Platform organiseerde zich concreet volgens drie parallelle sporen: een leertraject, een testtraject en een beleidstraject. Zowel prikkelende initiatieven, doorbraakprojecten als regulier beleid werden bestudeerd, gedocumenteerd en betrokken bij het verkennen van een alternatieve aanpak en coalitie voor de gewenste realisatie van toekomstprojecten. In 2017 bracht het Platform, samen met haar externe partners Architecture Workroom Brussels en de PLEN-onderzoeksgroep (nu P.PUL-onderzoeksgroep), haar werkzaamheden en inzichten samen in de publicatie '[Operatie Open Ruimte](#)'. De publicatie geeft weer hoe de wolk van uitdagingen en dynamieken kan worden opgebroken en gestructureerd in verschillende types of 'families van opgaven'. Rond die terugkerende opgaven

(systemische opgaven en veranderingen die op meerdere plekken in Vlaanderen voorkomen en nodig zijn) kunnen lokale initiatiefkracht en bovenlokaal beleid elkaar beter vinden.

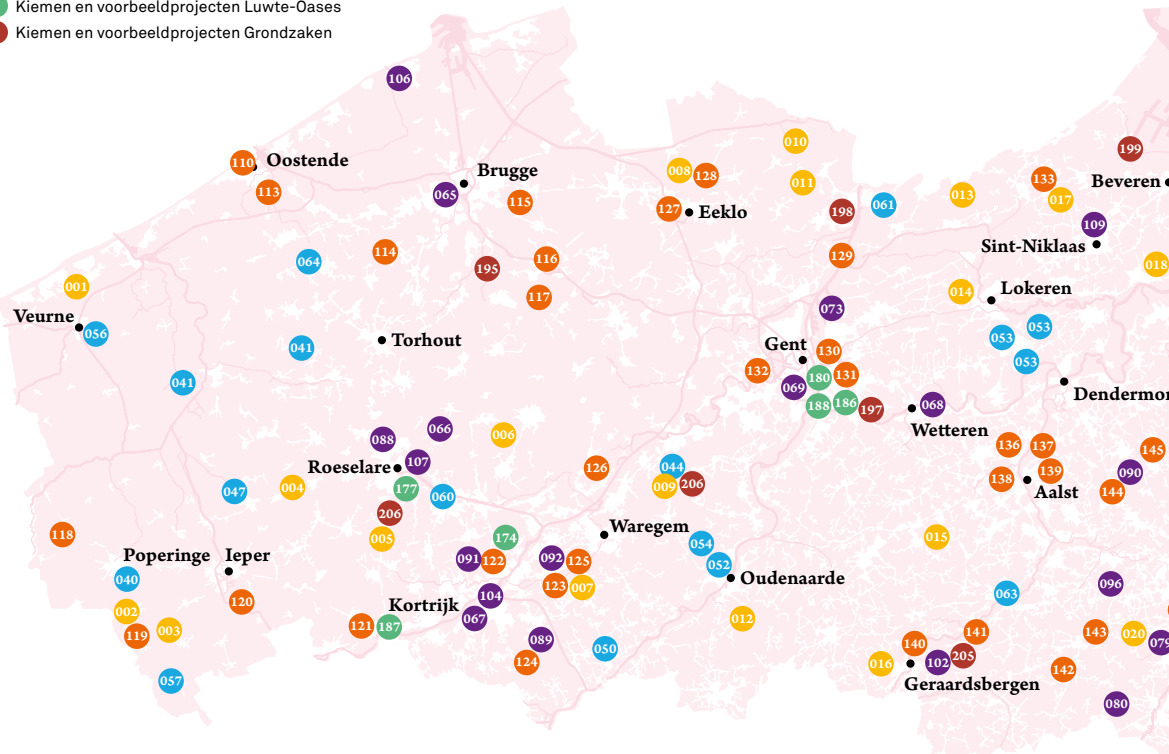
Per opgave kunnen aangepaste coalities worden gevormd die capaciteiten, bevoegdheden en instrumenten bundelen in een aanpak, om zo de weg te vinden naar realisatie op schaal van Vlaanderen. ‘Operatie Open Ruimte’ brengt een pleidooi voor een actieve en geïntegreerde programmawerking die coalities smeedt tussen Vlaamse en lokale overheden, middenveldorganisaties, burgerinitiatieven en particuliere actoren in de Vlaamse open ruimte. Nog in 2017 lanceerden het Open Ruimte Platform en de bevoegde Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw een oproep voor het allereerste programma Water + Land + Schap.

Vanaf 2018 schakelde het Open Ruimte Platform nog een versnelling hoger met de lancering van de Open Ruimte Beweging. Met een nog bredere groep aan actoren van binnen en buiten de overheid werden de mogelijkheden van de platform- en programmawerking verder verkend en getest. De [Open Ruimte Beweging](#) streeft naar een breed gekend en maatschappelijk gedragen project voor de open ruimte in Vlaanderen. Het doel is niet de ontwikkeling van één grote, langetermijn visie of plan voor de Vlaamse open ruimte, maar wel om bestaand beleid en instrumentarium uit verschillende domeinen te koppelen aan actie en dynamiek op het terrein. Zo fungeert het platform als een projectbureau tussen bovenlokale overheid, lokale overheid, praktijk en kennis. Die fase werd dan ook gestructureerd, vooruitgestuwd en begeleid door een kerngroep van de VLM, het Departement Omgeving, de VVSG, de VVP, de Regionale Landschappen, de VRP, het innovatieplatform Architecture Workroom Brussels, Voorland en de P.PUL-onderzoeksgroep van KU Leuven.

Vijf provinciale Open Ruimte Tafels lieten toe om in 2018 een veelvoud aan urgenties en ambities voor de Vlaamse open ruimte te oogsten, telkens met de vraag naar duidelijke kaders en bovenlokale ondersteuning. Via een intensieve reeks van thematische tafels op de Maatschappelijke Werkplaats van [You Are Here](#) werden ze gebundeld tot nieuwe mogelijke programma's. De Openruimteconferentie van 25 oktober 2018 kondigde de verkenning van vier nieuwe actieprogramma's aan: Grondzaken, Luwte-Oases, Voedsel + Land + Schap en Op(en)ruimen. Rond die programma's werden in de loop van 2019 programmateams gevormd, die elk werken aan de afstemming en integratie van diverse beleidsdoelen, instrumenten en kennis om initiatieven op het terrein te ondersteunen.

Het Open Ruimte Platform is dus WERK-zaam op twee fronten: als kennisnetwerk om overkoepelend de open ruimte uitdagingen van de toekomst samen aan te gaan én als uitvoeringsmachine door concrete programma's op het terrein uit te voeren. Voorliggende publicatie omvat deze tweedeling. Enerzijds werpen zes WERK-punten een constructieve terugblik op de ervaringen van de voorbije jaren en formuleren een kritische vooruitblik op de programmawerking als werkwijze voor de Vlaamse open ruimte in de komende jaren. Deze werkpunten vormen een essay dat geschreven is door de ondersteunende partners van de Open Ruimte Beweging, maar ook gevoed en doorspekt is met inzichten van een veelheid aan actoren die de voorbije jaren betrokken waren bij het Open Ruimte Platform. Anderzijds wisselen programma-logboeken de zes werkpunten af. Ze documenteren het engagement van de programmateams en het concrete WERK op of richting het terrein tot op vandaag. Samen vormen deze twee afwisselende delen de Open Ruimte Werken.

- Inzendingen Water+Land+Schap
- Inzendingen Proeftuinen Droogte
- Geselecteerde Proeftuinen Ontharding
- Kiemen en voorbeeldprojecten Voedsel+Land+Schap
- Kiemen en voorbeeldprojecten Lutwe-Oases
- Kiemen en voorbeeldprojecten Grondzaken

Ingediende voorstellen Water+Land+Schap

1. Water voor golf, boer en duin, Koksijde – IWVA
2. Water-land-schap 2030 Westouter – vzw Boerenlandschap
3. Robuuste waterlopen Westhoek – Regionaal Landschap West-Vlaamse heuvels, stad Ieper
4. Humus+ – privé bedrijf Natural Growth
5. Roeselaere-Ledegem-Moorslede – Productief Landschap Midden-West-Vlaanderen – Provincie West-Vlaanderen
6. Schellebeek Pittem-waterbuffer – particulieren
7. Gaverbeekvisie-Harelbeke-Anzegem – Intercommunale Leiedal
8. Meetjes – Eeklo, inrichting waterloopjes als buffer, aanleg warmtenet en duurzame landbouw – stad Eeklo
9. Burenwater – Tomato masters Deinze – bedrijf Tomato masters
10. Meetjeslandse krekens en polders – Regionaal Landschap Meetjesland
11. Isabellapolder-plaatsen stuwen – stad Lokeren
12. Maarkebeek-preventie overstroming door inrichten vallei en landbouwgebied – Provincie Oost-Vlaanderen
13. Ruimte voor water in het Peereboomsgat – Moerbeke polder
14. Daknamse meersen – betere waterkwaliteit en -retentie – Lokeren – Provincie Oost-Vlaanderen
15. Woubrechtsegem – Herzele – De Watergroep
16. Hemelwaterplan Geraardsbergen – stad Geraardsbergen
17. T' Loever – Sint-Niklaas – Provincie Oost-Vlaanderen
18. Barbierbeek verbindt – Provincie Oost-Vlaanderen
19. Vuurkouter – gemeente Kruibeke
20. Herstel natuurwaarde en vergroten waterbergend vermogen Molenbeek-vallei – gemeente Sint-Pietersleeuw
21. Vallei van de Zennebeemden – Provincie Vlaams-Brabant
22. Floordambos-Barenbos-Steenokkerzeel – gemeente Steenokkerzeel
23. Aqualitatieve Mechelse groenteregio – POM Antwerpen

24. Stadsvijvers Antwerpen – Waterlink-Aquafin-burgers
25. Stabroek-integrale studie waterlopen – gemeente Stabroek
26. Integraal waterproject t' Merkske – Natuurpunt Markvallei vzw
27. Ravels-werken op waterscheidingskam – Provincie Antwerpen
28. Beek.Boer.bodem – vallei van de Aa – Provincie Antwerpen
29. Irrigatie van landbouwgronden uit zandwinningsplassen-Kempense meren – Provincie Antwerpen
30. Hof ter Laken – Flemish Natural trust-Heist-op-den-Berg – Kempens Landschap vzw
31. Laakvallei-integraal waterbeheer project met BO en recreatie – Regionaal Landschap Noord-Hageland
32. Hooilaar en Maaiwanters-Molenbergstraat – gemeente Herselt
33. Kwadrant – verbeteren waterkwaliteit i.s.m. landbouwers Oostelijk Vlaams-Brabant – Nationale proeftuin voor witloofteelt
34. Water als bondgenoot in de Getestreek – Provincie Vlaams-Brabant
35. Schulensbroek – vervolproject productief landschap – particuliere landbouwer-particulier
36. Effluent waterzuiveringsinstallatie hergebruiken in landbouwteelten – Hasselt – Aquafin
37. Herk en Mombeekvallei-blauwgroene drager in het buitengebied van Zuid-Limburg – Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren
38. Terug naar de bron-Greven – Depots des arts cvba
39. Bruggen tussen Water, land en schap: Maasvallei en Kempen-Broek Bocholt, Bree – Regionaal Landschap Kempen en Maasland

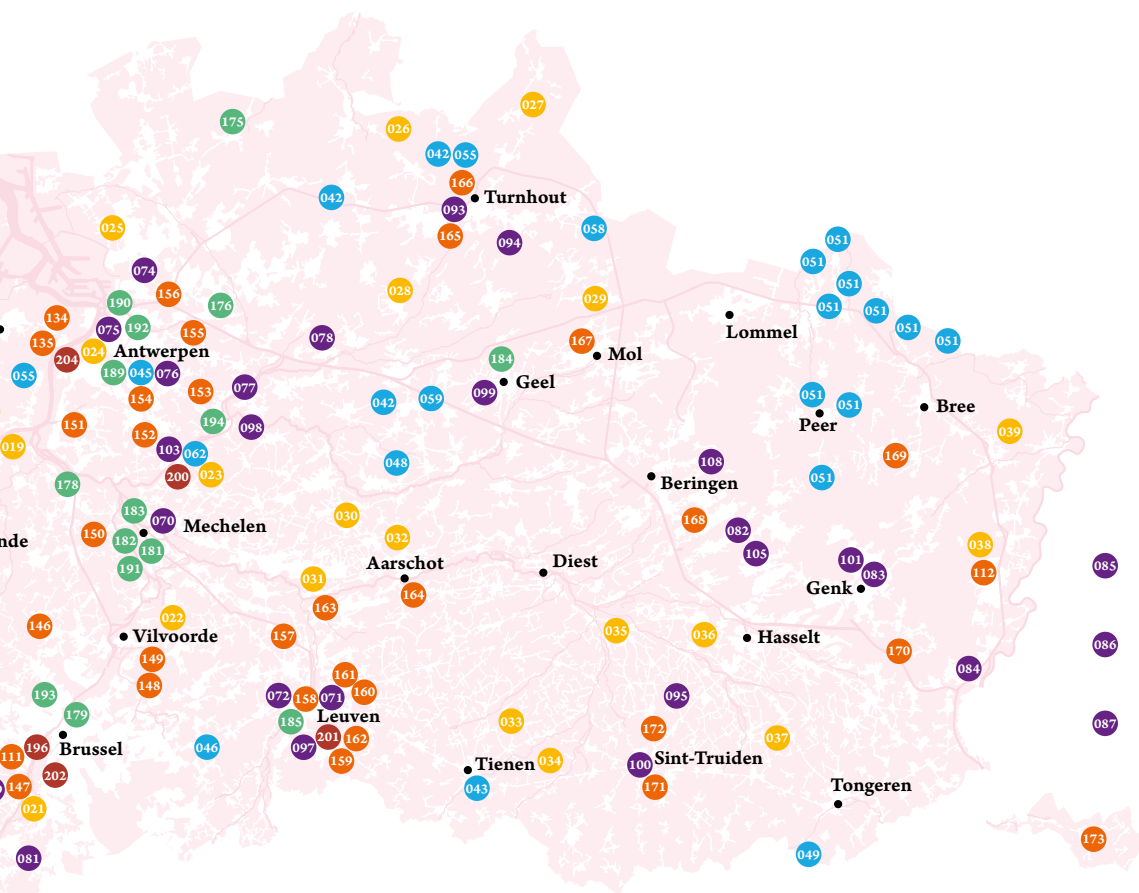
Inzendingen Proeftuinen Droogte

40. Dureau – Poperinge
41. Ijzervlakte – BiervlietBioProducts – Diskmuide
42. Den Berck – Merksplas
43. SuikerWater – Tienen
44. SamenWater – Deinze
45. WASCO Talboom – Mortsel
46. Water voor Later – Tervuren

47. Mest voor Irrigatiewater – Langemark
48. Agfa-Gevaert – Heultje – Westerlo
49. Louwet – Herstappe
50. Alternatieve Waterbron – Avelgem
51. Limburgse Landbouw Vlaamse Waterbouw – Pelt – Peer – Bocholt – Hamont-Achel
52. Colaris – Oudenaarde
53. Zeels DWB – Zele
54. Balta – Oudenaarde
55. AquaRecup – Merksplas – Kruibeke
56. Effluent-beton – Veurne
57. Clare2Water – Heuveland
58. Circular Irrigation Arbio – Arendonk
59. Buren en Boeren – Olen
60. Water uit mest – Izegem – Ardoorie – Koolskamp
61. Hemelwater – Crossport – Wachtebeke – Zelzate
62. SLIM Waterbeheer – Duffel
63. Malgaardstraat – Ninove
64. SKAKOANN 2020 – Eernegem – Lichtegem

Geselecteerde Proeftuinen Ontharding (1* golf)

65. Har(d)t voor groen
66. Speelgroenplaats – een droom van een speelplaats
67. Transitie industriële varkenssite naar eetbare pluktuin
68. Omgevingsontwerp Markt 23 – Wetteren
69. Betonschraap: de Smet de Naeyerpark Gummarushof
70. De Zevensprong onthardt
71. Geïntegreerde ontharding Redingenhof
72. Betonschraap: ontharding Oostakkerdorp
73. GruunRant Onthardt
74. De robuuste klimaatstraat
75. Infiltratie in co-creatie
76. Ontharding en waterberging in de vallei van de Kleine Nete
77. Groen in plaats van Grijs
78. Zuurstof voor de vogelzangbeek
79. Ontharden Zenneweide
80. Van grijs naar groen speelparadijs
81. Groen hart voor Zolder
82. Transformatieve Evence Coppeelaan
83. Ontsnipperingsproject Pietersheim
84. Geel voor Geel. Verharde boerderij wordt productieve landerij
85. Groen met Grijs
86. RE_MOVE: waar een wil én een plan is, kan een weg weg

Geselecteerde Proeftuinen Ontharding (2e golf)

- 88. Groene Speelplaats SBS de Brug
- 89. Het land achter de Boerenpoort
- 90. Gedeelde schoolinfrastructuur BS de Plataan en GTS Merchtem
- 91. Campus Wevelgem
- 92. De school als groene long
- 93. Het Sint-Pietersinstituut onthardt met groen en blauw
- 94. Park Piot
- 95. VliO Borgloon
- 96. Kapelleweide – transformatie parkeerplein en schoolomgeving tot groen publiek park
- 97. Onthardingsproject School en omgeving voor GBS Blanden
- 98. Sch20len
- 99. Kempense scholen ontharden
- 100. De Veemarkt als groenblauwe missing link
- 101. Wijkwater
- 102. Reconversie Den Bleek
- 103. Onthardingsproject Senthout voor meer zichtbaar water
- 104. Ontharden parking Groeningelaan
- 105. Realisatie natuurcorridor en recreatieve herinrichting open ruimte gebied Kiewit-Zonhoven
- 106. Verduining A. Ruzettelaan Blankenberge
- 107. Groene weide Sint-Jozefskerk. Transformatie van de kerkomgeving als 'prelude' voor een nieuw creatief en ondernemend wijkweefsel
- 108. Groene-blauwe herinrichting Koolmijnlaan en Voorplein
- 109. Weg voor water

Kiemen en voorbeeldprojecten Voedsel+Land+Schap

- 110. Tuinen van Stene – Oostende
- 111. BoerenBruxselPaysans – Anderlecht
- 112. Landgoed – Mechelen
- 113. CSA Biopluktuin
- 114. Brugse Ommeland
- 115. Beverhoutsveld
- 116. CSA Plukhof
- 117. Bulskampveld
- 118. Poperinge
- 119. Contourboslandbouw Heuveland
- 120. Boerenlandschap vzw
- 121. CSA Ten Hooge Elslande
- 122. Vlaspark Kuurne

- 123. CSA Bokkeslot
- 124. CSA Grenshoeve
- 125. Gaverbeek
- 126. Leiemeersen – Zulte en Oeselgem
- 127. Sesam Eeklo
- 128. Huysmanshoeve
- 129. Kanaalzone Gent
- 130. CSA Wijveld
- 131. CSA Oogstgoed
- 132. CSA Goedinge
- 133. Waasland Antwerpen
- 134. Zwiindrecht
- 135. CSA Pluk&Snoeptuin
- 136. Frans De Bruycker
- 137. Popperode Aalst
- 138. Boerderij De Loods
- 139. Land- en tuinbouwer Gilbert Vinck
- 140. Geef Kleur aan Geraardsbergen
- 141. CSA Erwtjes & Knollen
- 142. Landbouwpark Pajottenland (LEADER+)
- 143. Granennetwerk Pajottenland
- 144. Vlaamse Rand / Groene Gordel
- 145. CSA Gezond Plukveld
- 146. CSA Diepen Boomgaard
- 147. Zuidelijke Zennevallei
- 148. Woluweveld
- 149. Machelen Noordrandbos
- 150. Plateau van Hombeek
- 151. CSA Van Schelle
- 152. CSA Grondsmaak
- 153. CSA Loof&Bezen
- 154. Zuidrand Antwerpen
- 155. CSA Buitenhof
- 156. De Werve Hoef
- 157. CSA Wakkere Akker
- 158. CSA BoerEnCompagnie
- 159. CSA 't Plukgeluk
- 160. CSA De Witte Beek
- 161. Landbouwgebied Leuven-Haasrode
- 162. CSA 't Legumenhofke
- 163. Wijngaardberg
- 164. Orléan Site Aarschot
- 165. CSA De Troef
- 166. Stadsboerderij Turnhout
- 167. CSA Mosterdzaadje
- 168. Parken met Smaak
- 169. Oudsbergen
- 170. CSA Het Vrije Veld
- 171. Brustem
- 172. CSA Samenland
- 173. Voeren
- ...

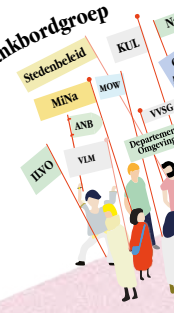
Kiemen en voorbeeldprojecten Luwte-Oases

- 174. De Groene Long – Kuurne
- 175. Kansenkavels en -routes Wuustwezel
- 176. Rijsblokpark – Schilde
- 177. Urnenbos – Oekene
- 178. Kansenkavels en -routes Willebroek
- 179. Zennepark – Schaarbeek
- 180. Sint Pieters Abdijtuin – Gent
- 181. Auwegemvaart – Mechelen
- 182. Sint Mette tuin – Mechelen
- 183. Kruidtuin – Mechelen
- 184. Kansenkavels en -routes Geel
- 185. Redingenhof – Leuven
- 186. Campus MFC Sint-Gregorius, Gentbrugge (Oproep Natuur in je Buurt)
- 187. Snoeiselbos, Menen (Oproep Natuur in je Buurt)
- 188. Nieuw Gent
- 189. Pluktuin Park Den Brandt – Antwerpen
- 190. Klein Begijnhof – Antwerpen
- 191. Dijlepad – Mechelen
- 192. Dakboerderij Pakt – Antwerpen
- 193. Binnentuin UZ Jette
- 194. Bekken waterretentie – Lier
- ...

Kiemen en voorbeeldprojecten Grondzaken

- 195. De Levende Aarde – Hertsberge (Oostkamp)
- 196. La Grange en Ville – Anderlecht
- 197. Brouwerij Huyghe en ILVO – Melle
- 198. Terranova – Zelzate
- 199. Pomona – Verrebroek
- 200. LOCO Lokaal Composteren – Sint-Katelijne Waver – Bonheiden – Putte – Duffel – Lier
- 201. Buurtmoestuinen – Leuven
- 202. Maitres Maraichiers & Composteurs – Brussel
- 203. Blue Gate Antwerp – Hoboken
- 204. Hobokense Polder – Hoboken
- 205. Reagent NEC Helix Citizen Science – Geraardsbergen
- 206. Betrokken proefcentra Leve(n)de Bodem PCG, INAGRO
- ...

Klankbordgroep

You Are Here
Where the West meets the East

gewaardeerde landschappen

Op(en)ruimen

Proeftuinen Ontharding 1.0

Stefan Acke

Kaat Smets

Luwte-Oases

Ellen Luyten

Petra Deproost

Nele Bal

Grondzaken

Dirk Van Gijsegem

Elke Vanempen

Voedsel+Land+Schap

voedselparken

circulaire voedselbouw

Operatie open ruimte

- 1 Smarter Agro
- 2 Baanbrekend groen
- 3 Groene linken
- 4 Infrastructuurvrije open ruimte
- 5 Bodemverzet
- 6 Stadslandschap
- 7 Stapellandbouw
- 8 Groen-blauwe wijken
- 9 Tuinderijen
- 10 Voedselparken
- 11 Boeren natuur
- 12 Landzorgcentra
- 13 Pachtregisseur
- 14 Landschapsdelen
- 15 Paarse sproeten
- 16 Ketencoördinator
- 17 Graskracht
- 18 Klimaatboeren
- 19 Landbouwontwikkelingsparken
- 20 Agro-industrieterreinen
- 21 The Wild Rest
- 22 Edele landschappen
- 23 Keurmerklandschap

Het open ruimte offensief

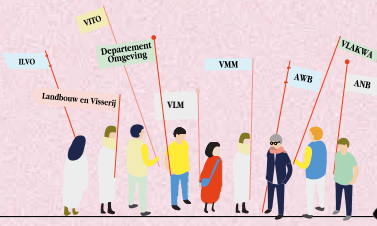
Beleid

Leer

Test

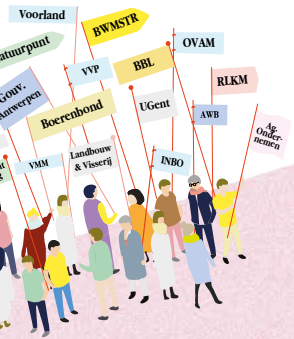
Water+Land+Schap

Open Ruimte Platform XL

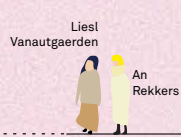
Ondersteunend team

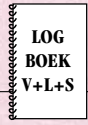
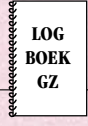
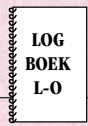
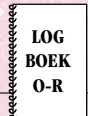
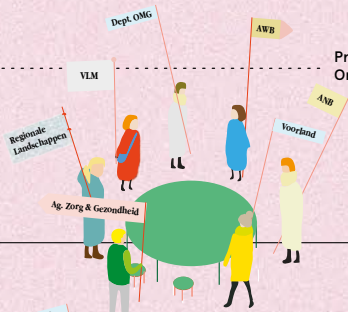
Kraamkamer Energie & Klimaat

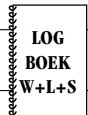
Bosuitbreiding

Proeftuinen Ontharding 2.0

Proeftuinen Droogte

Werk 1
Overbruggen van
de ‘missing link’

p.11

Water + Land + Schap

p.16

Werk 2
Innoveren binnen
overheid en samenleving

p.43

Grondzaken

p.48

Werk 3
Gestaag bestaande
krachten bundelen

p.69

Luwte-Oases

p.72

Werk 4
Mikken op
inspirerende mijlpalen

p.97

Voedsel + Land + Schap

p.100

Werk 5
Leren door
te doen

p.131

Op(en)ruimen

p.134

Werk 6
Ruimte maken
voor ondernemerschap

p.159

Platformwerking

p.162

“Ik heb het Open Ruimte Platform tot mijn genoegen sterk zien groeien. In 2014 namen we een prille en verkennende start met enkele enthousiasmerende toekomstverhalen voor de open ruimte. Van bij de start is de roeping van het Open Ruimte Platform duidelijk: het Open Ruimte Platform streeft naar nieuwe methodieken om in heel Vlaanderen een versnelling van realisaties in de open ruimte op gang te brengen en dat als aanvulling op de bestaande beleidskaders en lopende geïntegreerde gebiedsgerichte projecten.

In 2020 staan we voor nieuwe uitdagingen met vier programma's die in de steigers staan: Op(en) ruimen, Voedsel + Land + Schap, Grondzaken en Luwte-Oases en dit naast het programma bosuitbreiding dat door minister Demir is opgestart. Ondertussen is de methode van de programmawerking meer op scherp gesteld en omarmt ook het beleid de initiatieven die binnen het Open Ruimte Platform worden genomen.

Toon Denys,
Vlaamse Landmaatschappij

Het zou goed zijn dat de werking van het Open Ruimte Platform structureel verankerd wordt. Zoals samenwerking rond beleid of geïntegreerde projectwerking al evident zijn, moet ook de programmawerking een normale manier van werken worden om de uitdagingen waar we voor staan versneld aan te pakken. Complexe vraagstukken vereisen doorgedreven samenwerking en overleg. Versnelling in uitvoering kan niet alleen door de overheid tot stand worden gebracht en vereist het mobiliseren en engageren van lokale dynamiek, overal in Vlaanderen. Mijn wens voor het Open Ruimte Platform XL is dan ook een duurzame verankering van het Open Ruimte Platform, mee vorm gegeven door nog meer enthousiaste initiatiefnemers dan in de beginfase.”

Werk 1

Overbruggen van de ‘missing link’

In het Open Ruimte Platform staat de overtuiging centraal dat de open ruimte een onmisbare sleutel is om tot oplossingen te komen voor tal van complexe opgaven op het vlak van klimaat, biodiversiteit, waterbeheer, voedselvoorziening, energie, enzovoort. Heel wat van die opgaven hebben zich internationaal trouwens vertaald in de strategische doelstellingen van verdragen, akkoorden en richtlijnen. Ook België en Vlaanderen hebben eigen doelstellingen geformuleerd in beleidsdocumenten en vertaald in regelgeving. Tegelijk zien we verschillende inspirerende initiatieven ontluiken die vooral met realisaties op het terrein het verschil willen maken. Vaak nemen lokale besturen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en steeds meer nieuwe burgerinitiatieven daarbij een voortrekkersrol op, al dan niet in een of andere unieke combinatie. Het Open Ruimte Platform wil bewust de dynamiek van vele lokale initiatieven vermenigvuldigen en opschalen zodat ze structureel bijdragen aan het bereiken van nationale en internationale doelstellingen. Die ambitie is sinds de Internationale Architectuurbiënnale van 2018 gekend als het wegwerken van de ‘missing link’.

“Burgerplatformen ontstaan vaak op een kruispunt tussen frustratie en engagement. Daar waar frustratie over een verstoring van de nabije leefomgeving ontstaat, in ons geval ongeïnspireerde en ondoordachte dorpskernverdichtingen, zit echter ook de kracht van betrokkenheid.”

Anna Verhoeve,
Vrienden van de Zwalmse Dorpen

“Het Vlaamse openruimte vraagstuk is complex, de antwoorden wellicht meervoudig. Het inrichten van de open ruimte vraagt voldoende creativiteit, innovatie en co-creatie om de samenleving een aangename, kwaliteitsvolle, natuurrijke en klimaatrobuuste omgeving aan te bieden om te wonen, te ondernemen, te werken en te genieten. Dat vergt een internationale en duurzame visie, een integrale aanpak, een multisectoriële insteek en gericht maatwerk.”

Ignace Schops,
Regionaal Landschap Kempen
en Maasland

“Ook in het verleden kwamen er al waardevolle en vruchtbare samenwerkingen tot stand. De overstap naar programmawerking moet vooral zorgen voor een versnelling op het terrein door oplossingen te zoeken voor een combinatie aan opgaven.”

Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij

Programmawerking bewijst vooral haar toegevoegde waarde als voor een integrerend thema een versnelling in de uitvoering op het terrein op gang moet worden gebracht. Vandaag merken we dat het Open Ruimte Platform erin is geslaagd om een beweging binnen de Vlaamse overheid in gang te zetten. Voor verschillende families van terugkerende opgaven in de open ruimte ontwikkelen departementen en agentschappen programma's. Die volgen zowel uit duidelijke lokale noden (Water + Land + Schap), uit beleidsurgenties (Grondzaken) of politieke werklijnen (Bosuitbreiding). Deze programma's moeten lokale coalities van actoren inspireren en stimuleren om ingrepen op het terrein uit te denken en ook effectief te realiseren. Een systemische aanpak staat daarbij centraal zodat de vaak inefficiënte, verkokerde benadering stap voor stap plaats maakt voor de meer geïntegreerde en realisatiegerichte aanpak. Dat is een aanpak waaraan deze opgaven behoefte hebben, maar ook een aanpak die lokale actoren méér motiveert.

“De nood aan vernieuwende oplossingen is nog steeds groot. Het is dus belangrijk om via programmawerking en proeftuinen nieuwe mogelijkheden te verkennen. Via dat soort experimenten (en de opvolging ervan) detecteren we nieuwe oplossingsrichtingen die mogelijk opgeschaald kunnen worden en zo bijdragen aan de overbrugging van de missing links.”

Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij

“Voor een ondernemende, vernieuwende en faciliterende overheid is het ook zaak dat ze contexten creëert waarbinnen zaken kunnen ontstaan. Het Open Ruimte Platform geeft dergelijk kader om ondernemerschap te creëren en ontwerpt condities als incubator, laboratorium en testruimte voor experimenten op het terrein terwijl men voortdurend de brug kan slaan naar beleid.”

Liesl Vanautgaerden,
Departement Omgeving

“Omdat er niet dadelijk bijkomende middelen zijn uitgetrokken voor de programmawerking zou het poolen van mensen, middelen en instrumenten over beleidsdomeinen en binnen een bepaald programma ervoor moeten zorgen dat er werkelijk een efficiëntieslag gemaakt kan worden.”

Saartje Degelin,
Boerenbond

Een belangrijk werkpunt is een constante reflectie en evaluatie van zowel de inhoudelijke resultaten als de effectiviteit van de werkwijze. In hoeverre is de impact toe te schrijven aan de programmawerking? Niet alleen zijn we op die manier in staat te weten of de vermenigvuldiging en opschaling van lokale initiatieven ook echt bijdraagt tot het invullen van de missing link; het moet ons ook in staat stellen om te leren, want deze aanpak is en blijft nog een tijdje nieuw en bijgevolg ongetwijfeld voor verbetering vatbaar. Die zoektocht is inherent aan de 'leren door te doen'-werkmodus en eveneens aan de gelijktijdige sociale, beleidsmatige, technische én procesmatige innovatie waar het Platform op werkt door het betrekken van diverse actoren in atypische coalities. Zo moeten regelmatig terugkerende momenten van reflectie ons toelaten om de lessen te trekken en op basis daarvan bestaande programma's bij te sturen of te versterken en nieuwe programma's te ontwikkelen. We kunnen er ook de lessen uit trekken om het generieke beleid voor de open ruimte aan te passen of aan te vullen. Voor andere opgaven kan de evaluatie dan weer uitwijzen dat de inbedding van bepaalde opgaven in het gebiedsgericht beleid voor de open ruimte op een bepaald moment meer opportuun is dan de programmawerking.

“Beter dan een eenzijdige ‘kritische’ beoordeling geeft een evaluatie best aanleiding tot een tegensprekelijk debat, tot open vragen en gesprekken met het oog op een verdere effectiviteits- en kwaliteitsverbetering, zonder de specificiteit van programma's uit het oog te verliezen.”

Cathy Berx,
Gouverneur Provincie Antwerpen

“Evaluatie is zonder twijfel nuttig, op voorwaarde dat ze deel uitmaakt van een globale monitoring, ook van het reguliere beleid. In het andere geval leidt dat tot een kwetsbaarheid van programma's, terwijl het reguliere beleid rustig verder zijn verwoestende gang gaat.”

Filip De Rynck,
UGent

“Essentieel is ook om tijdens die evaluaties verder te gaan dan monitoring van gekende elementen, dynamieken en processen en evenzeer open te blijven staan voor nieuwe opgaves en onvoorziene sturende krachten.”

Anna Verhoeve,
Instituut voor Landbouw-,
Visserij- en Voedingsonderzoek

“Dat betekent dat gaandeweg ambities moeten worden geconcretiseerd en dat er bij de uitrol van het programma sterk moet worden ingezet op monitoring van (tussentijdse) resultaten. Want het zijn juist deze (tussentijdse) resultaten die de business-case maken van volgende oproepen binnen het programma of van volgende programma’s.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

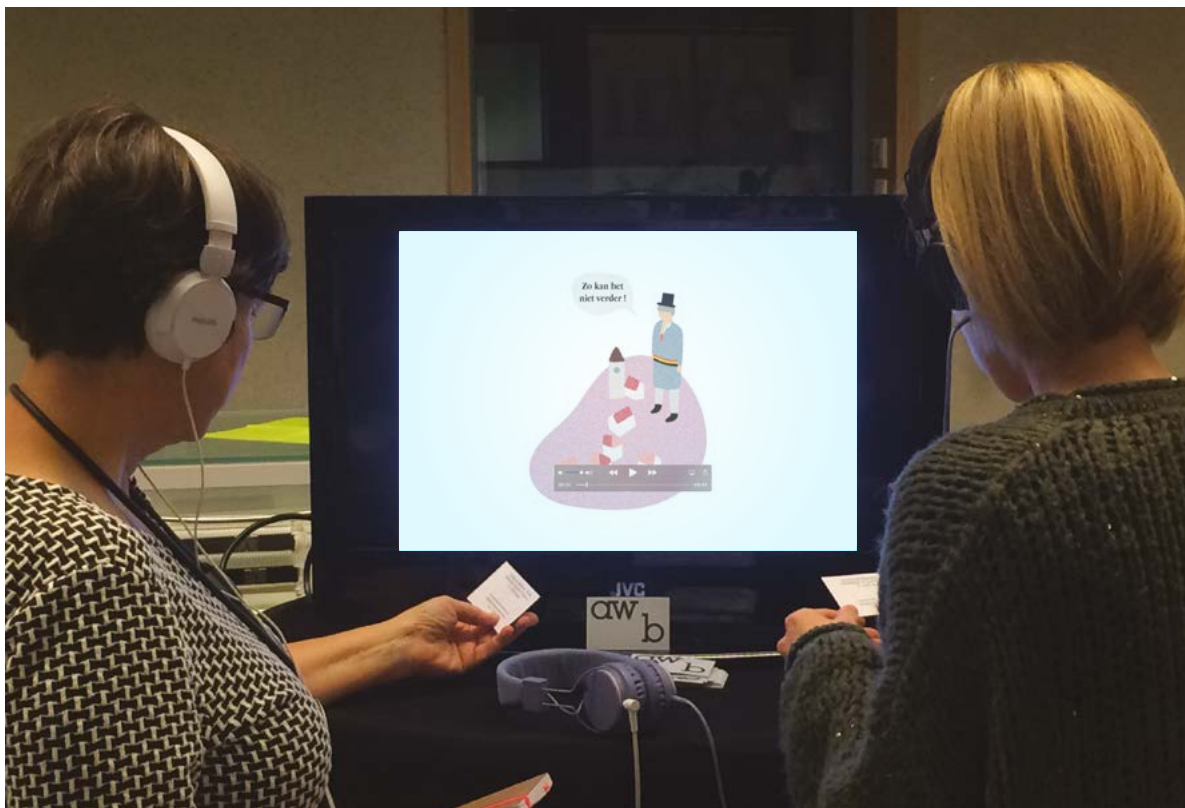
“In dit collectief leerproces moeten we ook dingen loslaten, afleren en herdenken.”

Ellen Luyten,
Openbare Vlaamse
Afstoffenmaatschappij

“Deel uitmakend van een gebiedscoalitie merk ik eerder nood aan inspiratie, richtinggevend, misschien zelfs sturend, in plaats van monitoring en evaluatie.”

Ankatrien Boulanger,
Regionaal Landschap
Rivierenland

The Missing Link, deel 1: Lokale coalities op verschillende plaatsen in Vlaanderen worden geconfronteerd met steeds meer overstromingen en drie opeenvolgende droge zomers. Oorzaak of gevolg liggen vaak buiten de eigen gemeentegrenzen.

Animatiefilmpje Water+Land+Schap, Architecture Workroom Brussels
<https://vimeo.com/245341754>

DE TIJD Nieuws Marciën LIVE Netto LOG IN AANMELDEN NI

De Belgische ondernemers die de Sahel herbouwen Letus Bakkers beekt ijzerverke resultaten Zuid-K flinger

Vlaanderen worstelt om water proper te krijgen

De algemene kwaliteit van de Vlaamse kanalen, beken en rivieren verbetert nog amper. ©Saba Swart/Hollandse Hoogte

BARBARA MOENS | 02 januari 2018 16:09

De Vlaamse overheid slaagt er nog te weinig in de algemene kwaliteit van haar kanalen, beken en rivieren te verbeteren. Dat blijkt uit een nieuw rapport van de Vlaamse Milieumaatschappij die de bronnen van waterverontreiniging onder de loep neemt.

VRT NWS 8°C 11:07 7 Nieuwsrubrieken Aankomende 19:00 0

Ontdek Video Audio Zoek Netbin

Waterkwaliteit in West-Vlaanderen levensbedreigend door droogte

In West-Vlaanderen is het water in sommige waterlopen zo zout geworden, dat er een gevaar is voor de dieren. Daarom verlengt gouverneur Carl Decauwé het oppompverbod in het IJzerbekken, het bekken van de Brugse Poolders en het Lelebekken tot 18 augustus.

Belga, Denny Baert
di 25 jul 2017 16:50

©Saba Swart/Hollandse Hoogte

BINNENLAND

© Sabine Joosten/Hollandse Hoogte

Waterkwaliteit in Vlaams landbouwgebied verbetert niet

De concentraties aan nitraat en fosfaat in de waterlopen in Vlaams landbouwgebied zijn nog altijd te hoog. Dat is de conclusie van de Vlaamse Milieumaatschappij na jaarlijkse evaluatie van de oppervlaktewaterkwaliteit.

do 19 okt 2017 12:39

The Missing Link, deel 2: De vele inspanningen die gedaan worden om onze waterkwaliteit te verbeteren, bouwen nog niet op naar internationale doelstellingen. We moeten een versnelling hoger schakelen.

Barbara Moens, De Tijd, <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/vlaanderen/vlaanderen-worstelt-om-water-proper-te-krijgen/9968288.html>
Denny Baert, Belga, VRT NWS, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/07/25/waterkwaliteit-inwest-vlaanderenlevensbedreigenddoordroogte-1-3032705/>
VRT NWS, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/10/19/waterkwaliteit-in-vlaams-landbouwgebied-verbetert-niet-/>

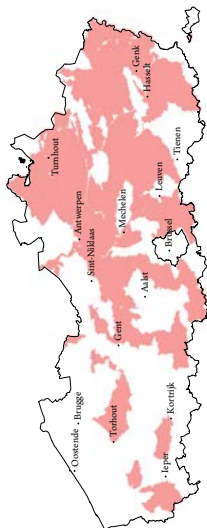

water + + schap

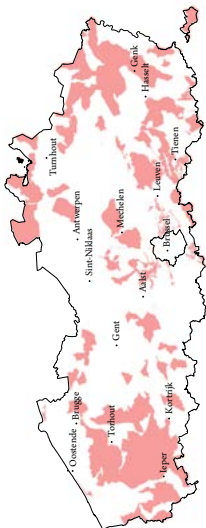
De verbinding van lokale initiatiekracht met ambitieuze doelen vergt ook een andere organisatievorm: 'water + schap'...

Belga, VILT, <https://www.vilt.be/volgens-rekenhof-zit-landbouwrampenfonds-op-droog-zaad>
Landbouwleven, <https://www.landbouwleven.be/4747/article/2019-02-26/opinie-over-een-leeg-landbouwrampenfonds>
Programmateam Water+Land+Schap, Architecture Workroom Brussels

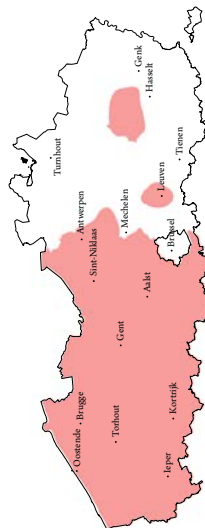

Speerpunt- en aandachtsgebieden
Gebieden waar men via integraal waterbeheer tegen 2021 een goede toestand ambiert.

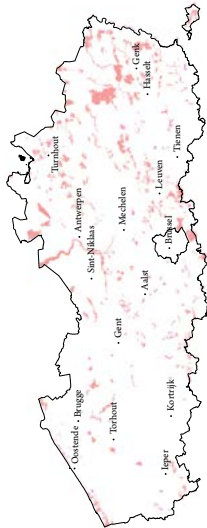
... waardoor we regulier beleid moeten ontwarren:
hoe prioriteren we acties vandaag?

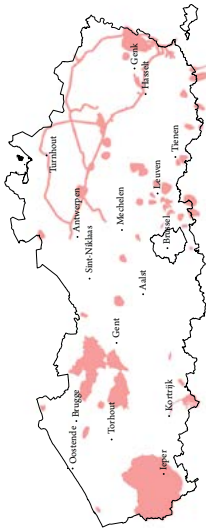
Focusgebieden gronde- en oppervlaktewater
Gebieden waar de nitraatconcentratie van 50 mg/l in het oppervlaktewater wordt overschreden of waar de evolutie in het grondwater onvoldoende vooruitgang toont.

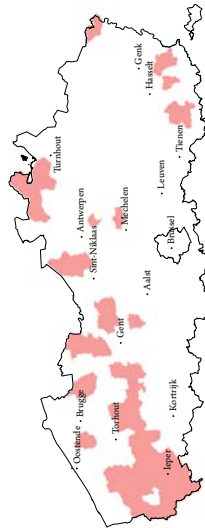
Actie- en waakgebieden grondwater
Gebieden waar de grondwaterlichamen zich in een ontoereikende kwantitatieve toestand bevinden en waar een herstelprogramma op wordt toegepast.

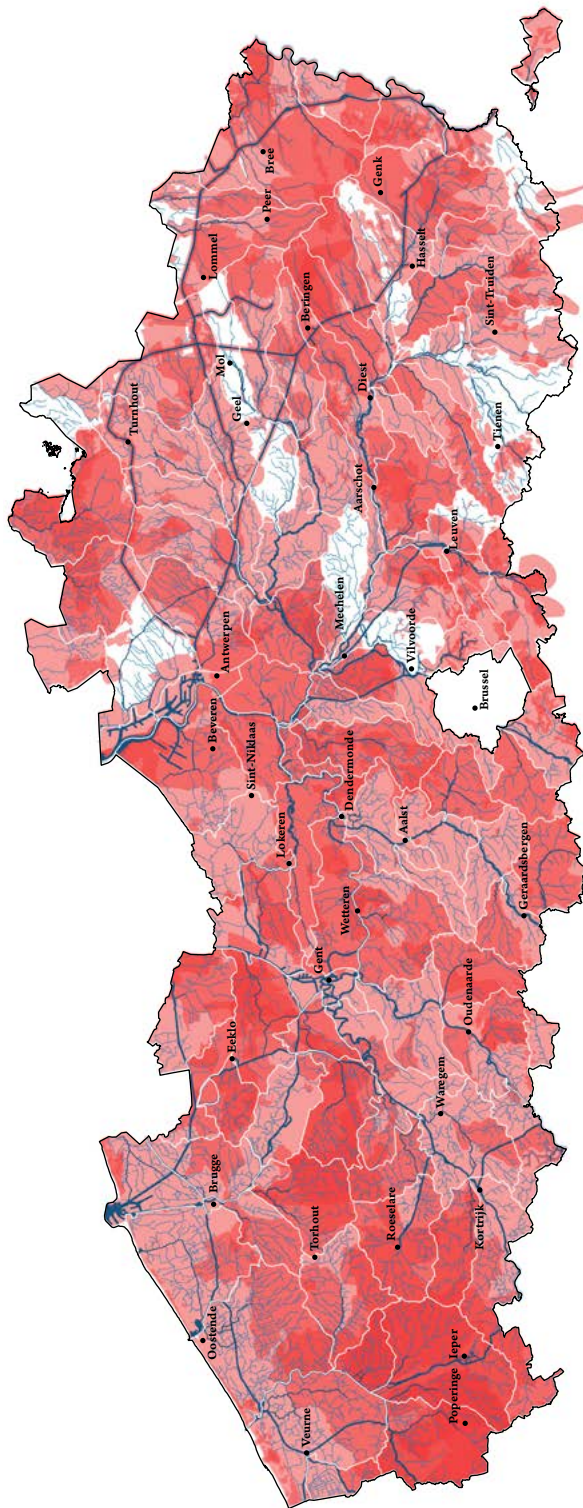
Instandhoudingsdoelstellingen (IHD)
Natura 2000-gebieden waar per habitattype of soort zowel een kwantiteits- als kwaliteitsdoel wordt vastgelegd.

Bronbeschermingsgebieden
Gebieden waar beschermingsmaatregelen voor grondwaterbronnen van kracht zijn.

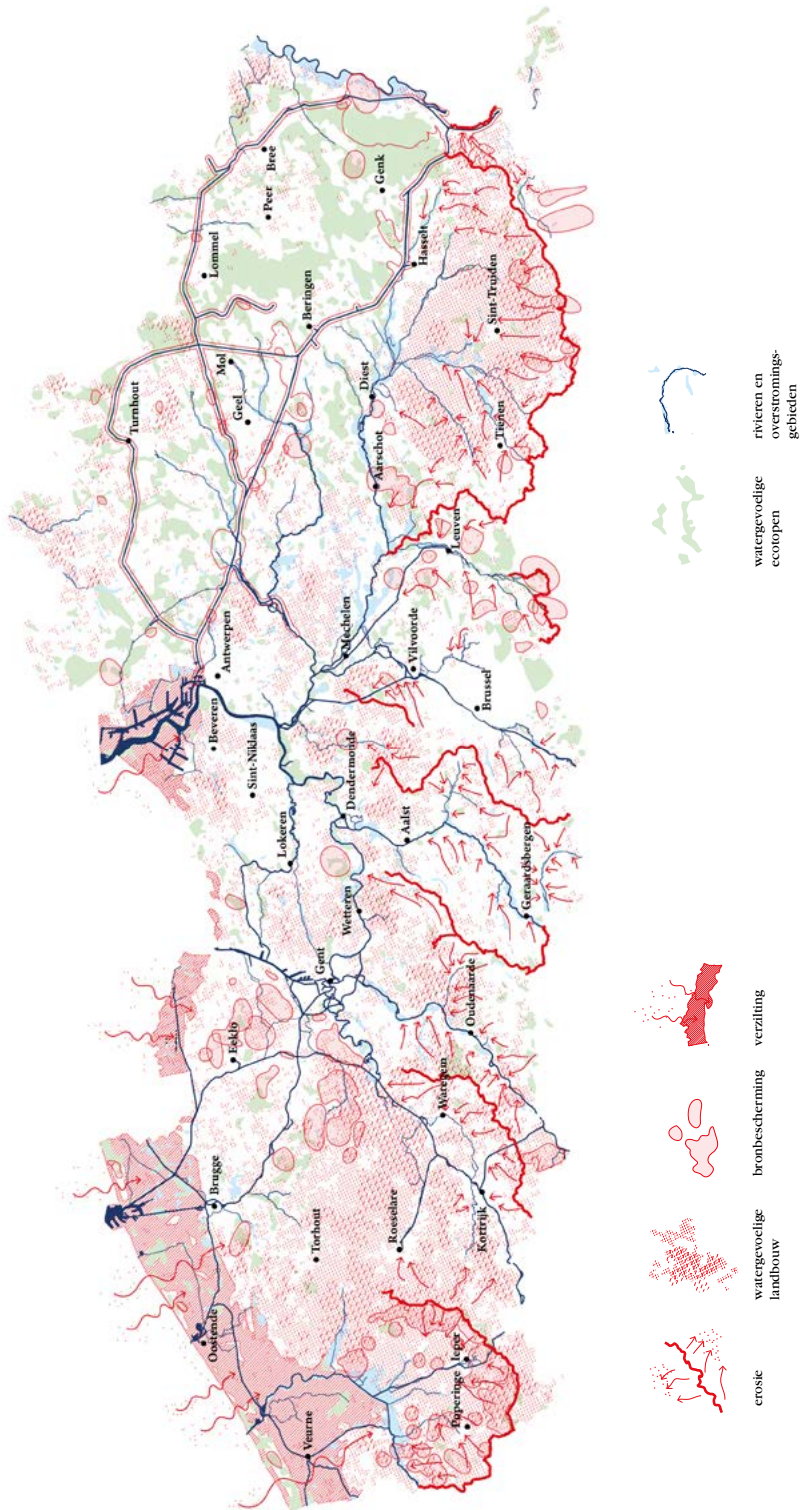

Hoogwaterverbruik
Gemeentes waar de hoogste waardes voor waterverbruik in de landbouw werden opgemeten.

Door de focusgebieden van alle organisaties binnen het programmateam te overlappen, wordt het duidelijk dat een Vlaanderenbreed programma noodzakelijk is...

Atlas Water+Land+Schap, Architecture Workroom Brussels
<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Kaartenbundel%20Waterlandschap%20LQ.pdf>

... maar ook dat we abstracte focusgebieden moeten vertalen naar inhoudelijke criteria: waar wil het programmteam samen prioritair op focussen?

Atlas Water+Land+Schap, Architecture Workroom Brussels
<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Kaartenbundel%20Waterlandschap%20LQ.pdf>

aanleg van bufferstroken
of akkerranden

1

peilgestuurde
drainage

2

wateropvangbekkens en
waterbuffering

3

recirculeren van
drainagewater

4

diversifiëren en roteren
van teelten

5

aquaponics
of permacultuur

6

7

De focus van het Programma Water+Land+Schap is een constante wisselwerking
tussen de uitvoering van concrete maatregelen ...

Atlas Water+Land+Schap, Architecture Workroom Brussels
[https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/
Kaartenbundel%20Waterlandschap%20LQ.pdf](https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Kaartenbundel%20Waterlandschap%20LQ.pdf)

WATER+LAND+SCHAP

#verbetering
#kwaliteit
#waterbeheer
#klimaat

Wat is Water-Land-Schap?

**EEN PROGRAMMA
MET SUBSIDIES VOOR
INTEGRAAL WATERBEHEER,
DUURZAME LANDBOUW
EN EEN AANTREKKELIJK
LANDSCHAP**

- Doelgroep = lokale samenwerkingsverbanden die de handen in mekaar slaan
- Initiatieven indienen kan tot **1 maart 2018**
- Een jury kiest de **10 meest geschikte cases**

Een **TOP-CASE** heeft de volgende kenmerken:

- Beantwoordt aan de **doelen** van het **programma Water-Land-Schap**.
- Heeft een **innovatief** karakter;
- Betreft **lokale initiatiefnemers** met water- en landschapsbeheerder;
- Biedt **concrete antwoorden** op de uitdagingen van integraal waterbeheer, duurzame landbouw en een aantrekkelijk landschap;
- Houdt rekening met de **gevolgen van klimaatverandering**;
- Heeft aandacht voor **duurzaamheid**.

De jury kiest de 10 cases **verspreid over Vlaanderen** en houdt rekening met de diverse doelen van Water-Land-Schap. De 10 gekozen cases worden samengevoegd tot één landinrichtingsproject Water-Land-Schap.

Dat landinrichtingsproject is een bundeling van de maatregelen, studies en/of kleinschalige uitvoeringsinitiatieven die nodig zijn om het project uit te voeren om zo de doelen te bereiken. De **initiatiefnemers voeren hun initiatief uit** na de goedkeuring van het Landinrichtingsproject, en kunnen rekenen op subsidies via landinrichting.

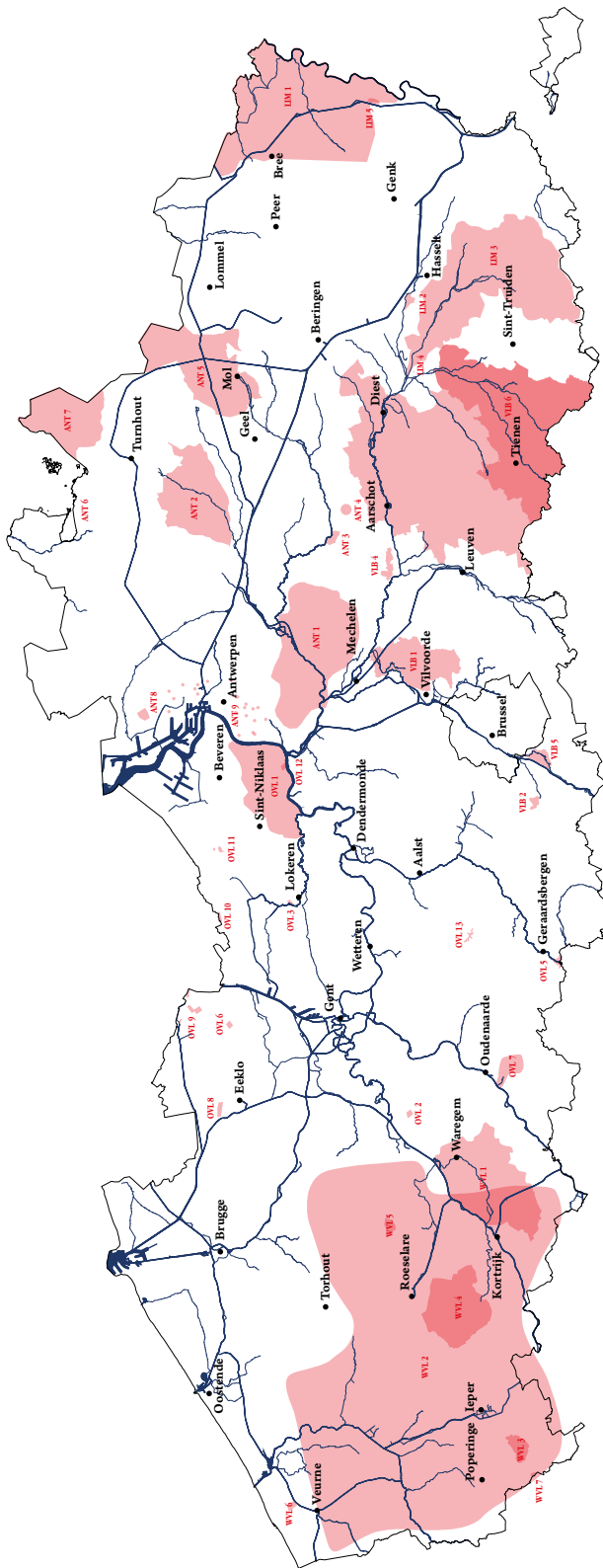
Het maximum budget voor de 10 initiatieven samen is 5 miljoen euro => € 500.000 subsidie/initiatief

Zo werd een oproep gelanceerd naar voorstellen voor Water+Land+Schap...

Poster voor Infodagen Water+Land+Schap & lancering van Oproep Water+Land+Schap door Minister van Omgeving, Natuur en Landbouw
Joke Schauvliege, Vlaamse Landmaatschappij

<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Infokrant%20Waterlandschap%20LR.pdf>

- West-Vlaanderen**
- WV1: Geverbeekvisie-Harelbeke-Azegem - Intercommunale Leiedal
 - WV2: Humis - privé-bedrijf Natuur Grooth
 - WV3: Robuuste waterlopen Westhoek - Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels, stad Leper
 - WV4: Boeschere-Ledegem-Morsbeke - Productief Landschap Midden West-Vlaanderen - Provincie West-Vlaanderen
 - WV5: Scheldebek-Ploerenwaterbuifer - particulieren
 - WV6: Water voor goud, boer en dinn, koolstijle - IWA
 - WV7: Water+Land+Schap 2019 Westwater vzw - Boerenaalderij
- Oost-Vlaanderen**
- OV1: Buthelbeek verbindt - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV2: Burenwater - Tomatis mesters - bedrijf Tomatis mesters
 - OV3: Lokameuse meersen - betere waterkwaliteit en -retentiviteit - Lokeren - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV4: Geverbeekvisie-Harelbeke-Azegem - Intercommunale Leiedal (=WV1)
 - OV5: Benschotenplan Genardsbergen - stad Genardsbergen
 - OV6: Biedelpolder plannen stuwten - stad Lokeren
 - OV7: Biedelpolderplannen overstroming door rivier in vallei en landbouwgebied - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV8: Biedelpolderplannen overstroming door rivier in vallei en landbouwgebied - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV9: Biedelpolderplannen overstroming door rivier in vallei en landbouwgebied - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV10: Buitme voor water in het Peeterbosgat - Moorbeke polder
 - OV11: T'loever - Sint-Niklaas - Provincie Oost-Vlaanderen
 - OV12: Vuurkouter - gemeente Knibbeke
 - OV13: Woubrrechtgem - Biezde - De Watergroep
- Vlaams-Brabant**
- VB1: Floordamboos-Barebos-Steenokkerzeel - gemeente Steenokkerzeel
 - VB2: Herstel natuurwaarde en vergroten waterberging vermogen Molenbeekvallei - gemeente Sint-Pieterskewer
 - VB3: Kadant - verbeteren waterkwaliteit van landbouwers Oostelijk Vlaams-Brabant - Nationale profieftuin voor wildoefen
 - VB4: Laakvallei-integraal waterbeheer project met BO en recreatie - Regionaal Landschap Noord-Hageland
 - VB5: Vallei van de Zandbeemden - Provincie Vlaams-Brabant
 - VB6: Water als bougenoot in de Geensereek - Provincie Vlaams-Brabant
- Antwerpen**
- ANT1: Kwaliteitsverhoging Mechelse groenteregio - POM Antwerpen
 - ANT2: Beck-Boer-bodem - vallei van de Aa - Provincie Antwerpen
 - ANT3: Hof ter Laken - Flemish Natural Trust-Bleik-op-den-Berg - Kempen's Landschap vzw
 - ANT4: Hoollaar en Maalwaens-Molenbergeraat - gemeente Ikerseel
 - ANT5: Irigatie van landbouwgronden uit zuidvindingen Kempen's meersen - Provincie Antwerpen
 - ANT6: Integraal waterproject 'Merckse' - Natuurpunt Merckelval vzw
 - ANT7: Ikerseel-werken op watercheedingsdam - Provincie Antwerpen
 - ANT8: Stroomke-integraal studie waterlopen - gemeente Stroomke
 - ANT9: Stroomke-werken op watercheedingsdam - Provincie Antwerpen
 - ANT10: Stroomke-werken op watercheedingsdam - Provincie Antwerpen
- Limburg**
- LM1: Bruggen tussen Water, land en schap: Maasvallei en Kempen-Broek, Beere - Regionaal Landschap Kempen en Maasland
 - LM2: Effluent waterzuiveringsinstallatie bergbeheer in landbouwweiden-Besselt - Aquafin
 - LM3: Herk en Molenbeekvallei-blauwgroene drager in het buitengebied van Zuid-Limburg - Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren
 - LM4: Schuimbreek - vervolgproject productief landschap - particuliere landbouwer particulier
 - LM5: Teng naar de bron-Greven-Depote des arts cbsb

...die werd beantwoord door 40 lokale coalities!

40 inzendingen oproep Water+Land+Schap,
Architecture Workroom Brussels

Hieruit konden 14 projecten verspreid over Vlaanderen worden weerhouden ...

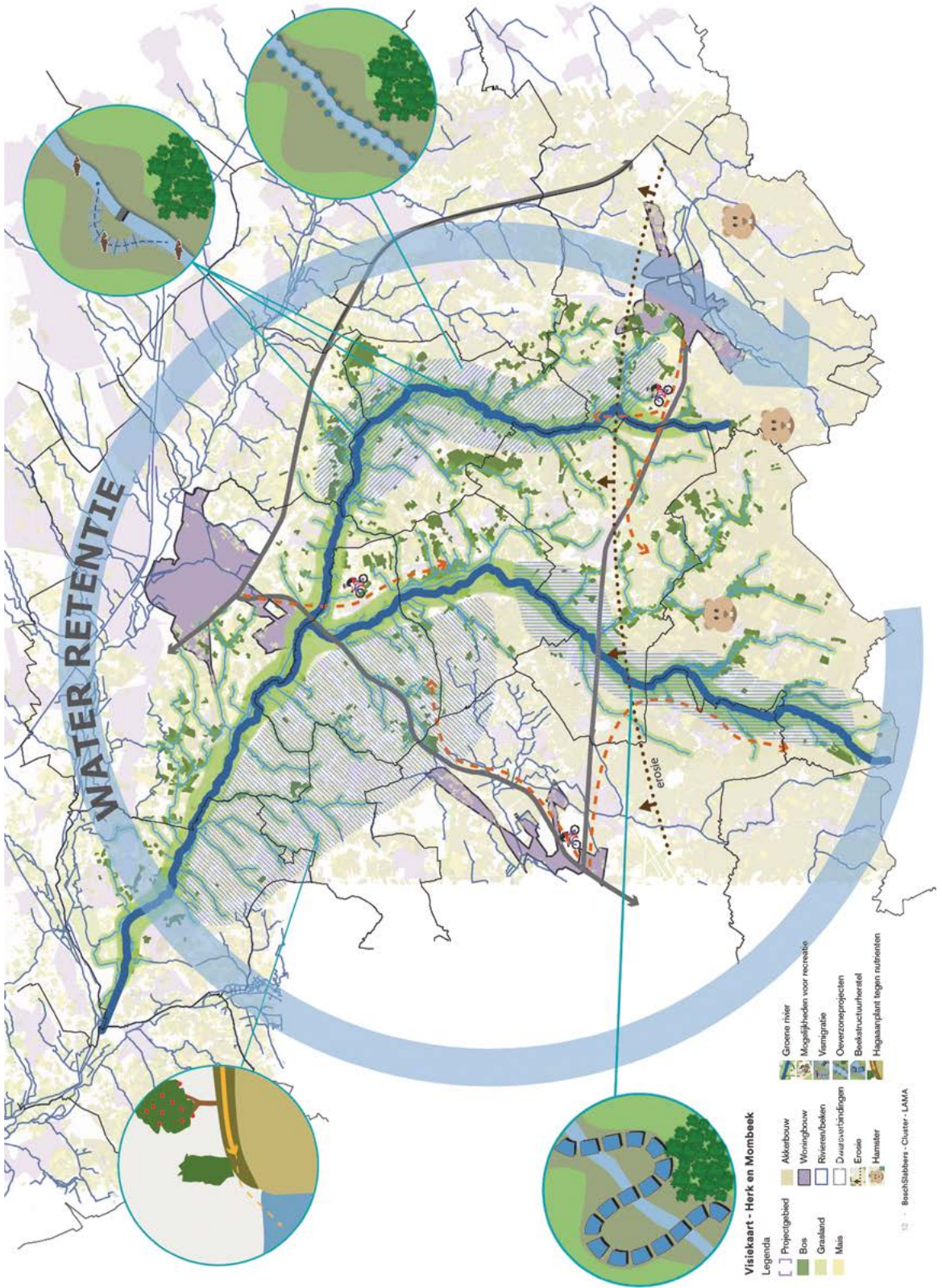
Tekeningen door Architecture Workroom Brussels,
Foto door Tim Van de Velde voor You Are Here 2018
www.youarehere.brussels

...die via input van ontwerpbegeleiders en een kennisteam hun voorstel konden verfijnen.

Vier begeleidingsdagen Water+Land+Schap,
Foto Bob Van Mol voor You Are Here 2018

www.youarehere.brussels

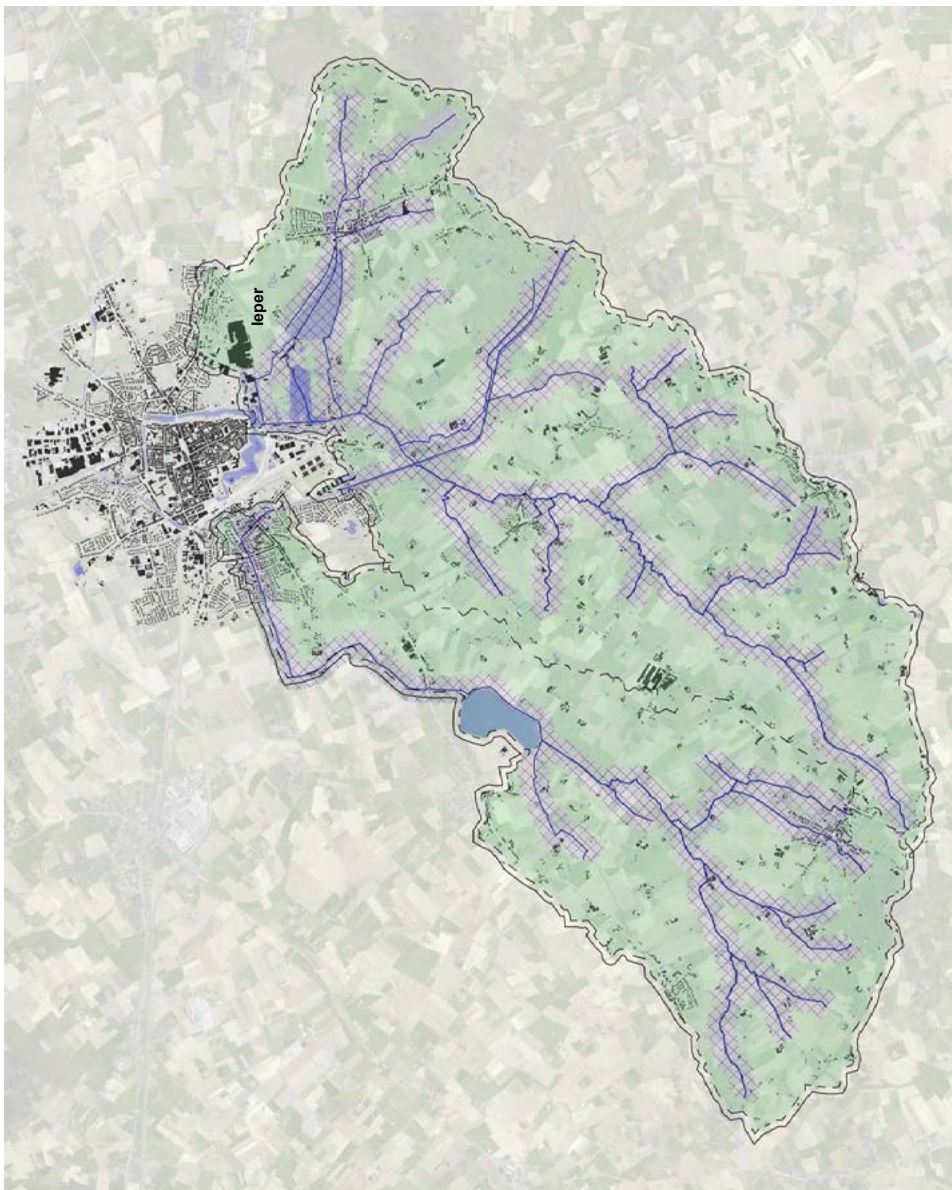

Er werd gezocht naar een sterker verband tussen de nood naar snelle, concrete maatregelen ...

Ontwerptekening Project Herk en Mombeek, BoschSlabbers

Meer info over het project te vinden in Onderzoek naar de opportuniteit en haalbaarheid:

<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Onderzoek%20naar%20de%20haalbaarheid%20WLS%20-%20tekstbundel.pdf>

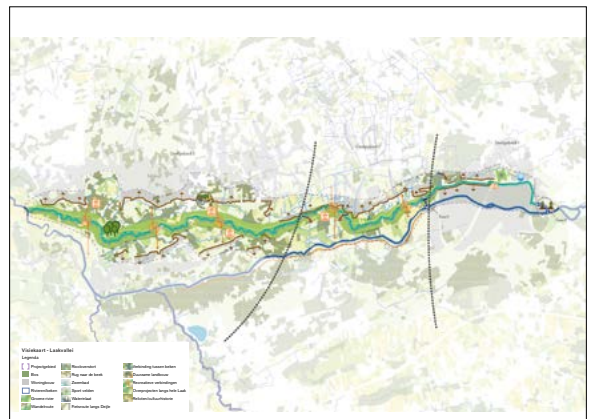
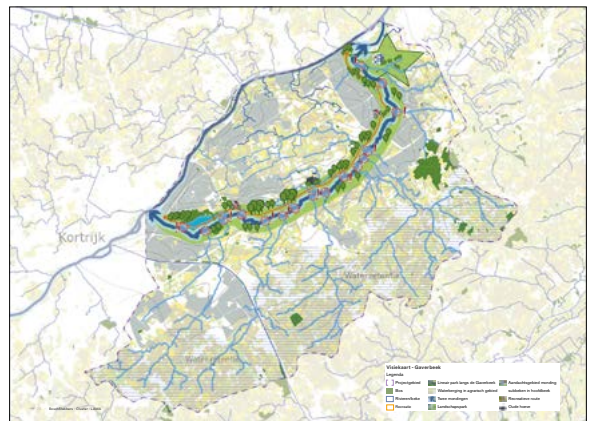
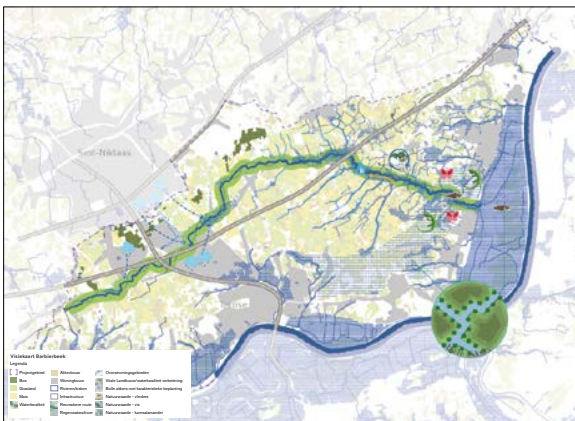

Visiekaart Robuuste waterlopen in de Westhoek

... en de logica van en impact op het ruimere watersysteem, soms buiten de gemeentegrenzen.

Ontwerptekening Project Robuuste waterlopen Westhoek, Cluster landschap+stedenbouw
 Meer info over het project te vinden in Onderzoek naar de opportuniteit en haalbaarheid:
<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Onderzoek%20naar%20de%20haalbaarheid%20WLS%20-%20tekstbundel.pdf>

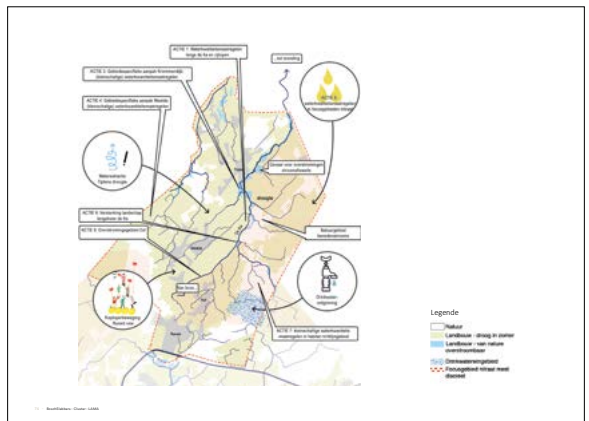
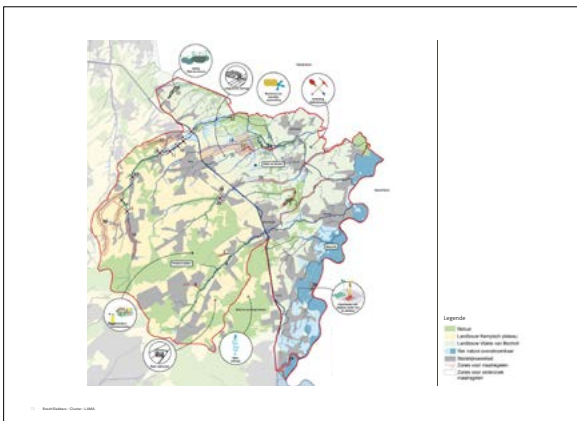
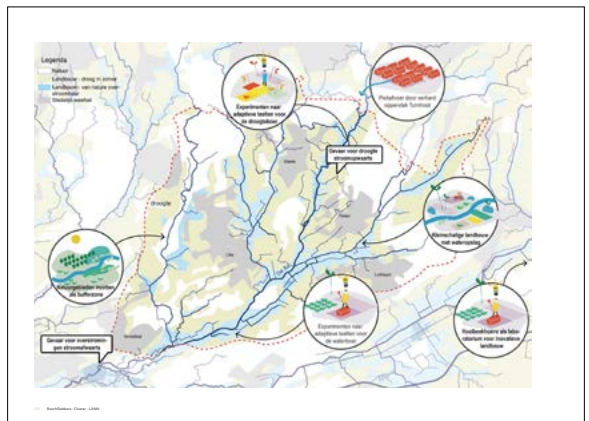
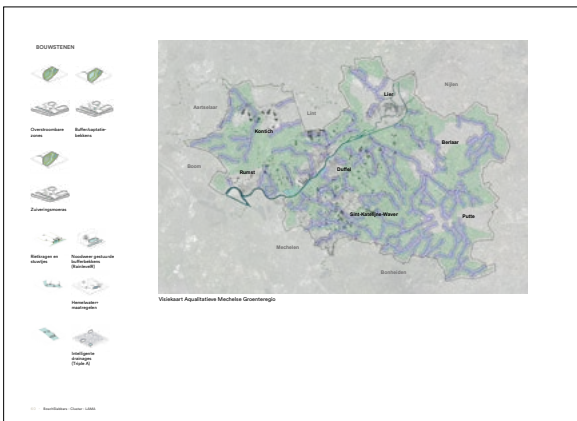

Door niet aan één project te werken maar 14 projecten samen in een programma te gieten ...

Water+Land+Schap projecten Getestreek, Burenwater, Barbierbeek, Gaverbeekvisie, Maarkebeek, Laakvallei, tekeningen door BoschSlabbers.

Meer info over de projecten te vinden in Onderzoek naar de opportuniteit en haalbaarheid:

<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Onderzoek%20naar%20de%20haalbaarheid%20WLS%20-%20tekstbundel.pdf>

... ontstaan er ook expliciete lessen tussen projecten, die onderling en door het kennis- en programmteam verder kunnen worden opgepikt.

Water+Land+Schap projecten Vallei van de Zennebeemden, Midden West-Vlaanderen, Aqualitative Mechelse Groenteregio, Beek-Boer-Bodem, Maasvallei en Kempenbroek, en Ravels, tekeningen door BoschSlabbers, Cluster Landschapsarchitecten en Lama Landscape Architects.

Meer info over de projecten te vinden in Onderzoek naar de opportuniteit en haalbaarheid:

<https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Projecten/Water-Land-Schap/Onderzoek%20naar%20de%20haalbaarheid%20WLS%20-%20tekstbundel.pdf>

De 14 projecten werden via een Landinrichtingsproject door de minister ingesteld...

Lancering van het Landinrichtingsproject Water+Land+Schap door
Minister van Omgeving, Natuur en Landbouw Koen Van den Heuvel

GOUVERNEMENTS DE COMMUNAUTE ET DE REGION
GEMEENSCHAPS- EN GEWESTREGERINGEN
GEMEINSCHAFTS- UND REGIONALREGIERUNGEN

VLAAMSE GEMEENSCHAP — COMMUNAUTE FLAMANDE

VLAAMSE OVERHEID

[C – 2019/13481]

5 APRIL 2019. — Besluit van de Vlaamse Regering tot goedkeuring en instelling van het landinrichtingsproject Water-Land-Schap

DE VLAAMSE REGERING.

Gelet op het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting, artikel 3.1.1:

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 6 juni 2014 betreffende de landinrichting, artikel 3.1.1.5;

Gelet op het akkoord van de Vlaamse minister, bevoegd voor de begroting, gegeven op 1 april 2019;

Overwegende dat de Vlaamse Landmaatschappij in 2013 in samenwerking met Architecture Workroom Brussels en Bovenbouw Architectuur een toekomstverkenning heeft uitwerkt voor de Vlaamse open ruimte, waarbij open ruimte wordt opgevat als één samenhangend ecosysteem van open ruimte en verstedelijking; dat de toekomstverkenning wordt gedragen door de partners die gegroepeerd zijn binnen het Open Ruimte Platform (Vlaamse Landmaatschappij, Departement Omgeving, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten en Vereniging van de Vlaamse Provincies); dat het resultaat van de toekomstverkenning het Open Ruimte Offensief is, dat bestaat uit zes toekomstvisies voor de open ruimte; dat een van die toekomstvisies het zoeken naar een slimme combinatie tussen de wateropgaven voor landbouw en landschap in landelijke gebieden binnen verstedelijkt Vlaanderen als focus heeft;

Overwegende dat het programma Water-Land-Schap wordt uitgewerkt als eerste programma voor de verwezenlijking van de vermelde toekomstvisie; dat het programma Water-Land-Schap een nieuwe methodiek is om problemen met water in landelijke gebieden in onderlinge samenhang op te lossen, in nauwe samenwerking met de gebruikers van het gebied zoals landbouwers en bedrijven, dorpelingen en water- en landschapsbeheerders; dat het programma Water-Land-Schap wordt begeleid en uitgewerkt door een programmateam Water-Land-Schap dat bestaat uit de Vlaamse Landmaatschappij, de Vlaamse Milieumaatschappij, het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek, het departement Landbouw en Visserij, het departement Omgeving, het Agentschap voor Natuur en Bos, de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek, het Vlaams Kenniscentrum Water en Architecture Workroom Brussels;

Overwegende dat op 23 oktober 2017 een projectoproep werd gelanceerd naar lokale initiatieven voor het programma Water-Land-Schap; dat het accent van de oproep lag op lokale initiatieven die beek- en riviersystemen sterker maken of de watervoorraden beschermen, rekening houdend met het landschap en zijn gebruikers; dat de lokale initiatieven maatregelen voor water, landbouw, natuur, landschap en verstedelijking in de open ruimte of in een bebouwde omgeving in één visie moeten samenbrengen, innovatief moeten zijn en de omgeving meer weerbaar moeten maken tegen de klimaatverandering;

Overwegende dat in totaal 39 gebiedscoalities een voorstel hebben ingediend; dat het programmateam Water-Land-Schap de voorstellen heeft beoordeeld; dat de veertien ingediende voorstellen die het hoogst scoorden, opgenomen zijn in het onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid van het landinrichtingsproject Water-Land-Schap;

Overwegende dat op basis van het vermelde onderzoek het landinrichtingsproject Water-Land-Schap wordt voorgesteld;

Overwegende dat het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap is opgenomen als bijlage bij dit besluit;

Overwegende dat landinrichting tot doel heeft de in het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting opgenomen instrumenten op geïntegreerde wijze af te stemmen en toe te passen, en maatregelen uit te voeren die gericht zijn op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van functies en kwaliteiten van de ruimte; dat het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting instrumenten bevat inzake inrichting, beheer en verwerving; dat landinrichting een gestructureerd overleg- en uitvoeringsmodel biedt dat maatregelen kan integreren en afstemmen waarbij de verschillende beleidsniveaus (Vlaams, provinciaal, gemeentelijk) en andere partners zijn betrokken;

... waardoor via een bestaand instrument ...

Goedkeuring van het Landinrichtingsproject Water+Land+Schap

- de geïntegreerde werking, die eigen is aan landinrichting, noodzakelijk is om de klimaatuitdagingen op het vlak van water, landbouw en landschap niet sectoraal maar in één geheel te bekijken. Een degelijke systeemkennis moet in de deelgebieden samen met het programmteam opgebouwd worden om te komen tot de meest geschikte maatregelen. In het landinrichtingsproject is tijd uitgetrokken om de nodige kennis en expertise bijeen te brengen, om de nodige studies uit te voeren en om te komen tot geïntegreerde inrichtingsplannen. De maatregelen doorlopen bovendien een afweging over het te gebruiken instrumentarium. De wisselwerking tussen het programmteam en de lokale coalities, die opgenomen is in het landinrichtingsproces, kan de kennis over de te nemen maatregelen voor het beleid inzake water, landbouw en landschap in onderlinge samenhang en in relatie tot klimaatverandering verhogen. Het programmteam neemt daarbij een sturende en ondersteunende rol op, de lokale coalities een uitvoerende rol;

Overwegende dat de projectgebieden van het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap in gebieden liggen die conform artikel 3.1.1 van het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting als open ruimte kunnen worden beschouwd aangezien:

- in de projectgebieden de onbebouwde ruimte overweegt, aangezien zowel volgens de vigerende gewestplannen als volgens de vigerende gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen de bestemmingen van de open ruimte overheersen (agrarische, natuur-, bos- en recreatiegebieden);

- de elementen van bebouwing die aanwezig zijn in de projectgebieden in hoofdzaak landbouwbedrijven zijn of voormalige landbouwbedrijven die als private woning gebruikt worden, en die bijgevolg inherent zijn aan open ruimtebestemmingen;

- de infrastructuur die aanwezig is in het projectgebied, aan de open ruimte gerelateerd is;

Overwegende dat het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap bijdraagt tot het beleid van de Vlaamse Regering omdat het als doelstellingen heeft:

- klimaatbuuste landbouw bevorderen;

- klimaatbuuste waterlopen en landschappen inrichten;

- watergebonden landschappen kwaliteitsvol inrichten;

Overwegende dat de programmacommissie, zoals gedefinieerd in artikel 3.2.1 van het vermelde decreet van 28 maart 2014, op 4 december 2018 **een unaniem gunstig advies** heeft gegeven over het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap, zoals beschreven in het rapport over het onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid van een landinrichtingsproject Water-Land-Schap; dat op basis van het advies van de programmacommissie het voorstel van landinrichtingsproject niet aangepast hoeft te worden;

Overwegende dat in het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap de gegevens, vermeld in artikel 3.1.1.2, tweede lid, 3°, van het besluit van de Vlaamse Regering van 6 juni 2014, zijn opgenomen;

Op voorstel van de Vlaamse minister van Omgeving, Natuur en Landbouw;

Na beraadslaging,

Besluit :

Artikel 1. Het voorstel van landinrichtingsproject Water-Land-Schap, dat opgenomen is in de bijlage die bij dit besluit is gevoegd, wordt goedgekeurd.

Het landinrichtingsproject Water-Land-Schap wordt ingesteld.

Art. 2. De Vlaamse minister, bevoegd voor de landinrichting en het natuurbehoud, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 5 april 2019.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

G. BOURGEOIS

De Vlaamse minister van Omgeving, Natuur en Landbouw,

K. VAN DEN HEUVEL

Zit je vast? Maak het complexer!

Waarom samenwerken in netwerken nuttig kan zijn

Vlaamse
overheid

DEPARTEMENT
KANSELARIJ & BESTUUR

Maandag 28 oktober 2019

Heel wat beleidsvraagstukken zijn erg complex. Met een klassieke aanpak krijgen we er soms moeilijk vat op en bereiken we dan ook onvoldoende resultaten. Daarom maken nieuwe organisatievormen opgang zoals het werken in netwerken en het werken met tussenruimtes. Kunnen zij helpen om met deze complexiteit beter om te gaan?

De start van de nieuwe legislatuur is het uitgelezen moment om na te denken over de aanpak van complexe beleidsvraagstukken. Daarom nodigen de SERV en het Departement Kanselarij en Bestuur u vriendelijk uit voor een boeiende verkenning van dit thema.

Keynotespreker is Geert Teisman, hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij is gespecialiseerd in *complex decision making and process management* en auteur van het boek 'Zit je vast? Maak het complexer'. Daarna bekijken we twee Vlaamse praktijkcases en zoeken we via discussies in kleinere groepen naar de leerpunten voor toekomstige uitdagingen.

8.30 - 9 u. Onthaal met koffie en koffiekoeken

9 – 13.30 u. Verwelkoming en situering
Danny Van Assche (ondervoorzitter SERV)

Keynote 'Zit je vast? Maak het complexer!'
prof. dr. Geert Teisman

Vlaamse praktijkcase Iedereen Verdient Vakantie
Marianne Schapmans en getuigenis van betrokken sociale partners

Koffiepauze

Vlaamse praktijkcase Water-Land-Schap
Griet Celen en getuigenis van betrokken sociale partners

Discussie in kleinere groepen
Wat kunnen we leren uit deze cases met het oog op de aanpak van nieuwe uitdagingen en engagementen in het regeerakkoord en de beleidsnota's?

Slotwoord
Anne Van Autreve (coördinator organisatienetwerken Departement Kanselarij en Bestuur)

Vanaf 13.30 u. Broodjeslunch en netwerkmoment

INSCHRIJVEN

Interesse?
Schrijf je vóór 22 oktober 2019 in via deze [link](#).
Inschrijven is verplicht.

ADRES

Herman Teirlinckgebouw, Hevenlaan 88, 1000 Brussel
Het gebouw is toegankelijk voor personen met een beperkte mobiliteit.

... waardoor Water+Land+Schap ook pionierswerk levert
voor de werking van de Vlaamse overheid.

Dagprogramma van 'Zit je vast? Maak het complexer!' georganiseerd
door de SERV (Sociaal-Economische Raad Vlaanderen) Academie

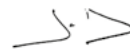
Charter voor de realisatie van het programma Water+Land+Schap in het kader van het Open Ruimte Platform

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM),
de Vlaamse Milieumaatschappij (VMMI),
het Departement Landbouw en Visserij,
het Departement Omgeving,
het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en
Voedingsonderzoek (ILVO),
de Vlaamse Instelling voor Technologisch
Onderzoek (VITO) en
het Vlaams Kenniscentrum Water (VLAKWA),
het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en
Architecture Workroom Brussels vzw (AWB)
zullen samen:

1. **de belangrijke en urgente noden omtrent het samengaan van waterbeheer, landbouw en landschap in kaart brengen**

2. **de opdrachten van de Vlaamse Overheid voor waterbeheer, landbouw en landschap versneld uitvoeren en hiermee de inzichten die tot stand kwamen in het Open Ruimte Platform in de praktijk toepassen.**

3. **met lokale coalities (overheden, waterbeheerders, burgers en landbouwers) passende oplossingen zoeken die een win-win inhouden voor omgevingskwaliteit (bij uitstek waterkwaliteit, waterkwantiteit en landschapszorg), duurzame voedselproductie en klimaatrobustheid.**

Voor de Vlaamse
Landmaatschappij
Toon Derys
Gedelegeerd bestuurder

Voor de Vlaamse
Milieumaatschappij
Bernard De Potter
Gedelegeerd bestuurder

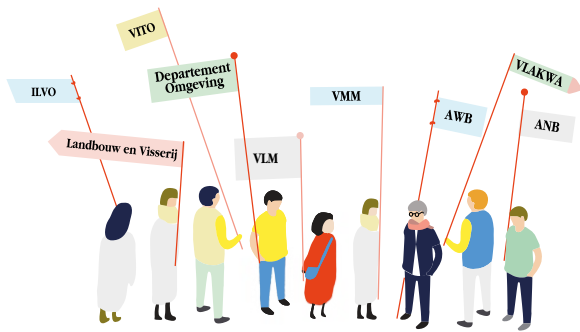
Voor het departement
Landbouw en Visserij
Patricia De Clercq
Secretaris-generaal

Voor het departement
Omgeving
Peter Calus
Secretaris-generaal

Voor het Agentschap
voor Natuur en Bos
Marleen Evenepoel
Administrateur-generaal

Voor het Instituut voor Landbouw-,
Visserij- en Voedingsonderzoek
Joris Rolies
Administrateur-generaal

Voor de Vlaamse Instelling voor
Technologisch Onderzoek en
het Vlaams Kenniscentrum Water
Dik Franssen
Gedelegeerd bestuurder

programmamateam

ontwerpconsortium

programmabureau

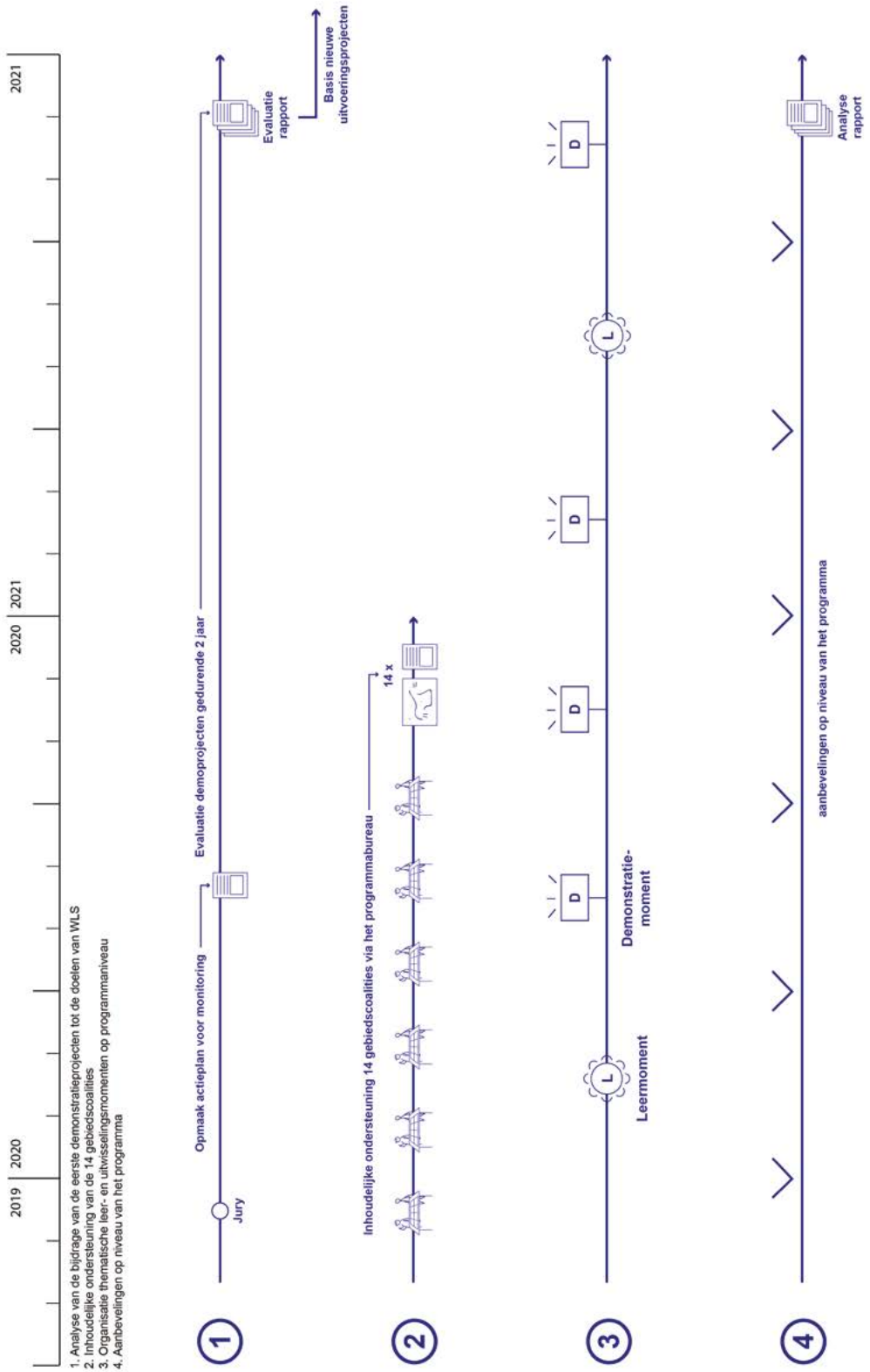

lokale coalities landinrichting

... waarbij ze hun activiteiten ook diversifiëren door een programmabureau en ontwerpconsortium in het leven te roepen om de lokale coalities nog intensiever te kunnen bijstaan.

Werking van het Programma Water+Land+Schap: het Programmamateam blijft de doelstellingen en continuïteit bewaken, terwijl het Programmabureau en Ontwerpconsortium de lokale coalities bijstaat in de uitvoering van de projecten, getekend door Architecture Workroom Brussels

Begeleidende studieopdracht WLS

De schop gaat in de grond! De komende twee jaar worden de coalities ondersteund en worden de eerste resultaten gemonitord ...

Processchema voor de uitvraag naar een ontwerpconsortium ter ondersteuning van het Programma Water+Land+Schap

...en besproken in de ruime Planbegeleidingsgroep, dat halfjaarlijks samenkomt om de voortgang van het project inhoudelijk te evalueren.

Artikel 1: wie kan een 'voorstel' indienen?

De oproep richt zich tot een samenwerkingsverband van minstens 3 bedrijven die lokaal samenwerken aan eenzelfde project.

De bedrijven die samen een project zullen uitvoeren, kunnen een subsidieaanvraag indienen zonder dat daarvoor een formele structuur nodig is. Een engagementverklaring van de andere partners is wel noodzakelijk.

De instantie of persoon die een initiatief indient of trekt, wordt in dit reglement voortaan **initiatiefnemer** genoemd.

Vlaamse instellingen, overheden, kennisinstellingen, studiebureaus, vzw's en feitelijke verenigingen, drinkwatermaatschappijen en Aquafin kunnen participeren in de samenwerkingsverbanden, maar kunnen zelf geen voorstel indienen.

Artikel 3: welke initiatieven komen in aanmerking (voorwaarden)?

De initiatieven proeftuinen droogte moeten voldoen aan volgende voorwaarden en afgestemd zijn op de doelstellingen en principes van 'Proeftuinen droogte'.

- Het initiatief is gelegen in een gebied / regio waar er zich effectief problemen met waterschaarste voordoen.
- Het initiatief is afgestemd op volgende doelstellingen en principes:
 - terugdringen van het risico op waterschaarste
 - terugdringen van verzilting
 - vasthouden, bergen, en pas in laatste instantie afvoeren
 - verhogen van de waterbeschikbaarheid
 - nastreven van een robuust watersysteem rekening houdend met de klimaatimpact
 - gebiedsgericht en geïntegreerd aanpakken van de problemen rond waterschaarste en droogte
 - implementeren van een vernieuwend waterbeheer waarbij tegelijkertijd het risico op waterschaarste als het verhogen van de ecologische kwaliteit van het omliggende gebied aangepakt wordt.
 - implementeren van circulair watergebruik via samenwerkingsverbanden
- Het initiatief moet het privébelang en regulier beheer overstijgen.
- Het initiatief moet in overeenstemming zijn met doelstellingen van goedgekeurde (nog geldende) beleidsdocumenten van Vlaams, provinciaal of gemeentelijk niveau.
- Het initiatief moet in overeenstemming zijn met de geldende wetgeving inzake staatssteun.

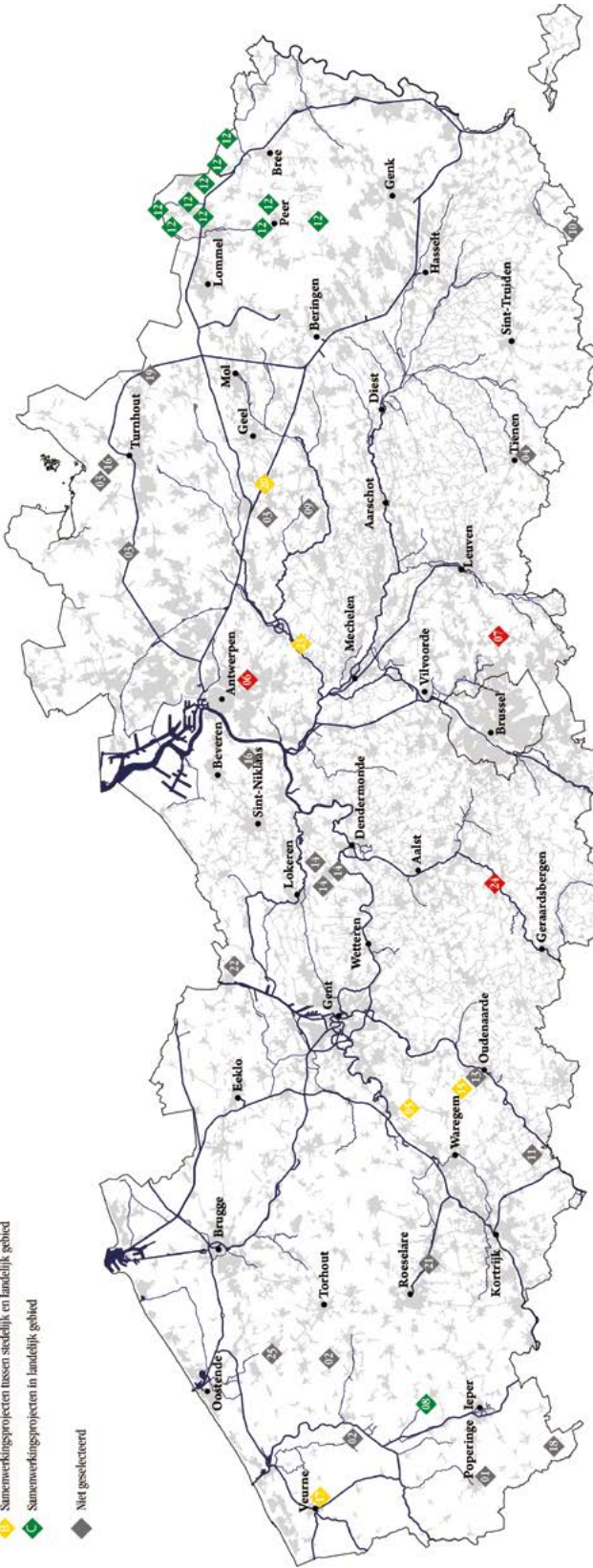

Het programma Water+Land+Schap en twee opeenvolgende droge zomers leiden tot de oproep Proeftuinen Droogte 2019. Samenwerkingen van drie bedrijven dienden projectvoorstellen in om de komende 5 jaar te realiseren.

Reglement Oproep Proeftuinen Droogte 2019, VMM
<https://www.vmm.be/water/projecten/proeftuinen-droogte>

Proeftuinen Droogte

- ◆ Samenwerkingsprojecten in een stedelijke context
- ◆ Samenwerkingsprojecten tussen stedelijk en landelijk gebied
- ◆ Samenwerkingsprojecten in landelijk gebied
- ◆ Niet geselecteerd

01 Durcau
Poperinge (West-Vlaanderen)	06 WASCO Talboom
Morsel (Antwerpen)	11 Alternatieve Waterbron
Avelgem (West-Vlaanderen)	16 AquaRecup
Merksplas - Kembeke (Oost-Vlaanderen & Antwerpen)	21 Water uit mist
Joggem - Ardooie - Kooiecamp (West-Vlaanderen)
02 IJzerklakke - BivrietBioProducts
Dijksmide - Kokskeleare (West-Vlaanderen)	07 Water voor Later
Teruren (Vlaams-Brabant)	12 Limburgse Landbouw Vlaamse Waterbouw
Pelt - Peer - Bocholt - Hamont-Achel (Limburg)	17 Effluent-beem
Wavre (West-Vlaanderen)	22 Hemelwater - Crossport
Wachtebeke - Zelzate (Oost-Vlaanderen)
03 Den Berck
Merksplas - Noordwijk (Antwerpen)	08 Mest voor Irrigatiewater
Langemark (West-Vlaanderen)	13 Colaris
Oudenaarde (Oost-Vlaanderen)	18 ClareWater
Hervelant (West-Vlaanderen)	23 SLM Waterbeheer
Juffa (Antwerpen)
04 SuikerWater
Tienen (Vlaams-Brabant)	09 Agfa-Gevaert
Jettele - Westelo (Antwerpen)	14 Zeels DWB
Zele (Oost-Vlaanderen)	19 Circular Irrigation Arbio
Ardenk (Antwerpen)	24 Mallandstraat
Nauve (Oost-Vlaanderen)
05 SamenWater
Bosou (Oost-Vlaanderen)	10 Louwet
Hersstappe (Limburg)	15 Bala
Hindemarle (Oost-Vlaanderen)	20 Buren en Boeren
Hilft (Antwerpen)	25 SKAKOANN 2020
Berregeen - Ichtegem (West-Vlaanderen)

Projecten over heel Vlaanderen werden geselecteerd. De proefprojecten zijn naast quick wins, ook belangrijke voorbeelden en testprojecten om andere bedrijven te inspireren en stimuleren.

“Ik vond en vind de
interbestuurlijke aanpak en
bundeling van krachten zowel
op Vlaams als op lokaal niveau
verfrissend en versterkend.
Dit wordt natuurlijk ook deels
ingegeven door de noodzaak om
de krachten te bundelen teneinde
een ‘open ruimte met toekomst’
uit te bouwen: we hebben
elkaar nodig!”

Kristof Verhoest,
Vereniging van de Vlaamse Provincies

Werk 2

Innoveren binnen overheid en samenleving

Programmawerking geeft een extra dimensie aan het open ruimte beleid in Vlaanderen. Het is aanvullend en complementair aan het vertrouwde generieke en gebiedsgerichte overheidsbeleid. Noch met programmawerking alleen, noch met enkel generiek of gebiedsgericht beleid zullen de eerder vermelde doelstellingen bereikt worden. We hebben al die vormen van beleid nodig. De meerwaarde van programmawerking zien we niet alleen in de bundeling van kennis, middelen en tijd binnen lokale coalities, bestaande uit zowel overheden als private actoren. Deze bundeling creëert niet alleen fysieke en mentale ruimte voor realisatiegerichte innovatie. Programmawerking vormt ook een kader waarin verschillende gebiedscoalities gelijktijdig op heel wat verschillende plekken aan de slag gaan. Innovatie op de ene plek kan zo snel doorstromen naar de andere plekken.

“Het Open Ruimte Platform mag geen excuus worden om structurele werking op bestuurlijk niveau rond specifieke ambities te staken.”

Frederik Mollen,
Natuurpunt

“De dominante trends in het regulier beleid met gevolgen voor de open ruimte, staan op nogal wat plaatsen haaks op programmawerking, die de kwaliteit van open ruimte centraal plaatst. Van veel beleid is in dat reguliere overigens niet veel te merken, of het moet gaan over non-beleid.”

Filip De Rynck,
UGent

“De verschillende entiteiten binnen de overheid hebben volop ingezet op een sterke efficiëntieverbetering in de eigen organisatie. De grote winst is op dit moment dan ook vooral nog te halen in een meer doorgedreven samenwerking.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

“We worden met onze neus op de complexiteit geduwd en de innovatie zit voor een stuk in het ontwarren van dat kluwen.”

Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij

“Gronden over generaties heen als gemeengoed bestemmen, vraagt om een innovatieve aanpak. Slimme samenwerkingen over organisaties en partners heen helpen ons en de boer om grond echt tot leven te brengen.”

Annelies Beyens,
De Landgenoten

“De grote maatschappelijke uitdagingen (klimaat, voedseltransitie, energietransitie, bouwshift, ...) dagen ons uit om uit de cocon van de eigen werking te breken en meer vooruit te kijken, in de breedte te kijken, met nieuwe actoren in gesprek te gaan en volop verbindingen te leggen. Het is niet door meer van hetzelfde te doen dat we voldoende vooruit zullen geraken.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

Zo hebben de werkzaamheden van het Open Ruimte Platform al tot tastbare inhoudelijke vernieuwing geleid binnen de Vlaamse overheid. We merken dat beleidsdomeinoverschrijdende programmateams met vereende kennis, instrumenten, inzichten en ervaringen werken aan gezamenlijke position papers over complexe opgaven. Er groeit stilaan een bereidheid binnen een steeds groter netwerk binnen de Vlaamse overheid om daarin te investeren. De trekkers van de nieuwe programmaverkenningen, afkomstig uit een tiental verschillende departementen en agentschappen, zijn daar het levend bewijs van.

“Programma’s moeten meer zijn dat een opstelsom van bestaande of lopende projecten.”

Saartje Degelin,
Boerenbond

“Verkokering of versnippering blijft de werking van de Vlaamse overheid en bij uitbreiding de diverse bestuurslagen te zeer kenmerken. Daardoor dreigen kansen en mogelijkheden verloren te gaan en/of kosten sterk op te lopen.”

Cathy Berx,
Gouverneur Provincie Antwerpen

“Wanneer alle actoren gelijkwaardig en positief benaderd worden, zijn er grote kansen op succes.”

Sam Van Vlierberghe,
Departement Landbouw
en Visserij

Neem het programma Grondzaken. Bodemzorg wint aan belang in internationale klimaatfora, maar is algemeen veel minder een bekommernis dan waterkwaliteit of gezonde lucht. Op Vlaams niveau is het beleid voor bodems bovendien enorm versplinterd. 'Bodem' betekent doorgaans voor OVAM 'sanering', voor Departement Omgeving het 'voorkomen van erosie', voor ILVO en Departement Landbouw & Visserij 'vruchtbaarheid', voor VLM de 'stap naar een betere waterkwaliteit', voor INBO en ANB 'biodiversiteit' en voor MOW 'grondverzet'. Enkel door verenigde krachten kan klimaatbestendige bodemzorg op de agenda komen. Daar verzet Vlaanderen via het Open Ruimte Platform baanbrekend werk.

Water+Land+Schap heeft ons als pionier de kracht van programmawerking getoond. Het maakte veertien lokale coalities, bestaande uit publieke en private actoren, enthousiast om projectvoorstellen uit te werken voor realisaties op het terrein. We leerden uit dit programma alvast enkele zaken die zeker kunnen doorwerken in de opmaak van andere programma's. Zo merkten we dat waakzaamheid is geboden om de programmaopgave niet te eng te definiëren. Een programmateam moet blijvend zoeken naar en werken aan systemische koppelingen met andere thema's. Het zijn dergelijke systemische opgaven die lokale coalities prikkelen om op zoek te gaan naar kennis en middelen bij actoren, publiek of privaat, waarmee ze tot nu toe niet samenwerkten. Ongetwijfeld zullen coalities zich daardoor ook versterken met de steeds talrijkere burgerinitiatieven, hoewel we vaststellen dat er op dat vlak marge is voor verbetering. Er bestaat ook een risico dat verantwoordelijkheden door de Vlaamse overheid worden afgewenteld naar anderen, steeds vaker lokale actoren en burgers. We moeten vermijden dat we een in theorie ideaal proces voor transformatie bedenken waarvoor iedereen bevoegd is, maar waarvoor in de praktijk niemand verantwoordelijkheid opneemt. Daar ligt het verschil met een werkelijke praktijk en cultuur van samenwerking, waar alle betrokken actoren zich gezamenlijk engageren. Het Open Ruimte Platform biedt de ruimte voor de ontwikkeling van die praktijk.

“De betrokkenheid van burgers als hefboom inzetten voor lokaal engagement, als een nieuwe vorm van vrijwilligerswerk, laat een positieve lokale burgercoalitie met slagkracht ontstaan die pijnpunten blootlegt en mee zoekt naar oplossingen. Als wij zouden mogen kiezen, zien we de toekomst van ons burgerplatform echter liever als feestcomité dan als structurele oplossing om de hiaten in beleid en leefomgeving op te vangen.”

Anna Verhoeve,
Vrienden van de Zwalmse Dorpen

“Het Open Ruimte Platform creëert ruimte voor ruimte. Het is de ideale ruimte – een ontmoetingsplaats – waar actoren elkaar vinden met nieuwe denkrichtingen en initiatieven. Via een gerichte programmawerking kunnen we nieuwe ruimte in Vlaanderen ontwikkelen en zichtbaar maken. Het Open Ruimte Platform is open voor open-ruimte. Er is nog ruimte voor wetenschappers, voor jongeren en voor kleur.”

Ignace Schops,
Regionaal Landschap Kempen
en Maasland

“Eenvoudige gesprekken en uitingen van noden leiden tot minimale wijzigingen bij de uitvoering met maximaal effect op lange termijn.”

Ankatrien Boulanger,
Regionaal Landschap
Rivierenland

Verder oogsten op het terrein blijft dus absoluut noodzakelijk. Net zozeer als een blijvende alertheid om nieuwe beleidsambities te capteren en te evalueren op hun geschiktheid voor een programma-aanpak. Zo sluit de ambitie van de huidige minister voor Omgeving om samen met lokale actoren werk te maken van de bosuitbreiding in Vlaanderen perfect aan bij de platform- en programmawerking!

“Zou het niet nog sterker zijn als er hoog innovatieve uitdagingen of realisaties worden ‘opgelegd’ die we samen dienen te realiseren? Zo moet iedereen eens buiten zijn kader of eigen verhaal gaan waarbij er ook intrinsiek vernieuwing optreedt binnen elke organisatie.”

Ankatrien Boulanger,
Regionaal Landschap
Rivierenland

“Geregeld tijd maken voor nieuwe openheid, voor het onverwachte en het veranderlijke zal ook in de programmawerking een opgave zijn waar bewust aan gewerkt moet worden. Naast het bieden van een podium en reflectiebasis voor nieuwe actoren, is het minstens even cruciaal aandacht te geven aan bestaande actoren en kennis te verzamelen over de evolutie van hun verwachtingen, belang en macht.”

Anna Verhoeve,
Instituut voor Landbouw-,
Visserij- en Voedingsonderzoek

“Bovendien zijn het de verfrissende geluiden in een netwerk die inspiratie geven, nieuwe inzichten creëren en verrassende oplossingsrichtingen mogelijk maken.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

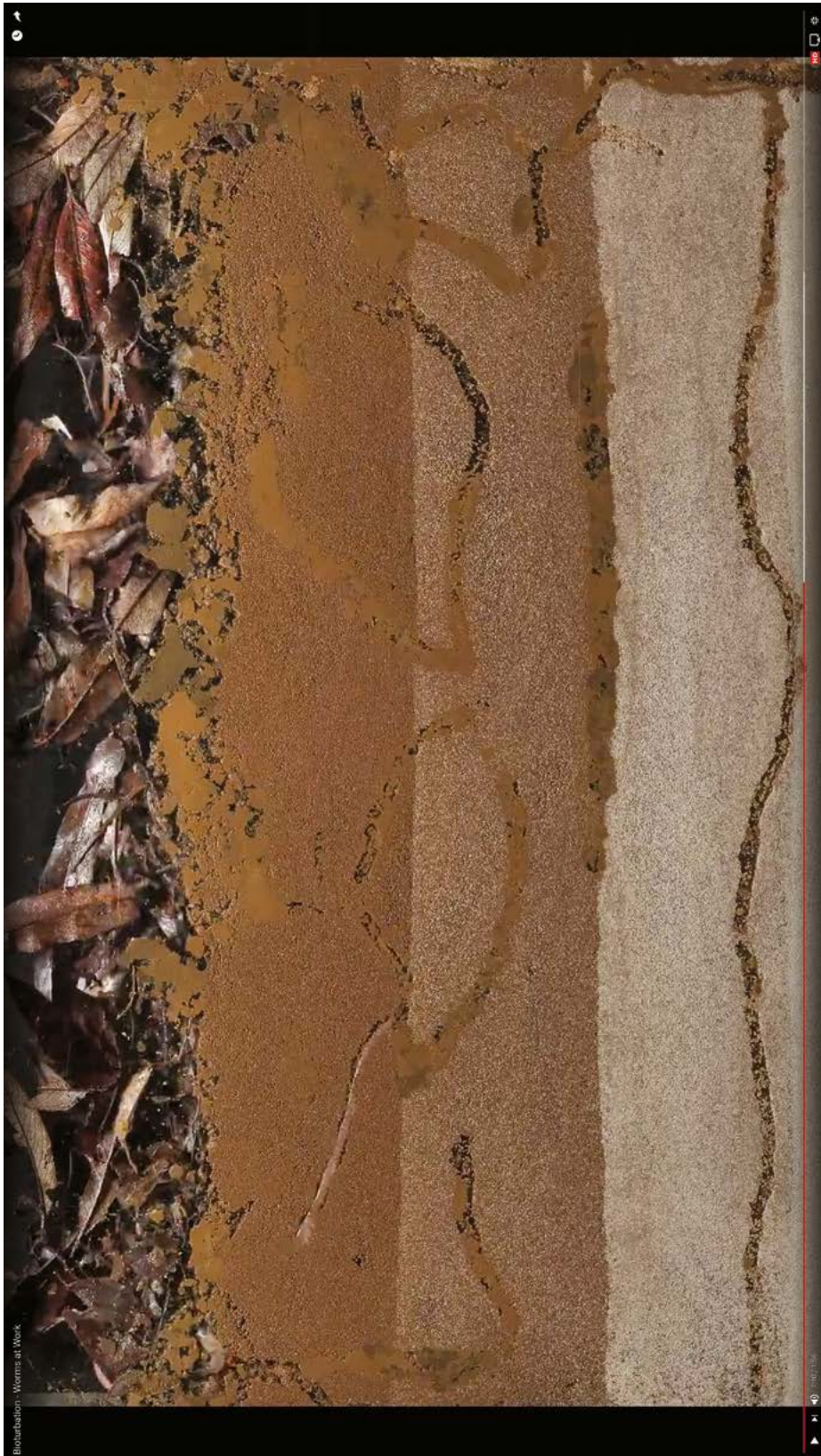
“Het continu oogsten van inspirerende krachten op het terrein en structureel antennes uit de praktijk inbedden in de programmawerking, acht ik essentieel om onze steeds veranderende omgeving te blijven begrijpen en om daar waar nodig aanknopingspunten voor (bij)sturing te kunnen identificeren.”

Anna Verhoeve,
Instituut voor Landbouw-,
Visserij- en Voedingsonderzoek

Bodem ligt vlak onder onze voeten. Toch beseffen we niet dat er boven de bodem veel minder leven is...

Frank Petit-Jean van VELT tijdens een interview in Leuven, Architecture Workroom Brussels & Jonathan Ortegat voor OVAM

... dan eronder! Een gezonde levende bodem zorgt voor de rijkdom van ons ecosysteem, voorziet ons van voedsel en wapent ons tegen extreme weersomstandigheden.

Video Bioturbation, Worms At Work door Micropolitan Museum
<https://www.youtube.com/watch?v=n3wsUYg3XV0>

Bodem is nochtans een 'kapitaal', de letterlijke en figuurlijke grondlegger voor de welvarendheid van onze vruchtbare rivierendelta ...

Werksetting Programmteam Grondzaken tijdens You Are Here 2018 met op de achtergrond de schoolkaart 'Bodem als Kapitaal van de Lage Landen' van H+N+S Landschapsarchitecten en Architecture Workroom Brussels, foto Tim Van de Velde <https://vlaamsbouwmeester.be/nl/nieuws/publicatie-%F2%80%98de-lage-landen-2020-2100%E2%80%99%E2%80%93-een-toekomstverkenning>

... maar de bodemkwaliteit kan in een oogwenk worden vernield,
terwijl de regeneratie van bodem een zeer traag proces kent.
Het is een 'Game of Thrones' met grote inzet dat aan vele thema's raakt.
Presentatie 'Bodem Boven?! / A Game of Soils, over macht, verraad en zand'
Karen Van Campenhout (KU Leuven) op de werkdag Grondzaken

Daarom is er ook terecht meer en meer aandacht voor de bodem op Europees niveau. Bodem is overal en tegelijk nergens...

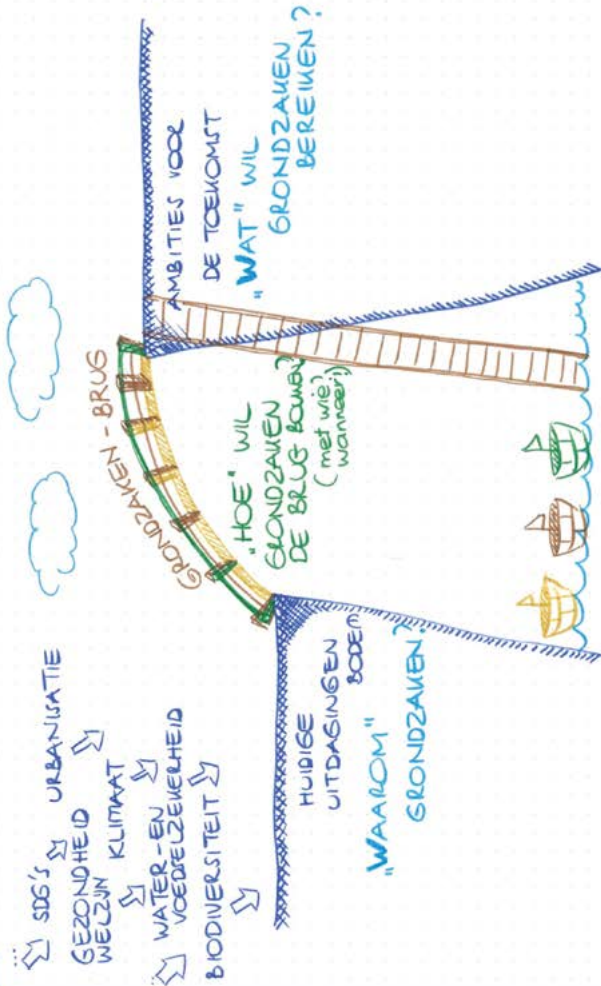
Rainer Baritz van het Europees Milieu Agentschap tijdens de AquaConSoil Conferentie 2019 in Antwerpen, Architecture Workroom Brussels & Jonathan Ortegat voor OVAM

Hoe willen we dit bereiken? Manifesto

MANIFESTO GRONDZAKEN

BONDGENOOTSCHAP DAT BRUG TUSSEN HUIDIGE MAATSCHAPPELIJKE UITDAGING EN TOEKOMSTIGE AMBITIES WIL BOUWEN door

- ▶ Krachten te bundelen en vermenigvuldigen
- ▶ Samenwerken
- ▶ Eigenheid behouden en win-win
- ▶ Goede afspraken en engagementen
- ▶ Acties starten om naar de overkant te gaan

overheid

... ook in het Vlaams beleid. De bevoegdheden voor bodemsanering, de kwaliteit van het grondwater, de bodemvruchtbaarheid, bodembiodiversiteit en erosie vallen allemaal onder andere organisaties. Wat ze wel gemeenschappelijk hebben, is dat ze werken aan het verhogen van de gebruikswaarde van bodem...

De Grondzaken-brug; of hoe de verschillende Vlaamse overheidsdiensten de overkant kunnen bereiken via hun eigen bootje (wat noodzakelijk blijft), maar ook samen, elk vanuit hun eigenheid, een brug kunnen bouwen waardoor we sneller de overkant bereiken.

Tekening van programmatrekker Nele Bal (OVAM) voor het Programmeerteam

... wat sterk conflicteert met de ruimtelijke en planningspraktijk, waarbij de marktwaarde van het land primeert over de kwaliteit van de bodem...

2° er wordt een vijfde lid toegevoegd, dat luidt als volgt :

“De testwerkzaamheden voor te storten bodemmateriële kunnen ook worden uitgevoerd door een erkend laboratorium in de discipline bodem, deeldomein bodemsanering als vermeld in artikel 6, 5°, f), van het VLAREL van 19 november 2010, op voorwaarde dat een passend systeem voor kwaliteitsborging met periodieke onafhankelijke controle is opgezet.”.

Art. 5. In artikel 5.60.2 van hetzelfde besluit, ingevoegd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 31 mei 2002 en het laatst gewijzigd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 27 november 2015, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° het eerste lid wordt vervangen door wat volgt :

“ Groeven, graverijen, uitgravingen of andere putten mogen geheel of gedeeltelijk opgevuld worden met niet-verontreinigde bodemmateriële, meer bepaald bodemmateriële die een fysieke scheiding hebben ondergaan en gereinigde bodemmateriële die voor de fysieke samenstelling voldoen aan de voorwaarden, vermeld in artikel 162 van het VLAREBO-besluit van 14 december 2007. In den droge wordt er opgevuld met steekvaste bodemmateriële.”;

2° het tweede lid wordt vervangen door wat volgt :

“Wat de chemische samenstelling betreft, voldoen de bodemmateriële aan de waarden voor vrij gebruik van bodemmateriële, vermeld in bijlage V van het VLAREBO-besluit van 14 december 2007.”;

3° het vierde lid wordt vervangen door wat volgt :

“De bouwheer moet via een studie die uitgevoerd is door een bodemsaneringsdeskundige volgens de standaardprocedure, het bewijs leveren dat het gebruik van de bodemmateriële als bodem geen bijkomende verontreiniging van het grondwater kan veroorzaken en dat mogelijke blootstelling aan de verontreinigde stoffen geen extra risico oplevert. In die studie worden de milieukenmerken van de bodemmateriële geëvalueerd afhankelijk van de milieukenmerken van de ontvangende grond.”;

4° het zevende lid wordt opgeheven.

Art. 6. In artikel 5.60.3 van hetzelfde besluit, ingevoegd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 31 mei 2002 en het laatst gewijzigd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 27 november 2015, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° paragraaf 2 wordt vervangen door wat volgt :

“§ 2. De bodemmateriële mogen in de inrichting alleen worden aanvaard als aan al de volgende voorwaarden is voldaan :

1° het betreft niet-verontreinigde bodemmateriële als vermeld in artikel 5.60.2;

2° alle bepalingen van titel III, hoofdstuk XIII, van het VLAREBO-besluit van 14 december 2007 zijn nageleefd;

3° de oorsprong en herkomst van de bodemmateriële zijn bekend en de samenstelling ervan is vastgelegd.

Bij de aanvoer van de bodemmateriële wordt de conformiteit van de aangevoerde bodemmateriële met het beoogde gebruik nagegaan. Als dat relevant is, worden de aangevoerde bodemmateriële daarvoor op een representatieve wijze bemonsterd en geanalyseerd.”;

2° in paragraaf 3 wordt de zinsnede “uitgegraven bodem, bagger- en ruimingsspecie of grondstoffen die overeenkomstig het VLAREMA voldoen aan de voorwaarden voor het gebruik als bodem” vervangen door het woord “bodemmateriële”;

3° paragraaf 4 wordt vervangen door wat volgt :

“§ 4. Tenzij het anders bepaald is in de omgevingsvergunning voor de exploitatie van de ingedeelde inrichting of activiteit, houdt de exploitant een register bij waarin ten minste de volgende gegevens worden genoteerd over de aanvoer van de niet-verontreinigde bodemmateriële :

1° het volgnummer, de datum en het uur van de aanvoer;

2° de herkomst en de oorsprong;

3° de vervoerder;

4° de aangevoerde hoeveelheid;

5° opmerkingen over de aangevoerde partij, met inbegrip van de geweigerde vrachten, als dat van toepassing is.”.

Art. 7. In deel 5 van hetzelfde besluit, het laatst gewijzigd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 27 oktober 2017, wordt het opschrift van hoofdstuk 5.61 vervangen door wat volgt :

“Hoofdstuk 5.61. Tussentijdse opslagplaatsen voor uitgegraven bodem die voldoet aan de bepalingen voor het gebruik van bodemmateriële, vermeld in het Bodemdecreet van 27 oktober 2006 en het VLAREBO-besluit van 14 december 2007”.

... en haaks staat op de traag veranderende traditie om bodem als overtollige massa te beschouwen. Met andere woorden, de gebruikswaarde van de bodem wordt volledig ontkend.

Vervuilde grond mag sinds kort niet langer zomaar verzet worden,
Uittreksel uit het Belgisch Staatsblad over de herziening van de grondverzetsregeling

Er moet dus voor het programma Grondzaken een balans worden gezocht tussen verbreding (waar heeft bodem allemaal betrekking op?)...
Het Grondzaken Kruis. Workshop-oefening waarbij kandidaten zich positioneerden volgens vier kwadranten (Grondverzet, Erosie, Adaptatie Teeltwijze & Bodem als Leidraad in Beleid) om de focus van Grondzaken te bepalen

11 OKTOBER	WERKDAG GRONDZAKEN
09u30-09u45	Ontvangst <i>Graaf De Ferrarisgebouw, Koning Albert II-laan 20, Brussel, zaal OG20</i>
09u45-10u15	Introductiepresentaties <ul style="list-style-type: none">• De Open Ruimte Beweging door Bram Vandemoortel (Architecture Workroom Brussels)• Het Programma Grondzaken en doelstellingen van de workshop door trekkers van het programma Griet Celen (VLM), Ellen Luyten & Nele Bal (OVAM), Petra Deproost (Departement Omgeving)
10u15-12u15	Plenaire werksessie <ul style="list-style-type: none">• <u>DE LEVENDE BODEM GAAT IN HET OFFENSIEF: het programma Grondzaken moet de maatschappelijke kennis rond bodem vergroten en bodemzorg stimuleren.</u> Inspiratielezing over bodem als incentive door Karen Vancampenhout (KULeuven)
12u15-13u00	Pauze Lunch (broodjes worden voorzien) en verplaatsing richting Tour & Taxis
13u00-14u00	Rondleiding landschapspark Tour & Taxis door Bas Smets (Bureau Bas Smets) <i>Afspraak aan de inkom tegenover Place des Armateurs</i>
14u00-16u00	Break-out sessies <i>Herman Teirlinckgebouw, Havenlaan 88, Brussel, zalen tbc</i> <ul style="list-style-type: none">• <u>METEN=WETEN: het programma Grondzaken streeft naar een integrale aanpak om de versnippering van het bodembeleid en van de bijhorende kennisopbouw in Vlaanderen tegen te gaan.</u> Inspiratielezing door Niek D’Hondt (ReaGent, tbc) over Citizen Science en over pissebedden als indicator voor bodemleven en koolstofgehalte• <u>BODEM=LAND=BODEM: het programma Grondzaken koppelt bodemeigenschappen aan landgebruik en beïnvloedt het ruimtelijk beleid.</u> Inspiratielezing door Michaël Stas (Departement Omgeving) over bodem in het kader van de Proeftuinen Ontharding• <u>VLAANDEREN VERZET BERGEN: het programma Grondzaken wil de omkadering en procedures van publiek opdrachtgeverschap helpen herzien om bodem als waardevolle bron eerder dan als afval te behandelen.</u> Inspiratielezing door Meg Scheppers (OVAM, tbc) over het symbioseplatform.
16u00-16u30	Plenaire conclusies

... en focus (waar zetten we prioritair op in vanuit bodemzorg en de gebruikswaarde van bodem?).

3. GRONDZAKEN

- Dit programma verdient onze aandacht omdat het (samen met op(en)ruimen) de voorwaarde schept voor alle andere programmawerking in de open ruimte. Het behouden en vrijwaren van onze open ruimte én het zorg dragen voor de kwaliteit van onze bodem, zijn dé eerste noodzakelijke acties in een open ruimte beleid.
- De fundamentele relatie tussen kwalitatieve bodem(versiteit) en landschap nog meer onder de aandacht brengen
- De urgentie van dit thema wordt door veel leden van de klankbordgroep erkend. Het is echter voor velen nog onduidelijk hoe een uitvoeringsprogramma rond grondzaken direct operationeel kan worden én hoe zij hieraan kunnen bijdragen. Er zijn wel al initiatieven rond

grond/bodem (bv. ILVO e.a. ontwikkelen bodempaspoort), maar hoe kunnen we hier binnen de ORB aan werken?

- Dit thema staat nog niet zo ver dat we er een 'uitvoeringsprogramma' voor kunnen uitwerken. De beweging heeft echter veel methodieken. Het komt er dus op aan te zoeken naar de juiste methodiek die voor 'Grondzaken' een antwoord biedt op de bestaande noden. Het bodempaspoort is een poging tot objectivering van kwaliteit van de bodem (zowel bodemchemie als bodembioogie). Er lijkt echter ook nood aan sensibilisering. Er is (in tegenstelling met lucht- of waterkwaliteit) nog zeer weinig bewustzijn over het belang van een goede bodem. In het buitenland zien we een veel grotere soil-beweging, soil based agriculture, ...
- De klankbordgroep pleit ervoor om dit programma als werkljn niet te schrappen, maar om op zoek te gaan naar de juiste methodiek voor uitvoering.

score	1	2	3	4	5
# stemmen (18)	3	6	4	4	1

→ bijkomende opmerkingen uit de kaartjes:

- Respect voor de grond en zijn 'handicaps' (bv. waterziek). We moeten de nadelen niet technisch wegwerken, maar positief benaderen (infiltratie, sponswerking, ...);
- Meer organische stof in de bodem en koolstofopslag zal essentieel zijn voor het halen van de klimaat-doelstellingen. Landbouwers hierin stimuleren zou zeer interessant zijn;
- Er is nood aan sensibilisering over bodemkwaliteit;

→ interesse opgenomen in de kaartjes:

- ILVO kan zijn kennis inbrengen door de ontwikkeling van het bodempaspoort;
- Agentschap Onroerend Erfgoed heeft veel kennis over historisch grondgebruik. Deze kan een inspiratie zijn voor toekomstige kwaliteitsverhoging van de bodem;
- VLM wil terrein-expertise inbrengen en belang van bodem in klimaat, water,... mee helpen ondersteunen

3. CONCLUSIE

- Op(en)ruimen en Voedselparken zijn benoemd als de twee uitvoeringsgerichte programma's die moeten worden doorgezet. Deze twee zitten ook in een gelijkaardige uitvoeringslogica als het programma Water+Land+Schap. We zijn benieuwd om in de komende periode van jullie te horen wie hier verder stappen in wil ondernemen, engagement voor wil opnemen;
- Voor het programma Grondzaken wordt het belang onderschreven en moet verder worden uitgezocht wat de meest pertinente 'tools' zijn om dit programma uit te voeren. Hier is er nog werk rond sensibilisering, ophalen van praktijken, poolen rond bepaalde technieken zoals bv. het bodempaspoort, ...;
- Circulaire Landschapsbouw en Luwteoases kennen een gemengd enthousiasme. Er wordt afgesproken dat samen met de actoren die het belang van deze programma's onderschrijven, wordt bekeken wat de eerstvolgende stappen zijn;
- Een jaar geleden ongeveer, bij de vorige klankbordgroep, is voorgesteld om de inzet op programma's binnen de Open Ruimte Beweging verder te trechteren tot 3 uit te voeren programma's. We stellen ons vandaag de vraag in hoeverre een doorgedreven trechtering (en schrappen van wat niet is gekozen) niet de afbraak van de beweging inzet. Het blijft voor ons m.a.w. zoeken naar een evenwicht tussen een haalbare werking en een brede beweging, waarbij we ook uitkijken naar de suggesties en voorstellen van de klankbordgroep om dit vorm te geven. Het 'witboek' als positioneringsmoment en validatie van een aantal krijtlijnen is één van die voorstellen waarvoor we hier te weinig tijd hadden, maar waar we bij een volgend overleg verder op kunnen doorgaan.

4. VOLGENDE KLANKBORDGROEP:

Juni of november 2019

Maar vanuit zo'n complexiteit kan er nu onmogelijk al een oproep gelanceerd worden. Dit vergt een aanpak op maat...

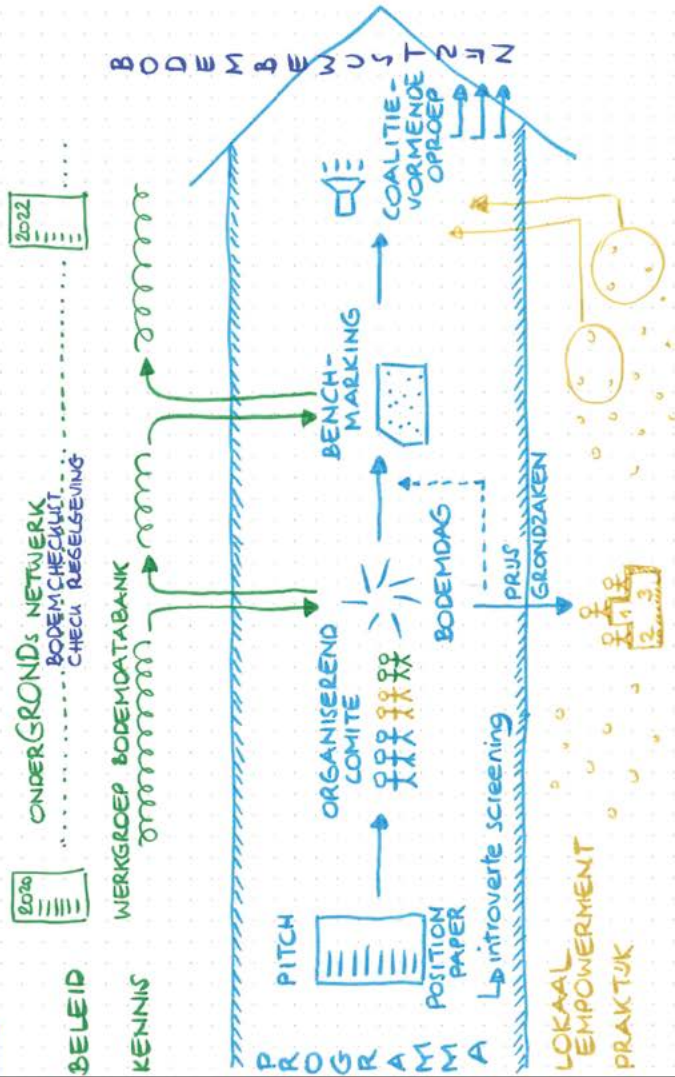
Advies van de Klankbordgroep van het Open Ruimte Platform aan de trekkers van de Programmaverkenning Grondzaken.

... dat wordt uitgewerkt door het grootste programmameteam van het Open Ruimte Platform. Grondzaken kent een nog steeds groeiende coalitie aan Vlaamse actoren die de belangrijke opdracht hebben een evenwicht te zoeken tussen het omarmen van de complexiteit van bodem, de focus vinden om concrete acties te ondernemen en het detecteren en ondersteunen van lokale goede bodembeheerpraktijken.

Hoe willen we dit bereiken? Actieplan

- ▶ **PITCH en POSITION PAPER:**
coherent en krachtig narratief
- ▶ **BELEID EN KENNIS:**
 - OnderGRONDS netwerk:
 - × bodemchecklist ≈ ESD
 - × screening regelgeving → kalender & opportuniteiten
 - Werkgroep bodemdatabank
 - × centraliseren-delen-toepassen
 - Gedeelde onderzoeksagenda
- ▶ **BODEMDAG: integratie beleid – kennis – praktijk**
 - Kennismaking
 - Uitwisseling
 - Prijs Grondzaken
- ▶ **GOEDE PRAKTIJKEN:**
 - Benchmarking (pioniers)
 - Coalitievormende oproep

Het programmteam structureert de verschillende acties in concrete mijlpalen, opbouwend naar een tweejaarlijkse Bodemdag én een eigen coalitievormende oproep Grondzaken!

Tekening Nele Bal voor Programmteam Grondzaken

5. Samenvatting

Het programma Grondzaken koppelt concrete acties aan de drie genoemde sporen in de Hoofdstuk 4: bodemzorg in beleid (4.1), bodemkennis delen (4.2) en goede praktijken (4.3). Overkoepelend aan deze acties wordt een breed toegankelijke en wervende **pitch** ontwikkeld, een sterk integrerend narratief die het belang van bodem bij verschillende maatschappelijke functies belicht, met focus op de klimaatregulerende rol van bodem. Deze pitch dient als inhoudelijke onderbouwing voor alle acties van het programmteam Grondzaken. Zo wil het programma volgende acties initiëren:

- a) **Een OnderGRONDS Netwerk** – Het OnderGRONDS Netwerk heeft als rol om meer aandacht voor bodemzorg en -kwaliteit te laten infiltreren in bestaande beleidskaders. Er wordt een “bodemchecklist” opgemaakt met criteria volgens (een heel brede) lezing van ecosysteemdiensten die gedragen is door het volledige programmteam. De werkgroep OnderGRONDS Netwerk detecteert welke de wijzigingen en herzieningen zijn die eraan zitten te komen en maakt een gedeelde kalender op, om vervolgens af te vaardigen wie mee kan schrijven aan de wetswijziging.
Vorm: recurrent overleg met werkgroep (een aantal leden van het programmteam)
- b) **Een tweejaarlijkse Bodemdag** – Vanuit de vaststelling dat er al héél wat studiedagen bestaan rond bodem voor specifieke doelgroepen (bodemkundigen, beleid, ...) wil het programma een tweejaarlijkse brede Bodemdag organiseren waarbij beleid, praktijk en kennis samenkomen en waarbij de “pioniers” een podium krijgen. Doel van de Bodemdag is het in kaart brengen van bestaande praktijken en lopend onderzoek, het scherpstellen van onderzoeksnoden en het lanceren van (al dan niet op termijn) nieuwe oproepen/projecten. De eerste editie van de Bodemdag zal plaatsvinden in het najaar van 2020 en zal focussen op kennismaking.
Vorm: publiek evenement met een Organiserend Comité (een aantal leden van het PT, evt. aangevuld met academici, middenveld, praktijk)
- c) **Werkgroep Bodemdata** – Het programmteam zet zich in voor het verzamelen en ontsluiten van bodemdata door het verbinden van verschillende databanken. De werkgroep Bodemdata zal starten met het maken van een overzicht in waar welke data beschikbaar zijn, en trachten stappen te ondernemen om data te centraliseren en beschikbaar te maken. De werkgroep wil zich richten op het capteren van de gemeenschappelijke data-noden binnen én buiten overheid. Daarbij zal er aandacht zijn voor het ontsluiten op maat van specifieke doelgroepen. Zo wil de werkgroep ook de doorstroom organiseren van data-ontwikkeling vanuit academische en onderzoekswereld (zoals dat ook voor geologische data reeds wordt gedaan). De werkgroep wil ook onderzoeken hoe deze noden zich verhouden tot bestaande regelgeving, en de stappen ondernemen om deze te laten aanpassen indien nodig.
Vorm: recurrent overleg met werkgroep (data-verantwoordelijken van de respectievelijke organisaties van het programmteam)
- d) **Prijs Grondzaken** – Vergelijkbaar met de Open Ruimte Beker kent het programmteam om de x tijd een prijs uit aan een ‘goede praktijk’ rond bodemzorg (vb. “Bodemschool van het jaar”). In eerste instantie is de prijs gericht naar de “niet-vakwereld” zijnde particulieren, kinderen, tuiniers, onderwijs. De vakwereld wordt zo gestimuleerd via een omweg. De Bodemdag kan de context zijn voor de eerste prijs Grondzaken.
Vorm: prijsuitreiking
- e) **Benchmarking Grondzaken** – Het programma wil praktijkvoorbeelden verzamelen, in eerste instantie via een “introverte” screening van projecten waar bodem een belangrijke rol speelt maar niet als dusdanig is belicht (vb. WaterLandSchap). Deze benchmarking is de voorbereiding voor de Bodemdag (ook pioniers op het terrein tot op de Bodemdag te krijgen!) en eventueel voor een **Coalitievormende Oproep**.
Vorm: interne screening, bodemdag, evt. aan te besteden opdracht

Programma GRONDZAKEN	1. OnderGRONDS- Netwerk	2. Werkgroep Bodemdata	3. Prijsvraag Grondzaken	4. Tweejaarlijkse- Bodemdag	5. Benchmarking bodempraktijk	6. Oproep naar coalities
Bodem in het offensief	×		×	×	×	×
Meten = weten		×		×		×
Werken aan dé Grondzaken			×	×	×	×
Vlaanderen verzet bergen	×					×
Bodem = Land = Bodem	×	×				×
We komen elkaar op het terrein tegen	×	×		×		×

De acties zijn specifiek, maar behouden wel de diversiteit die eerder werd verkend.

Overzicht acties en thema's binnen Programmaverkenning Grondzaken

Databank Ondergrond Vlaanderen | Home | Over ons | Meld een probleem | Privacyverklaring | Disclaimer | Contact

Verkenner

Log in Help

Vul hier e Selecteer gebied

Zoekregels

Kaartbeeld instellen

Indien de kaartlaag niet zichtbaar is, zoom in (tot op 1:20.000 voor sommige kaartlagen).

- Soil Organic Carbon Stock Maps for Belgium: mean (40 m grid)
▶ Legende
- Bodemassociatiekaart
▶ Legende
- Topo 10 zwart-wit transp. (2009) (NGI)
▶ Legende
- GRB-basiskaart selectie
- Orthofotomozaïek, middenschalg, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen

Kaartlagen kiezen

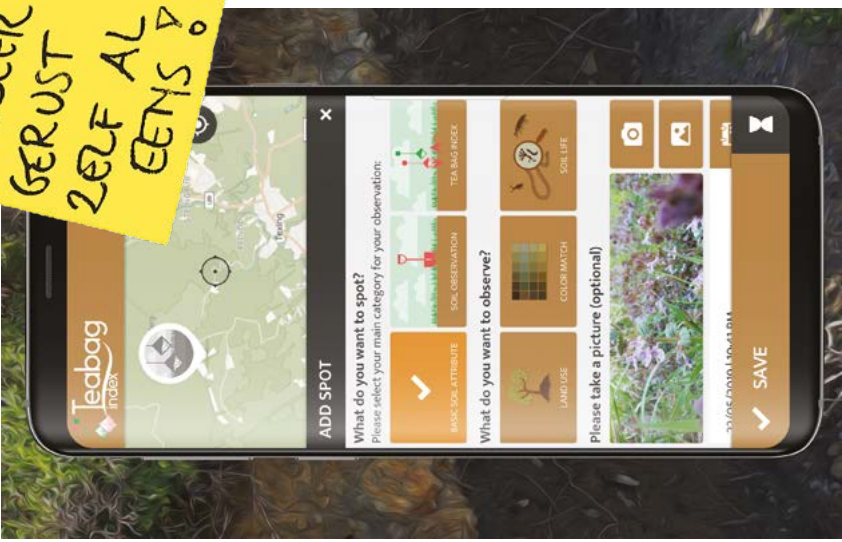
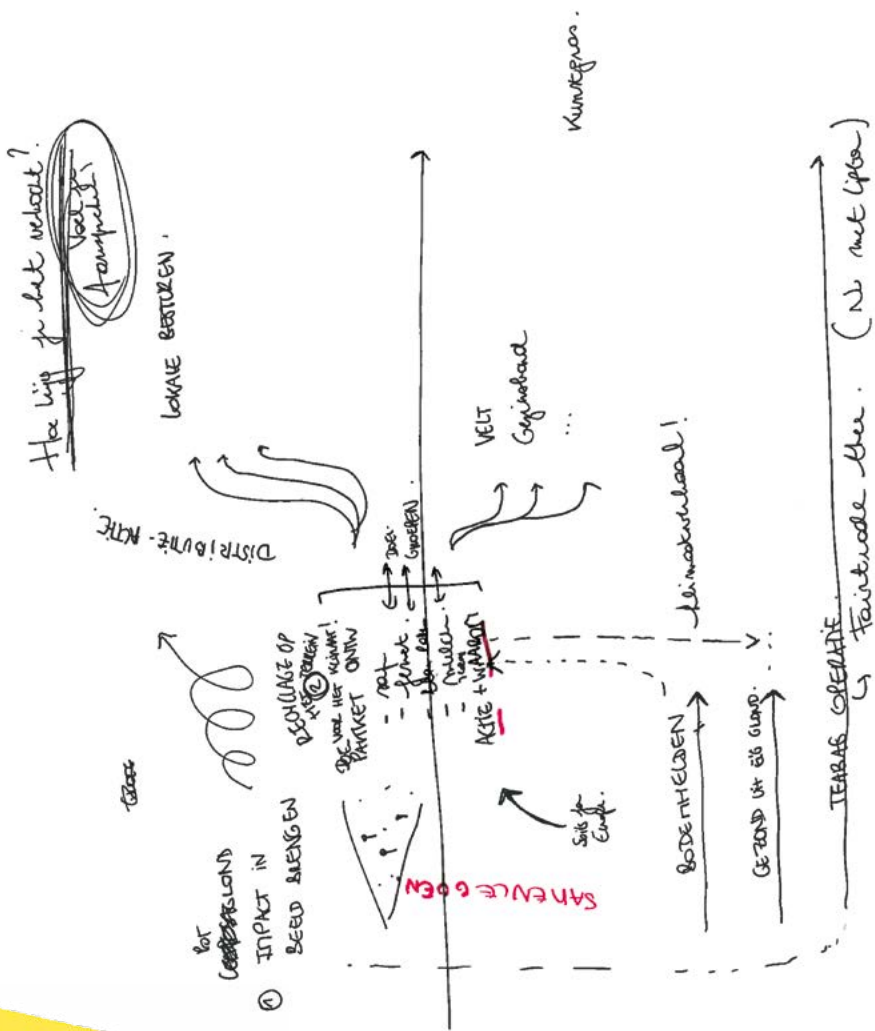
5.000 m
Schaal = 1 : 250000
XY (Lambert72):
powered by GEO-MIAS

Actie #2: Een Werkgroep Bodemdatabank wil de zeer verspreide bodemdata centraliseren en deze op toegankelijke wijze vertalen naar verschillende doelgroepen van bodemzorgers.

Databank Ondergrond Vlaanderen

<https://www.dovvlaanderen.be/portaal/?module=verkenner>

PROBEER GERUST ZELF AL EENS!

Actie #3: Het bodembewustzijn vergroten bij verschillende doelgroepen.
 Schema getekend tijdens de sessie 'Start to Carbon Cycle' van de Grondzaken werkdag en Teabag Index, Internationaal Citizen Science project dat de snelheid meet waarmee dat bodemleven organisch materiaal afbreekt.
<http://www.teatime4science.org/>

BODEM ZORG

Deze website maakt gebruik van cookies, lees hier onze privacyverklaring

vrp Thema's > Activiteiten > Ruimte Over VRP Lid Worden Nieuws Blog Nieuwsbrief

ruimte & planning

Prijzen > Openruimtebeker > Openruimtebeker februari 2019

Openruimtebeker februari 2019

BIOBOEREN PIETER VAN POUCKE EN ANNELIES MARCHAND

De openruimtebeker van februari gaat naar bioboer Pieter Van Poucke en zijn echtgenote Annelies Marchand. Zij startten een juridische procedure tegen het OCMW van Gent dat een geheel van verschillende gronden aan zakenman Fernand Huts verkocht voor € 17,5 miljoen. Volgens de boeren en hun advocaat waren de gronden € 5 miljoen meer waard en is dat laatste bedrag dus een flinke staatssteun. Omdat de loten samen werden verkocht, konden de bioboeren niet meedingen naar de kleinere, goedkopere gronden.

De zaak werd door de rechter onontvankelijk verklaard. "Die grond moet dienen om ons te voeden. Het is frustrerend dat die nu gebruikt wordt als belegging", reageerde Pieter Van Poucke.

De jury vindt net als Pieter en Annelies dat overheden zich inderdaad meer moeten inzetten om de toegang tot landbouwgrond voor landbouwers betaalbaar te houden. Met deze Openruimtebeker hopen we hen dan ook een hart onder de riem te steken.

[In de pers](#)

SUGGESTIES

- ACTIVITEIT | 03-03-2020
Open Ruimte Platform XL
- PRIJSUITREIKING
Openruimtebeker januari 2020
- PRIJSUITREIKING
Openruimtebeker september 2019
- NIEUWS | 03-09-2019
VRP-opinievrtnWS. Inname van ruimte...
- ACTIVITEIT | 26-09-2019
2019. VRP Lab Groenblauwe...

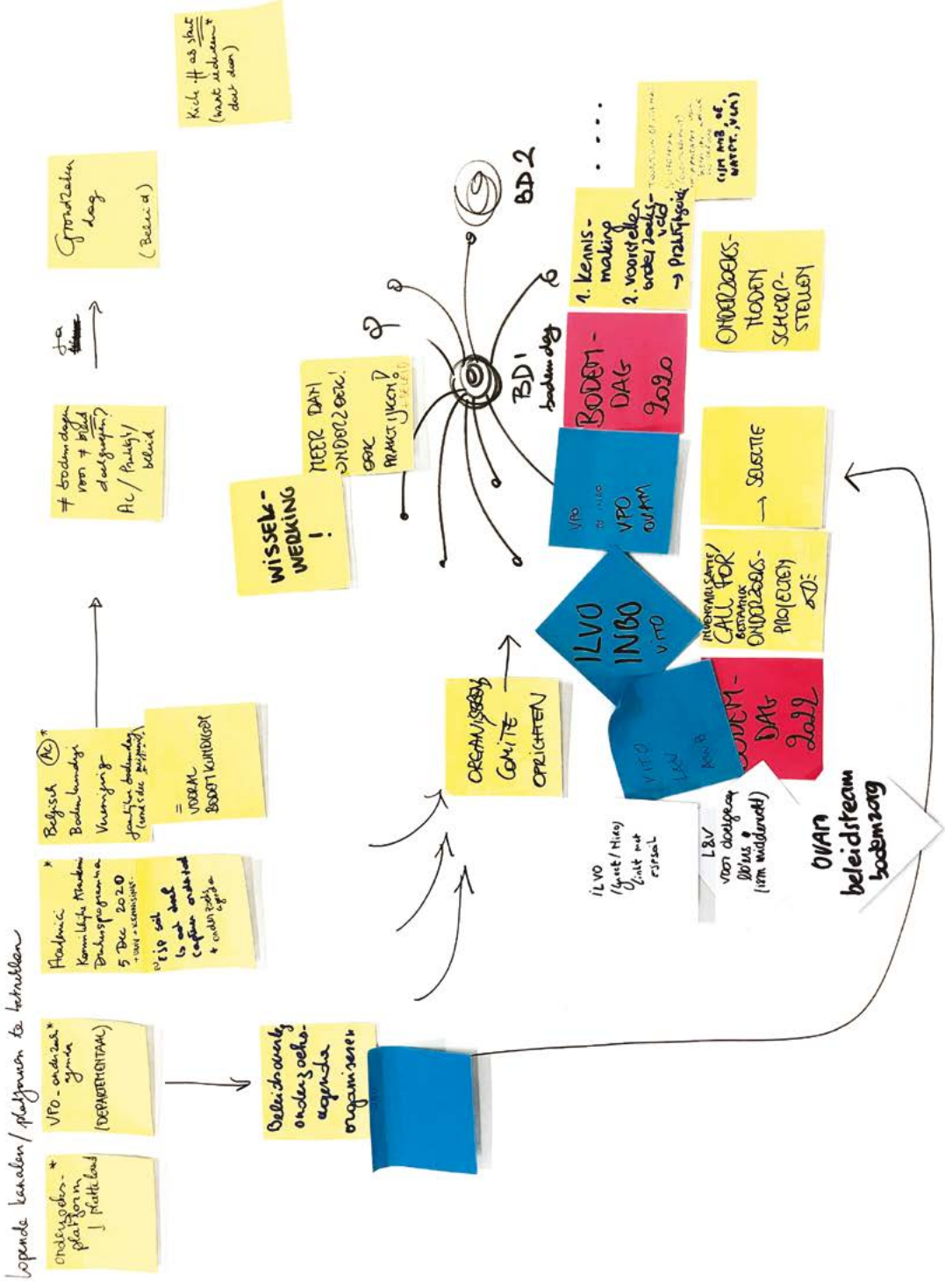
Actie #4: Goede bodembeheerpraktijken in de kijker zetten (zoals de Zevensprong in Leuven, die hun ontharde speelplaats koppelt aan natuurlijke sanering én lessen in de buurtmoestuïn), via een Prijs Grondzaken naar analogie met de Openruimtebeker van de VRP.

Floor Jacoby van de Zevensprong, Architecture Workroom Brussels
& Jonathan Ortegat voor OVAM

<https://www.vrp.be/prijsuitreiking/openruimtebeker-februari-2019>

4.2. BODENKENNIS DELEN - ONDERZOEKSAGENDA

Actie #6: ... de eerste Bodemdag, op 30 oktober 2020, waar we met een gezamenlijke onderzoeksagenda kennis, beleid én voorale de praktijk van goede bodemzorgers samenbrengen.

“Het Open Ruimte Platform leerde ons om problemen en moeilijkheden met betrekking tot open ruimte niet geïsoleerd te bekijken maar als deel van een bredere maatschappelijke en regionale uitdaging. En dat helpt dan weer om méér potentieel te zien voor oplossingen en voor het vinden van lokale of regionale medestanders die elk vanuit hun invalshoek de uitdaging herkennen en erkennen.”

**Alex Verhoeven,
Vereniging van Vlaamse Steden
en Gemeenten**

Werk 3

Gestaag bestaande krachten bundelen

Het Open Ruimte Platform brengt denkers en doeners, opnieuw of voor de eerste keer, in contact. Vandaag werkt men binnen de overheid immers te vaak naast elkaar, vanuit eigen sectorale doelstellingen (denk aan bodem in het huidige beleid) en met eigen beperkte middelen, terwijl samenwerking de eigen doelstellingen versterkt. Zo weet de verkenning van een programma Luwte-Oases uitdagingen op het vlak van zorg en gezondheid te verbinden met concrete ruimtelijke projecten.

“Het Open Ruimte Platform is voor mij ruimte in het kwadraat: ruimte voor denkers én doeners!”

Ignace Schops,
Regionaal Landschap Kempen
en Maasland

“Het is een traject waarbij we niet enkel vanuit onze eigen positie denken en handelen, maar partners net de toestemming geven om de eigen ambities mee op te pikken. Dan kijken we hoe we een gedeeld verhaal schrijven zonder daarbij uit het oog te verliezen wat we zelf nodig hebben om mee te kunnen doen in programmawerking.”

Ellen Luyten,
Openbare Vlaamse
Afvalstoffenmaatschappij

Uit de enkele jaren ervaring binnen het Open Ruimte Platform leren we dat er heel wat tijd nodig is om beweging te krijgen in potentiële programma's. Iedereen weet dat het tijd vergt om vertrouwen op te bouwen, maar toch vergeten we dit maar al te vaak. Die tijd is vooral nuttig voor het laten ontstaan van een gedeeld belang en de vertaling van dat belang in een gedeeld project. Afstemming van waar ieder mee bezig is, gebeurt al, vaak informeel. Programmawerking gaat echter over het werkelijk integreren van elkaars capaciteiten en doeleinden. Soms kan dat een periode van enkele weken of maanden stilstand betekenen om de neuzen in dezelfde richting te

krijgen ... of zelfs een stapje terugzetten om vast te kunnen stellen waar de plannen uit elkaar begonnen te lopen. Intervisiemomenten, kennisuitwisseling, wederzijds leren uit ervaringen en afstemming van doelstellingen, spelen daarin een belangrijke rol.

“Traagheid biedt de mogelijkheid om vertrouwen tussen de partners op te bouwen, het eigen terrein te verlaten en nieuwe oplossingsrichtingen te verkennen.”

Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij

“Het kennismaken met andere (lokale) partners, het zoeken naar gedeelde belangen en win-wins, ... zijn processen die tijd vragen. Tijd waaraan het een kleine pionier ontbreekt. Onze focus ligt daarom in de eerste plaats op projecten waarmee we op korte of middellange termijn het verschil kunnen maken. Een goed gecoördineerde programmawerking kan een hefboom zijn naar meer doorgedreven samenwerkingen op het terrein.”

Annelies Beyens,
De Landgenoten

“Vanuit het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin is het Open Ruimte Platform een uitstekende opportuniteit om te werken aan “Health In all Policies”, maar de beïnvloeding is natuurlijk wederzijds.”

Stefan Acke,
Agentschap Zorg & Gezondheid

“Traag mag en is goed maar continuïteit is daarbij belangrijk. Tijd nemen om bijeen te komen en aan intervisie te doen vraagt een goede voorbereiding. Ondersteuning daarbij is echt van belang.”

Ankatrien Boulanger,
Regionaal Landschap
Rivierenland

Wanneer het vertrouwen binnen programmateams en binnen lokale coalities groeit, merken we dat het netwerk tussen Vlaamse en lokale beleidsmakers en -uitvoerders aan kracht wint. Vertrouwen ontpopt zich met andere woorden tot een intrinsieke kracht, een kracht die van binnenuit bestaande automatismen bevraagt. Die kracht daagt ook uit om buiten de vertrouwde ‘hokjes’ te denken.

“Het is niet eenvoudig om over eigen agenda’s heen te stappen, maar het levert allicht wel efficiëntiewinsten op.”

Cathy Berx,
Gouverneur Provincie Antwerpen

Een door verschillende beleidsdomeinen gedragen position paper voor een potentieel programma wordt daardoor een sterk signaal dat politici prikkelt om beleidskeuzes te maken die de noden van lokale actoren concreet verknopen met doelen vanuit het beleid. Voor de opstart van Water+Land+Schap was er nog een urgentie van buitenaf – de droogteproblematiek tijdens twee opeenvolgende zomers – nodig om effectief politieke stappen te zetten. We hopen echter dat programmawerking binnen de Vlaamse overheid ‘incontournable’ wordt, niet als een vanuit de overheid gestuurde tool voor crisismanagement, maar als een vanzelfsprekende attitude tot samenwerking tussen beleid, kennis en praktijk die proactief weerbare programma’s ontwikkelt.

“Naast de gebiedsgerichte en op uitvoering gerichte programma’s heeft het Open Ruimte Platform ook een rol te spelen om het beleid minstens alert te houden voor de urgentie in de openruimte-uitdagingen.”

Saartje Degelin,
Boerenbond

“Het Open Ruimte Platform heeft een ideale, zeer brede samenstelling om nieuwe knelpunten in de open ruimte steeds op een snelle manier op de agenda te plaatsen.”

Sam Van Vlierberghe,
Departement Landbouw
en Visserij

Maar ook: stilte is niet louter een kwestie van akoestiek. ‘We werken zowel rond buitenruimte als rond innerlijke ruimte’, zegt Dirk Sturtewagen. ‘Iemand die op zoek gaat naar stilte, is op zoek naar een bron van welbevinden. Door in te zetten op een cultuur van verstilling, willen we maken dat mensen die balans van rust en stilte met zich kunnen meenemen, waar ze zich ook bevinden.’

Want stilte mag geen luxeproduct van de elite worden. ‘Dat dreigt het stilaan wel te worden, maar daar moeten we van af. Stilte is van niemand en van iedereen.’

dS De Standaard Meest recent Video Audio Binnenland Buitenland Opinie Economie Cultuur Sport Meer ▼

HET LAND IS LUID

Stilte is stilaan een zeldzame luxe. Een groeiend aantal Vlamingen ondervindt geluidsoverlast, bleek uit het laatste Leefomgevingsonderzoek van de Vlaamse overheid en uit de Gemeente- en Stadsmonitor. Zo'n dagelijks bad van geluid nemen we niet ongestraft, ondanks de geluidsnormen, sensibiliseringscampagnes en veiligere werkomstandigheden. Meer mensen kampen met medische problemen gelinkt aan geluid. In vier afleveringen werpen we een licht op geluid.

Het zijn harde tijden voor stiltezoekers. Wie zich stoort aan geluid of lijdt onder lawaai moet in Vlaanderen goed zoeken om nog een rustige plek te vinden. Toch is stilte meer dan de afwezigheid van geluid.

Een soort van stilte

Het zijn harde tijden voor stiltezoekers. Wie zich stoort aan geluid of lijdt onder lawaai, moet goed zoeken om een rustige plek te vinden. Toch is stilte meer dan de afwezigheid van geluid.

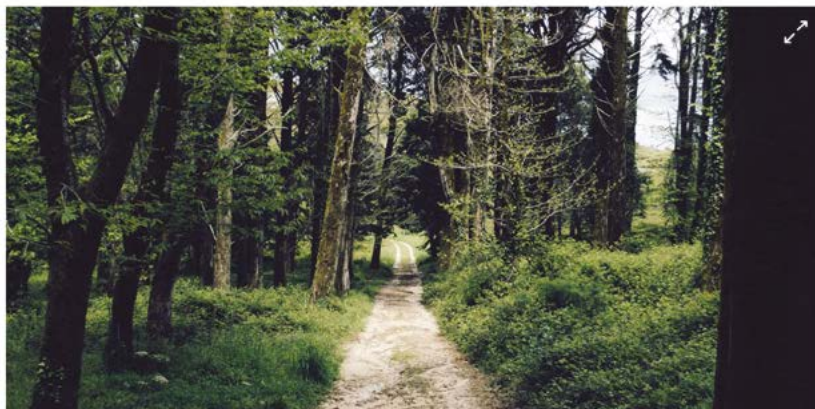

Ook in Grimminge, in het stillegebied Dender-Marke, valt niet te ontkomen aan geluid, van de natuur en landbouw bijvoorbeeld. © Jimmy Kets

“Het Land is Luid.”

Uit ‘Een soort van stilte’, Sara Van Kersschaver in De Standaard,
https://www.standaard.be/cnt/dmf20190822_04571346

MAATSCHAPPIJ

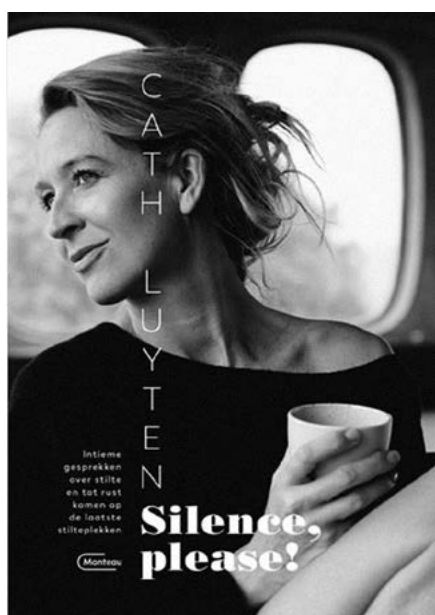

Ben jij een stilte- of prikkelzoeker? Doe de test

Aan de vooravond van de Dag van de Stilte is een eerste grootschalig onderzoek naar de waarde van stilte gevoerd. Blijkt dat "de Vlaming" stilte uitermate belangrijk vindt, vooral dan in de zin van rust. Muisstil hoeft het niet te zijn. Nog een opmerkelijk resultaat van de enquête: van de prikkelmachine die de smartphone is, kunnen we moeilijk afstand nemen. Welk type stiltezoeker bent u? Leeft u op bij geluid of zoekt u dekking voor te veel volk? Beantwoord hier een reeks vragen over stilte en ontdek welk stiltetype u als gegoten past.

Kristien Bonneure

do 24 okt 2019 11:01

“Als een Vlaming iets heel goed vindt, geeft hij 7 op 10.
Stilte krijgt gemiddeld 8 op 10 en heel vaak 10 op 10.”

Uit ‘Ben jij een stilte- of prikkelzoeker? Doe de test’, VRT NWS,

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/10/21/stiltezoeker-of-prikkelzoeker-doe-hier-de-test/>

Silence please!, Cath Luyten,

<https://www.standaarduitgeverij.be/boek/silence-please-9789022336823/>

Mentaal welbevinden en gezondheid worden steeds explicieter gekoppeld aan ruimtelijke kwaliteit, of breder, omgevingskwaliteit. Er is in toenemende mate nood aan plekken voor rust, bezinning en onthaasting.

Architecture Workroom Brussels voor het programmateam

1.2 Kapstokken Regeerakkoord

Die wens om tussen beleidsvelden plannen af te stemmen of te integreren komt ook tot uiting in verschillende voornemens die de Vlaamse Regering in haar Regeerakkoord heeft opgenomen. We vermelden er hier enkele:

- De Vlaamse Regering wil in het kader van preventie en gezondheidsbevordering meer de klemtoon leggen op een gezonde omgeving, waarbij milieu en natuur een prominente plaats krijgen. Ook een gezonde woon- en schoolomgeving verdienen daarbij de nodige aandacht;
- De Vlaamse Regering wil het aspect landschap structureel verankeren in de aanpak van de VO om omgevingsuitdagingen sectoroverschrijdend op te lossen en om de omgevingskwaliteit te versterken. Daarbij wordt landschap transversaal en geïntegreerd benaderd;

¹ <http://www.biodiversity.be/4737/>

² Onderzoek naar stilte: <https://www.waerbeke.be/268-vlaming-roept-om-stilte>

Programma-Verkenning Luwte-Oases — 2

- De Vlaamse Regering wil een goede inrichting van de omgeving realiseren vanuit de 10 kernkwaliteiten van de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. Bij elke ontwikkeling moet er aandacht zijn voor omgevingskwaliteit, mobiliteit, openbare ruimte en groenblauwe verbindingen;
- De Vlaamse Regering wil natuur/groen inzetten als doeltreffende en kostenefficiënte oplossing voor de veelheid van uitdagingen op vlak van o.a. leefkwaliteit, gezondheid, klimaat, recreatie, waterbeheer, luchtkwaliteit, landschapskwaliteit en voedselproductie;
- De Vlaamse Regering wenst de adviezen vanuit de Vlaamse administraties bij planning en vergunningverlening te bundelen in één geïntegreerd Vlaams advies om tegenstrijdige signalen te vermijden en oplossingsgericht te werk te gaan;
- De Vlaamse Regering beklemtoont het verband tussen groen en gezondheid.
- Een goede omgevingskwaliteit is essentieel voor de kwaliteit van alle leven. Een goede luchtkwaliteit zorgt voor leefbare steden en dorpen en vermindert sterk de kans op aandoeningen; een goede waterkwaliteit levert ons kwaliteitsvol water voor mens, natuur en industrie en zorgt voor mooie en aangename omgeving om naast het water te wonen en recreëren. Een gezonde bodem is de basis voor onze voedselvoorziening en voor een diverse en weerbare natuur. Overmatig geluid en licht veroorzaken hinder en stress voor mens en dier.

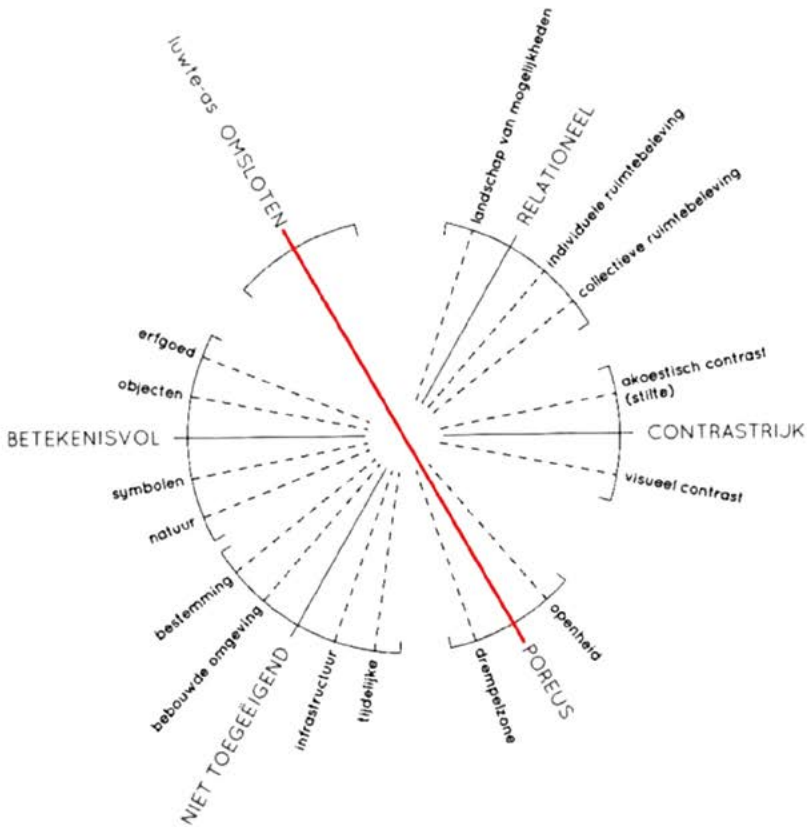
Een omgevingsbeleid dat hierop inzet, werkt zo preventief aan onze gezondheid, maar ook aan tal van andere uitdagingen. Kapstokken zijn er genoeg.

Er bestaat een waaier aan ruimtes die als luwte-oase benoemd kunnen worden.
Wat is voor jou een luwte-oase? Vink het aan!

Er bestaat een waaier aan ruimtes die als luwte-oase benoemd kunnen worden.
Wat is voor jou een luwte-oase? Vink het aan!

de luwteplek

een ruimtelijk onderzoek naar
stilte, rust en verstillig in de stad

Een luwte-oase is een plek waar zintuigelijke luwte aanwezig is: een plek waar zoveel mogelijk stilte, visuele rust, koelte en biodiversiteit wordt 'gemeten'.

Cover 'De Luwteplek', Geert Peymen en Pleuntje Jellema,
<http://www.peymenjellema.be/?p=734>

Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir maakt 1,3 miljoen euro vrij voor meer kleine wildernissen in Vlaanderen

Stukjes wildernis in de stad

Lommel krijgt twee stukjes wildernis. En wel op een speciale plek: tussen de huizen. Een primeur voor Vlaanderen.

VAN ONZE MEDEWERKSTER
MIREILLE MAES

LOMMEL | In Lommel worden twee kleine stukken wildernis gecreëerd, midden in de stad, 'om de natuur dichterbij de mensen te brengen'.

Een kleine wildernis is één van de voorstellen die na de innovatiewedstrijd 'De Gouden Sprinkhaan' van Natuur en Bos werd behouden. De bedenker ervan stelde voor om stukken braakliggende grond om te vormen tot kleine natuurgebiedjes, om zo het groen tot in de woonwijken te brengen.

Op termijn komen er in Vlaanderen nog meer van die kleine wil-

dernissen bij. Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir (N-VA) maakt 1,3 miljoen euro vrij voor dergelijke projecten.

Boswachter Eddy Ulenaers kreeg de opdracht om het idee in de praktijk om te zetten. Van de stad Lommel kreeg hij twee perceeltjes: het middenpleintje aan de Kleine Hoef/Lismortel en een klein gebied aan de achterkant van de Wico-campus aan de Quinten Metsysdreef.

'Het hoofddoel van die kleine wildernissen is dat we de natuur weer dichterbij de mensen brengen en dat zo het tekort aan natuur wordt opgevuld. Want voor veel mensen is het moeilijk om de verplaatsing naar een bos te maken,' zegt Ulenaers.

Voorwaarden

Er zijn volgens de boswachter wel enkele voorwaarden aan verbonden. 'Het perceeltje moet mi-

nimaal een tennisveld en maximaal een halve hectare groot zijn. De eigenaar moet ook de garantie geven dat er de komende tien jaar niet op wordt gebouwd. Wij leggen in het gebied verharding aan, zodat het ook toegankelijk is voor kinderwagens, fietsjes en rollators. Centraal in het gebied kiezen de inwoners zelf wat wenselijk is. Een vijver, een kruidentuin, een ruimte om te picknicken...' De kosten van de inrichting neemt de

Vlaamse overheid op zich.

Stapstenen

Ulenaers vindt het educatieve luik in dit verhaal zeer belangrijk. 'In het gebied komen altijd een insectenhotel, een egelhuisje en een nestkastje met een camera erin. Zo leren de bezoekers iets.'

Dat die kleine groene stukjes van weinig betekenis zouden zijn in het grote groene plaatje, spreekt Ulenaers tegen.

'Integendeel. Het zijn belangrijke stapstenen in het grote plaatje. Het perceel wordt natuurlijk ingericht met bomen, een bloemenweide en braamstruiken. Insecten, kleine zoogdieren en vogels kunnen er terecht om voedsel te vinden.'

Zondag wordt de eerste kleine wildernis van vijfduizend vierkante meter feestelijk geopend achter de Wico-campus in Lommel.

'Het perceeltje moet minimaal een tennisveld en maximaal een halve hectare groot zijn'

EDDY ULENAERS
Boswachter

De kleine wildernis, zoals die er op het middenpleintje aan de Kleine Hoef in Lommel kan uitzien.

© Natuur en Bos

Een luwte-oase is een 'contrastrijke' oase: een plek die, ondanks een tegengestelde context (lawaaierig, fel beschenen, warm en verhard/verdicht) beschutting, afzondering en geborgenheid garandeert.

Stukjes Wildernis in de Stad, door Mireille Maes in De Standaard,
https://www.standaard.be/cnt/dmf20191126_04739087

open ruimte beweging

2 Baanbrekend groen

Ontharden en herorganiseren van baanwinkels, zodat er groene kieren langsheen verharde en verflante steenwegen ontstaan.

Elementen op kaart
Grote concentraties baanwinkels

Open Ruimte Offensief
Stadsrandbouw - Voedsellandschap - Landschapsgroen - Smarter Agro - Ambitieuze Landschappen - Open ruimte infrastructuur

Kwam voor in
West-Vlaanderen - Oost-Vlaanderen - Antwerpen - Vlaams-Brabant - Limburg

Heeft verband met
1 Smarter Agro - 7 Stapellandbouw - 8 Groen-blauwe wijken - 15 Paarse sproeten - 18 Klimaatboeren - 20 Agro-industrieerinnen

Projecten/trajecten
Baanbrekend winkelen (Leidraad)

Mogelijke actoren
Departement Omgeving - VVP - Agentschap Oudememen - ...

Elementen uit gesprekken
Grote concentraties baanwinkels typeren onze voornaamste Vlaamse steenwegen. Lange linten van kleine tot middelgrote handelszaken maken het activerende landschap, waardoor vaak een afgeloten gevoel heerst. Een aantal grote baanwinkelsconcentraties hebben een voorgeschiedenis in de glaswinkels die op zijn beurt is ontstaan vanuit grondgebonden landbouw. Ze hebben door hun groot ruimtedragend een aanzienlijk aandeel landbouwgrond uit productie gehaald. Bovendien beslaan ze veel verharde oppervlakte (zowel op het maatschappelijk als op het fysiek). Dit zijn doorgaans moeilijk infiltrerbare oppervlaktes die druk leggen op de waterhuishouding in het gebied. De opgave wil voornamelijk zoeken naar mogelijke winsten in infiltratie en productieve inzet van de overmaatse oppervlaktes voor voedsel of energie. Enerzijds kan deze opgave benaderd worden vanuit een biodiversiteitsbenadering, gesneden door de dynamiek van grondschuivende, waar ontspanningsgebieden vooral conde-

schepend zijn voor een vernieuwd open landschap. Baanwinkels hebben, in tegenstelling tot industrie, immers slechts een relatief kleine impact op bijvoorbeeld de bodem gehalt. Anderzijds kan de opgave rijk inschrijven in het verdedigingsdebat, waar explicietere strategieën worden gezocht tussen baanwinkels en het linterland (Dauwboeren, verschildrijting, verkavelingen, recreatie, ...). Hieraan kan een ontwikkelingslogica vanuit een ander perspectief worden gekoppeld, door een bredere gebuiksone in rekening te brengen. Tot slot kunnen ook tijdelijke ingrepen het potentieel van gemeenschappelijk omgaan met een aantal uitdagingen op deze terreinen aantonen.

Reflectie: het gaat hier voornamelijk om een conditieschepende opgave en een actierenn. Voldoende definitivering en verkenning van uiteenlopende uitdagingen is noodzakelijk.

12

open ruimte beweging

4 Infrastructuurvrije open ruimte

Ruimte maken voor stille en duurzame door het weghalen van ongebruikte infrastructuur in het landschap.

Elementen op kaart
Nog onderzoek nodig

Open Ruimte Offensief
Stadsrandbouw - Voedsellandschap - Landschapsgroen - Smarter Agro - Ambitieuze Landschappen - Open ruimte infrastructuur

Kwam voor in
West-Vlaanderen - Oost-Vlaanderen - Antwerpen - Vlaams-Brabant - Limburg

Heeft verband met
21 The Wild Rest - 23 Keurmerklandschap

Projecten/trajecten
Goosweg in Kasterlee

Mogelijke actoren
...

Elementen uit gesprekken
Vlaanderen wordt vandaag gekenmerkt door een dicht netwerk aan verharde infrastructuur. Onze verspreide manier van leven werkt deze hoeveelheid kilometers wegen in de hand en zorgt er tegelijkertijd voor de het wegennetwerk op sommige plaatsen enkel sporadisch wordt gebruikt. Verschillende initiatieven werden reeds opgestart om het aantal kilometers wegen actief te reduceren. In Tongeren loopt een proefproject om landbouwwegen tijdelijk af te sluiten alvorens ze effectief worden onthald. Ook het bureau BE-ST uit Antwerpen voert een onderzoek naar de onderbouwing van weginfrastructuur onder de titel 'Waar een wil is, is een weg weg'. Het reduceren van de infrastructuur zorgt ervoor dat in de toekomst stilleplekken en gebieden voor duurzams worden gecreeerd die een directe positieve invloed hebben op de biodiversiteit en het herwinnen van open ruimte. Het bundelen van de bebouwing brengt verschillende voordelen met zich mee. Wanneer de huidige urban sprengel in de

Vlaamse open ruimte wordt teruggedroegen, zullen er automatisch besparingen volgen. Een clustering van bebouwing zorgt voor minder kilometers riolering, minder investeringen inzake verlichting en onderhoud, etc. Besparingen op deze vlakken kunnen gerecupereerd worden en later ook worden ingezet in de ontwikkeling van de (nieuwe vrijgekomen) open ruimte.

Reflectie: het gaat hier voornamelijk om een conditieschepende opgave. Voldoende definitivering en verkenning van uiteenlopende uitdagingen is noodzakelijk.

14

verslag provinciale tafels

21 The Wild Rest

Resperceven, rommelgronden, uitdofgebieden en leegstaande gebouwen overtalen aan de natuur waardoor actief overwoekerde ruïnes ontstaan.

Elementen op kaart
Kringgebieden in Vlaanderen

Open Ruimte Offensief
Stadsrandbouw - Voedsellandschap - Landschapsgroen - Smarter Agro - Ambitieuze Landschappen - Open ruimte infrastructuur

Kwam voor in
West-Vlaanderen - Oost-Vlaanderen - Antwerpen - Vlaams-Brabant - Limburg

Heeft verband met
4 Infrastructuurvrije open ruimte

Projecten/trajecten
Beitz Heilsitten (sanatorium in Potsdam, Berlijn)

Mogelijke actoren
...

Elementen uit gesprekken
Een te snelle houding tegenover het beheer van onze open en groene ruimte zorgt voor een clean landschap met lage biodiversiteitswaarden. Verwildering, tijdelijke natuur en actieve ruimtering van gebouwen zorgt voor een verbetering van de biodiversiteit en minder onderhoud. Restgronden valoriseren in het kader van verwildering en eventueel voedselproductie biedt kansen om onbenutte gronden aan achterlaten van huizen of niet oeregelmatige vormen opnieuw een doel te geven en in te zetten in een ruimtelijk landschap.

31

verslag provinciale tafels

23 Keurmerklandschap

Hoogkwalitatieve, ambitieuze landschappen ontwikkelen tot regionale parken door ontroend erfgoed, natuur, productielandschappen en waterstructuren in te zetten binnen de typische landschappelijke identiteit.

Elementen op kaart
Potentieel grotere landschapsclusters

Open Ruimte Offensief
Stadsrandbouw - Voedsellandschap - Landschapsgroen - Smarter Agro - Ambitieuze Landschappen - Open ruimte infrastructuur

Kwam voor in
West-Vlaanderen - Oost-Vlaanderen - Antwerpen - Vlaams-Brabant - Limburg

Heeft verband met
3 Groene Linten

Projecten/trajecten
Drooggebied - Landschap De Liereaan - De Wijers - Stiemerbeekvallei - Bolhuis - 3-landspark Eupen

Mogelijke actoren
VLM - ANB - Departement Omgeving - Regionale Landschappen - VVP - ...

Elementen uit gesprekken
Landschapsparken worden vandaag gekenmerkt door een landschap waar verschillende elementen samenkomen: landbouw, cultuurlandschappen, ontroend erfgoed, etc. Echter randvoorwaarden en een gebied uit te roepen tot landschapspark zijn er echter niet. In de dichtste gevallen dient het 'label' landschapspark vooral toeristische doeleinden en is de natuurwaarde of biodiversiteit van het landschap zeer beperkt. Landschapsparken zouden een beleidsinstrument hebben in de open ruimte als stillelandschappen, als menselijke ruimte en/of waardevol natuurgebied. De toekenning van een soort label als 'keurmerklandschap' zou niet alleen de kwaliteiten van dit landschap kunnen bewaaren, maar ook garant staan voor de inzet van een bewezen en haalbaar businessmodel. De beschikbare businessmodellen in landschapsparken staan vandaag namelijk niet op punt en ook beheerovereenkomsten zijn vaak te beperkt. Inkomsten uit landschapsparkalliatie

sluizen niet terug naar het landschap, maar belanden in de portemonnee van de ondernemers. Door de ecosystemendiensten van het landschapspark te waarderen, zou zorg dragen voor de open ruimte een voordeel kunnen worden.

33

In de Open Ruimte Beweging focussen we met dit programma op Luwte-Oases die (1) buitenruimtes zijn...

Terugkerende opgaven die mee leidden tot de programmaverkenning Luwte-Oases, Verslag provinciale werktafels, https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/GRP/20180712-Verslag-%20ORB-tafels_Final.pdf

"GEEEN GEZONDE VERDICHTING ZONDER LUWTE-OASES"

STEDEN & GEMEENTES

- BEREIKBAARHEID / NABIJHEID (~GROENNORMEN)
↳ BINNEN 400M?
- TOEGANKELIJKHEID
- DOURZAAMHEIDSMETER / LEEFREKEMETER
- SDG'S?
- BUITEN → DRAAFT BIJ AAN KLIMAAT DOELST.
↳ FIJN STOF, KOELTE, ...
- GROEN
- AANZETTEN TOT ONTH.
LUWTE-PLEK → LUWTE-OASE
- MEETBAARHEID
- INRICHTINGS PRINCIPES
- GEEEN GELD, MAAR KWALITEIT, KENNIS, PROCES
- GOEDE VRN
↳ OPLEIDING
↳ STUDENTEN R.O.
↳ GROENANLEGE

HERKENBAARHEID

BESCHUTTING,
AFZONDERING,
GEBOURGENHEID
IDENTITEIT

RISICO-ANALYSE

1) DRINKWATER ~~&~~ LEGIONELLA

2) RECREATIEWATER ~~&~~ VLAKEN
 ZWEMBADEN
 VISVERS
 KUST

3) MILIEUGEZONDHEIDSKUNDIGE AANDACHTSGEBIEDEN ~~&~~ VL & PPR
 VLAARIS
 MEDISCH NIEUWNETWERK

4) BINNENMILIEU ~~&~~

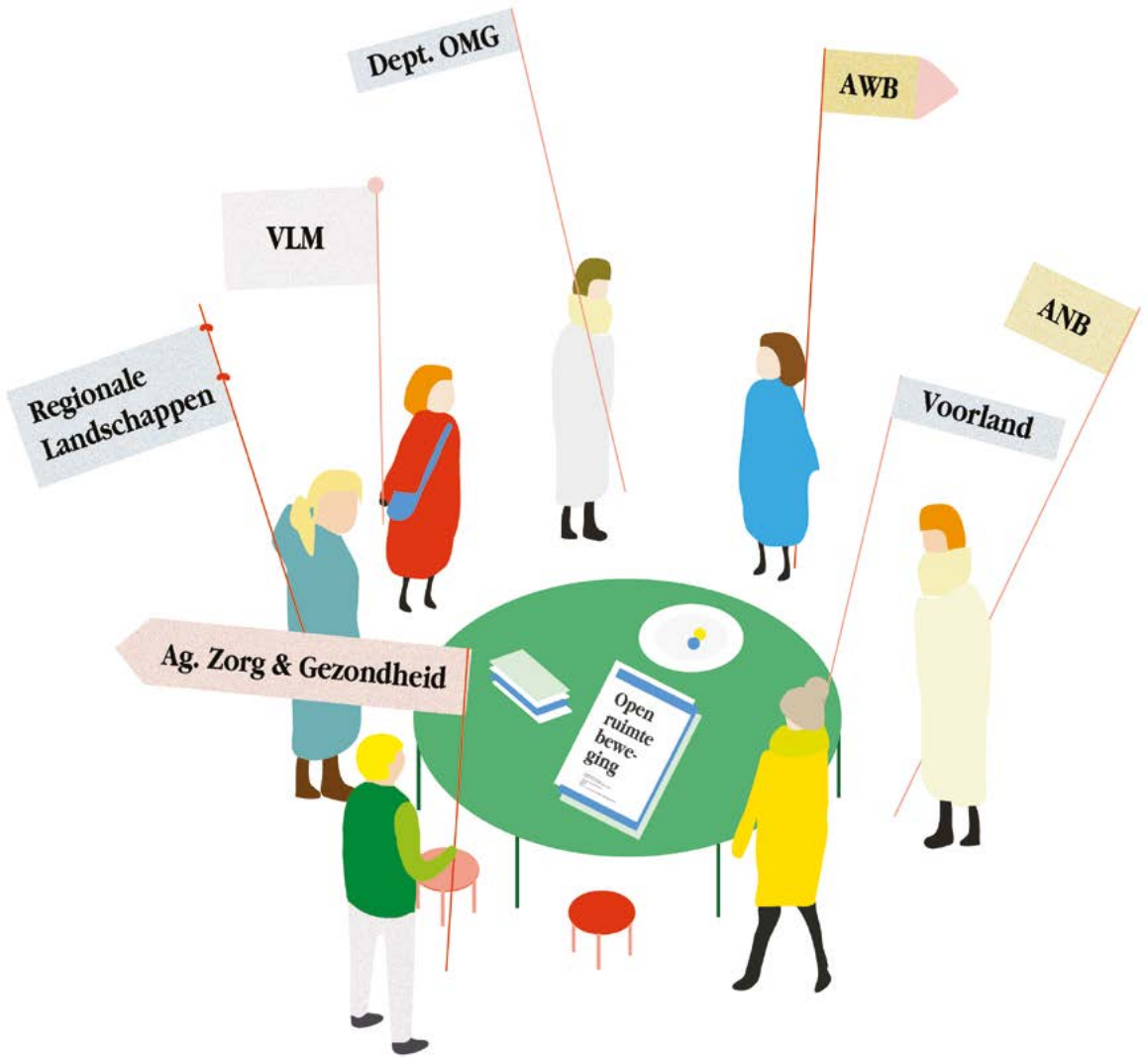
PO PGGZ 345 PRA	STEUNPUNT NIEUW GEZONDHEID
team PGGZ	VLO: team PGGZ + Gezondheid
MARK'S van de LOO's	

5) GEZONDHEIDSPACT ~~&~~ MOBILITEIT
 GEZONDHEIDSPACT
 ONDERSTEUNINGS-PLAATFORM
 PPR
 PUBLIEKE RUIMTE
 LUV
 GEZOND

6) KLIMAAT & GEZONDHEID ~~&~~ STOP
 PPR
 WARMTE
 TEKEN
 HITTE-EILANDEFFECT
 MUGGEN

... en die (3) 'Groen-blauw' zijn en op een of andere wijze bijdragen aan biodiversiteits- en klimaatdoelstellingen (bestrijding hitte-eilandeffect, koolstofopslag, ontharding, waterretentie, biodiversiteit).

Bevoegdheden Agentschap Zorg & Gezondheid, werkvergadering waar de gemeenschappelijke ambities duidelijk werden

Een atypisch en compact programmteam!
Programmteam Luwte-Oases

Transformatie WUG

De groene long - Kuurne

6

- schaal: 7ha 12a
- activiteiten: combinatie van natuur, recreatie en landbouw: bos, boomgaard, water- en moeraspartijen, akkers met graan en aardappelen, ezels en schapen, ...

Criteria

- Buitenruimte
- Ecologisch groen
- Woon-werkomgeving
- Geluidsluw
- Koelte
- Beperkte visuele prikkels
- Publiek toegankelijk
- Gebruik op wijkniveau
- Kwaliteitssprong
- ...

- maar klimaatdoelstellingen... ↑
minder heuvel - oases.
Natuur in je buurt. 100-tal ingesloten.
Sticht, 30 geslotenheid. ↑
veel burgerinitiatieven.
- Vb. Loep Floral.
- PPPO Antwerpen: "kansu levels"
ingeprikt met gemeente...
wilt het om te laten zien om te
winnen naar behaaring

PRIORITEIT. Doet projecten
die verduurzamen. Nieuw.
Vb. beperkt plantsoen - opschillen. xxx.
Bosbouw naar behaaring

Welk soort transformaties zijn nodig voor dit type projecten?

Hoe kan het programma luwte-oases bijdragen aan dit soort projecten?

participatie:
gedeelte van de gemeente want gemeente kan het
niet aan dit alleen te betalen.
Bosbouw: mechanisme is er is dit type dat er is
veel behaaring nodig is.

Transformatie braakligge

Kleine wildernis - Lommel

- schaal: ca 2700 m² (< 1ha)
- activiteiten: focus op spelen/ravotten en natu

Participatief
Tijdelijke
Trein

2

Kansen kaart
'waar liggen de
braakliggende
gronden?'

Criteria

- Buitenruimte
- Ecologisch groen
- Woon-werkomgeving
- Geluidsluw
- Koelte
- Beperkte visuele prikkels
- Publiek toegankelijk
- Gebruik op wijkniveau
- Kwaliteitssprong
- ...

Vb. KABOT wi geut
deel = wildernis? in perce
King forest (1 park).
participatief.
in het gebied? in te veel
activeren.
↳ actief, degelijke gebouwen.
in te veel prikkels.
check functie = leuven. ↳ meertalige in uitbreiden.

Welk soort transformaties zijn nodig voor dit type projecten?

BOORNBETROKKENHEID - bereikbaar -
buurtmoeder, leuven / meertalige gebouwen, geut

Hoe kan het programma luwte-oases bijdragen aan dit soort projecten?

Binnentuin / tuin van publieke instelling (scholen, WZC, ...)

7

De Zev

- ...
- ... toegankelijk gemaakt tijdens het ...
- ... kunnen hier terecht onder meer voor een ...

Criteria

- Buitenruimte
- Ecologisch groen
- Woon-werkomgeving
- Geluidsluw
- Koelte
- Beperkte visuele prikkels
- Publiek toegankelijk
- Gebruik op wijkniveau
- Kwaliteitssprong
- ...

toelichting van
ontkenden gebouwen naar
luwte-oases.

Green deed
ZORG

Welk soort transformaties zijn nodig voor dit type projecten?

! Subsidiës. naar naburige speelplaats > planten bed
regelgeving (!?)

Hoe kan het programma luwte-oases bijdragen aan dit soort projecten?

o Nederland: Staatsrecreatieprojecten (alleen in
centraal-steden)

o aanbesteding. OK-fonds. surplus -> open ruimte.

Begraafplaatsen

Urnembos - Oekene

3

- schaal: < 1ha
- activiteiten: urnen/alternatieve begraafplaats

Criteria

- Buitenruimte
- Ecologisch groen
- Woon-werkomgeving
- Geluidsluw
- Koelte
- Beperkte visuele prikkels
- Publiek toegankelijk
- Gebruik op wijkniveau
- Kwaliteitssprong
- ...

← begraafplaatsen
buitengebied kerkkerk.
= oppervlakte om
oases te creëren in kern.

SCHAAL?

Welk soort transformaties zijn nodig voor dit type projecten?

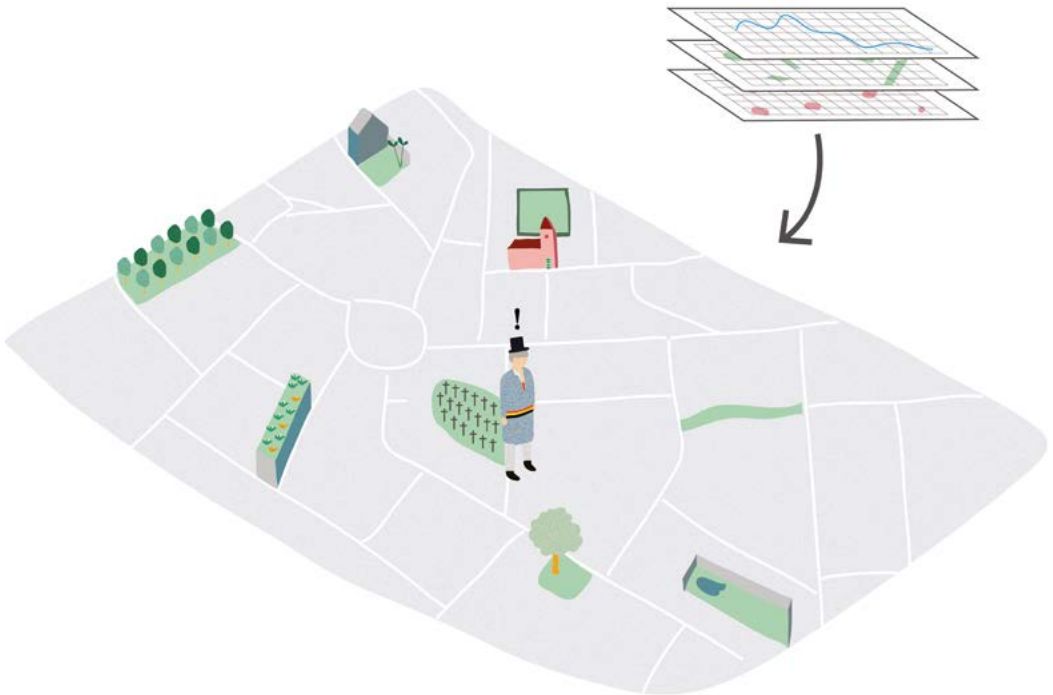
gebaut: gemeenten zetten maximaal uit op niveau (coördinatie)
= reguleren.
begraafplaats -> parkbegraafplaats -> natuurbegraafp.

! ? interessant naar Vlaanderen op. OIS - laag begraafplaatsen.
! ANB heeft dit niet wel.
=> o natuur - & bos -> natuur.
=> repressie van kerken.

Hoe kan het programma luwte-oases bijdragen aan dit soort projecten?

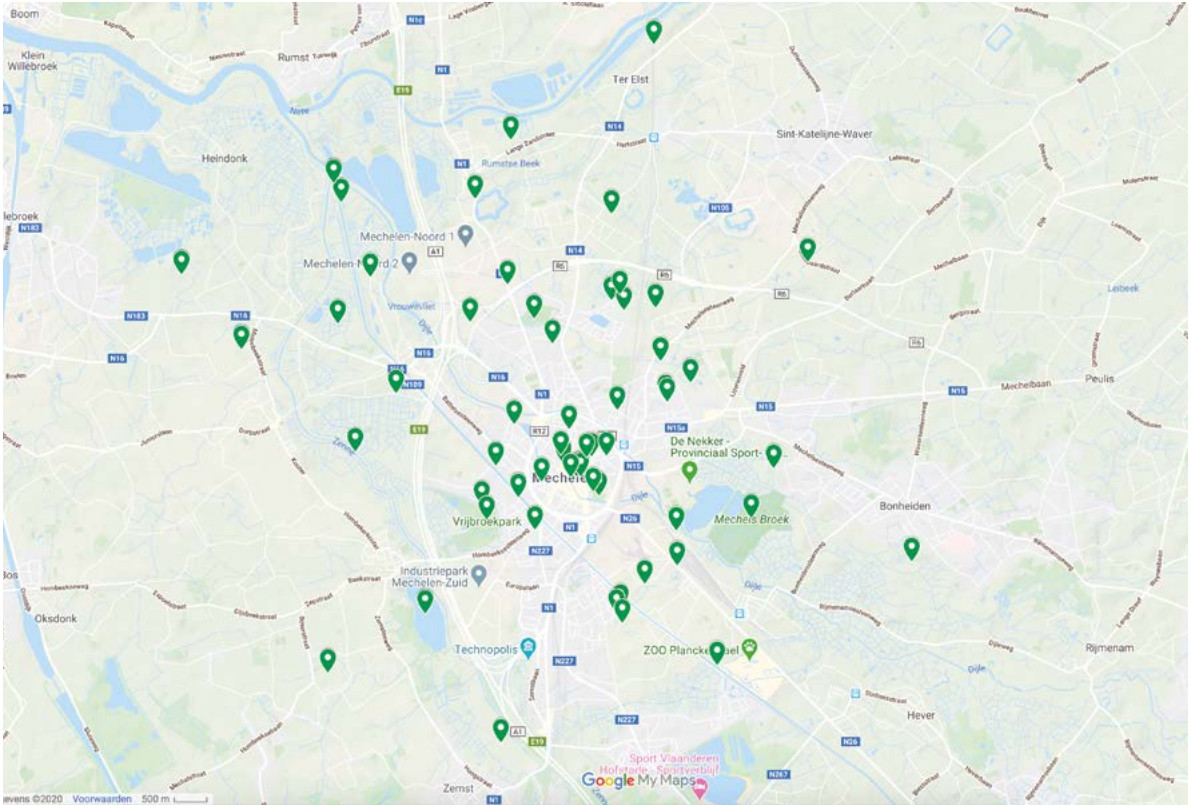

Het zijn dus geen state-of-the-art trekpleisters, maar wel dagdagelijkse, publiek toegankelijke plekken op wandel- (en fiets)afstand.

Daarom wil het programma capaciteit opbouwen bij lokale actoren
om meer én sneller luwte-oases te realiseren...

Architecture Workroom Brussels voor het programmateam

... om de kwaliteiten van open ruimte tot binnen in de steden en dorpen te krijgen!

1. WAAROM EEN PROGRAMMA-VERKENNING LUWTE-OASES?

1.1 Aanleiding

Het versnipperde Vlaanderen staat vanuit vele overwegingen—toenemende bevolking, klimaat, ruimtebeslag, mobiliteit, natuur, waterbeheer—voor een grote transformatieopgave van verdichting enerzijds en ontharding anderzijds. De daarbij horende verhoging van het ruimtelijk rendement (door kernversterking, ontsnippering, etc.) zorgt voor een hogere concentratie van menselijke activiteit, met meer risico op drukte, lawaai-overlast, overmatige hitte en andere prikkels die als onaangenaam worden ervaren.

Verschillende onderzoeken onderschrijven het verband tussen natuur en onze gezondheid. Het Belgisch Platform voor Biodiversiteit bundelde een aantal recente, spraakmakende studies, zowel internationaal als in Vlaanderen die aantonen dat natuur een belangrijke rol kan spelen in onze gezondheid.¹ Natuurlijke elementen zijn een belangrijk instrument om een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving te creëren. Bos, zee, bergen en water worden vaak gerelateerd aan objecten die rust en stilte uitstralen. Contact met natuur kan het mentale welbevinden op twee manieren positief beïnvloeden: indirect, omdat het aanzet tot bewegen en sociaal contact, en direct, door de positieve invloed van groen en natuur op het welzijn. Tijd doorbrengen in het groen werkt stressverlagend en ontspannend, werkt tevredenheid en blijheid op en versterkt het gevoel van welbevinden. Natuurlijke geluiden (waaronder vegetatie, klaterend water, vogels) kunnen er ook voor zorgen dat het aanwezige geluid (zoals verkeerslawaai) op een andere manier beleefd wordt. Tot slot kan natuur bijdragen aan een gezondere lucht, een beter klimaat en kan ze schaduw creëren op erg warme dagen. Gezonde luwteplekken ontstaan door een combinatie van zulke aspecten.

Het aspect geluid en de link met mobiliteit verdient hierbij extra aandacht. Recent onderzoek bij een duizendtal Vlamingen bevestigt de nood aan stilte en rust². Bijna zeven op tien van hen vindt stilte van groot belang. Ze geven hierbij een gemiddelde score van acht op tien, een kwart van hen zelfs tien op tien. Natuurlijke geluiden zoals gefluit van vogels of geluiden van de zee of water worden het meest geassocieerd met stilte. Maar ook afwezigheid van geluid en andere prikkels worden in grote mate geassocieerd met stilte en tot rust komen. Ongeveer zestig procent van de ondervraagden gaat regelmatig tot dagelijks op zoek naar stille momenten. Daarnaast onderstrepen zowel de Wereldgezondheidsorganisatie als het Europees Milieuağentschap het belang om naast het nemen van flankerende maatregelen, ook de resterende stille gebieden te beschermen.

Deze studies tonen dat mentaal welbevinden en gezondheid steeds explicieter gekoppeld worden aan ruimtelijke kwaliteit, of breder, omgevingskwaliteit. Er is in toenemende mate nood aan plekken voor rust, bezinning en onthaasting. Een omgevingsbeleid dat hierop inzet werkt zo preventief aan onze gezondheid. **Het programma Luwte-Oases wil vanuit beleidsdomeinoverschrijdende Vlaamse organisaties dit verhaal rond luwte en gezondheid stofferen en meer weerklank geven binnen de verdichtingsoperatie.**

1.2 Programmawerking

Verschillende organisaties waarvan hun werking (deels) gelinkt is aan de ontwikkeling van luwte-oases brengen hun werking samen in een programmateam Luwte-Oases. Het Agentschap Zorg & Gezondheid (AZ&G), Natuur en Bos van de Vlaamse overheid (ANB), het departement Omgeving (DOMG), de Regionale Landschappen en de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) bundelen bestaande krachten en kennis. Dit programmateam schaarst zich achter de gedeelde doelstelling om de realisatie van luwte-oases op het terrein te versnellen en te vermenigvuldigen door lokale initiatiefkracht volop te steunen en vooruit te stuwten. Deze programmawerking is complementair aan de bestaande gebiedsgerichte werking en het generieke beleid.

¹ <http://www.biodiversity.be/4737/>

² Onderzoek naar stilte: <https://www.waerbeke.be/268-vlaming-roept-om-stilte>

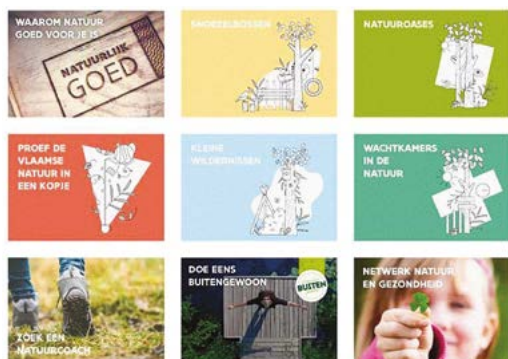
Lopende projecten:

- Met het project **‘Gezonde Publieke Ruimte’** (Vlaams Instituut Gezond Leven en Agentschap Zorg en Gezondheid) worden lokale besturen en verenigingen ondersteund in de realisatie van een gezonde publieke ruimte. *“Een gezonde publieke ruimte zet in op kernversterking, ondersteunt actieve verplaatsing en geeft ruimte aan bereikbare en functionele natuur in kernen en open ruimten. Een gezonde publieke ruimte is rookvrij en voorziet ruimte voor gezonde voeding. In een gezonde publieke ruimte is ontmoeting en actieve vrije tijd vanzelfsprekend.”* Het project duidt de link tussen de verschillende gezondheidsthema’s, met ook ruimtelijke strategieën (bv. open ruimten bewaren en creëren) en handige tools (bv. de walkabilityscore-tool).

Meer info: <https://www.gezondleven.be/settings/gezonde-gemeente/gezonde-publieke-ruimte>

- Natuur en Bos werkt sinds jaren binnen haar doelstellingen aan het behoud, bescherming, ontwikkeling van natuurgebieden, bossen en parken en dat samen met vele partners. In 2012 werd in opdracht van Natuur en Bos:
 - Een literatuurstudie gemaakt met als onderwerp: [“Daarom groen! Waarom u wilt bij groen in uw stad of gemeente”](#)
 - een vulgariserende brochure [“Investeer in Groen Winst verzekerd”](#) met foto’s van inspirerende voorbeelden.Daaruit bleek dat de natuur de kwaliteit verhoogt van de leefomgeving, uitnodigt tot bewegen, ontmoeten en verstillen. In dat verband zet Natuur en Bos daarom ook continu in op natuurbeleving om tegemoet te komen aan de maatschappelijke vragen en daarbij af te stemmen op de noden van diverse doelgroepen. Dit is om iedereen dichterbij deze natuur te brengen en de kans te geven om van deze natuur te genieten. Hiervoor worden openbare domeinen in eigendom en beheer bij Natuur en Bos ingericht met wandelpaden, natuurlopen, rolstoelpaden, fietsroutes, honden uitloopzones, uitkijktorens, bivakzones en speelzones, multimove pad enz. en ook natuurbegraafplekken. Het doel is uiteindelijk de natuur als bondgenoot en metgezel te hebben in alle levensfasen.
- De diverse concepten binnen de campagne [“Natuurlijk goed”](#) (ANB) zoals **wachtkamer in de natuur**, **kleine wildernis**, **snoezelbos**, **een samen werken project in een park van Natuur en Bos**, enz. kunnen ook in aanmerking komen of dienst doen als een luwte oase of plekken van verkoeling en rust naargelang de doelgroep of het tijdstip van de dag.

Natuur als oplossing, als bijdrage tot “health in all policies” is een kenmerk van het verruimde natuurbeleid. Om nog een stap verder te gaan streeft Natuur en Bos naar positieve acties waar zowel doelen natuur en zorg of welzijn worden bereikt. Natuur en Bos voert deze acties zelf uit op haar eigen domeinen, in samenwerking met vele partners of faciliteert andere beheerders van natuur zoals lokale besturen of private eigenaars. Het inrichten van [natuuroases](#) in natuur- en bosgebieden is daarbij de luwteoase bij uitstek, een ideale plek voor verstillend, geborgenheid en innerlijke rust.

Foto's: beeldenbank ANB

Goedgekeurde projecten van de projectaanvragen lokale vergroening en natuur in je buurt:

<https://www.natuurenbos.be/projectoproep-natuur-in-je-buurt>

- Met het project ‘**Stiltegebieden**’ (DOMG) worden de resterende stille gebieden in Vlaanderen in kaart gebracht. Stilte betekent hier niet de totale afwezigheid van geluid, maar wel een aangenaam geheel van geluiden. Een stiltegebied is dus een gebied met een goede akoestische kwaliteit. Tien landelijke gebieden kregen het kwaliteitslabel ‘Stiltegebied’. Het kwaliteitslabel is in de eerste plaats bedoeld om het bewustzijn bij het brede publiek mbt het belang van een aangename akoestische omgeving te vergroten.

Foto: Gilke Pée

Meer info: <https://omgeving.vlaanderen.be/stiltegebieden>

- Het project ‘**Groene Functionele Belevingstrajecten**’ (DOMG) heeft als doel een netwerk aan wandel- en fietstrajecten uit te bouwen, die je op een snelle, aangename en gezonde manier naar school, het werk of het centrum leiden. Een GIS-tool biedt studiebureaus en lokale besturen ondersteuning bij de berekening van de meest GFB-waardige route tussen punt A en punt B, en de online databank bundelt goede voorbeelden.

Ringfietspad, Antwerpen

Het Ringfietspad in Antwerpen is gelegen net buiten de Antwerpse ring in een erg stedelijke omgeving. Omwille van de nabijheid van veel en druk autoverkeer en lawaaihinder, vormt het traject

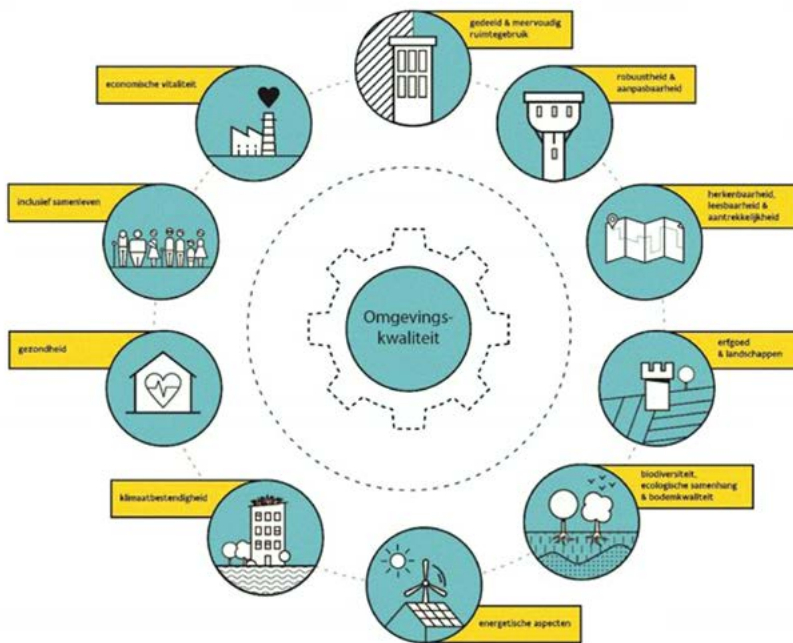
Coupure, Gent

Het fietspad langs de Coupure in Gent verbindt het centrum van Gent met de noordwestelijke stadsrand. Het fietspad is gelegen langs de water en wordt gebruikt als verbinding voor woon-werkverkeer.

Beelden: Databank Infopunt Publieke Ruimte

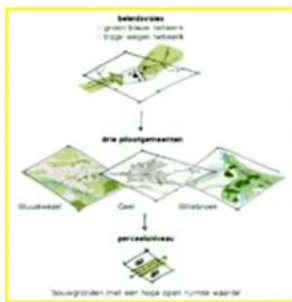
Meer info: <https://omgeving.vlaanderen.be/gfb-trajecten-in-uw-stad-of-gemeente>

- In de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zijn **10 kernkwaliteiten** voor ruimtelijke ontwikkeling bepaald, die gebieds- en situatiespecifiek moeten worden beoordeeld en toegepast. Een leidraad biedt houvast aan de verschillende overheden en initiatiefnemers om de 10 kernkwaliteiten te integreren in ruimtelijke ontwikkelingen. Met als doel “*een breed pallet aan leefomgevingen creëren waar het aangenaam wonen en leven is*” (strategische doelstelling BRV).

Figuur: Tien kernkwaliteiten voor ruimtelijke ontwikkeling (strategische visie BRV, 2018)

- In het PDPO-project ‘**Kansenvakels en kanseroutes**’ streven de Antwerpse Regionale Landschappen naar het vrijwaren en invullen van open ruimte (-verbindingen) in en rond de plattelandsdorpen. Leefbaarheid, streekidentiteit, klimaatadaptatie en trage wegen staan centraal in de integrale methodiek van kansenvakels en -routes. Het project wil groene beleidsvisies doorvertalen tot op perceelsniveau en test dit in 2020 samen met Wuustwezel, Willebroek en Geel.

2. PROGRAMMA-VERKENNING LUWTE-OASES

2.1 Definitie Luwte-Oases

De kwaliteit van een Luwte-Oase als plek van geborgenheid, afzondering, beschutting, wordt gedefinieerd door twee parameters:

1. Zintuiglijke aanwezigheid van **'luwte'**: een plek waar er zo veel mogelijk stilte, visuele luwte, koelte en biodiversiteit wordt 'gemeten'. Luwte geeft uiting aan een zeer onzichtbare kwaliteit waar waardering een centraal vraagstuk vormt. Met andere woorden, luwte-kwaliteiten moeten méér gewaardeerd worden in bestaande projecten om de nieuwe projecten te inspireren. Die waardering omhelst bestaande kwaliteiten als de nood aan impulsen voor nieuwe projecten.
2. Ruimtelijke beleving van contrastrijke **'oases'**: plekken die, ondanks een tegengestelde context (lawaaierig, fel beschenen, warm en verhard/verdicht), zintuiglijke kwaliteiten op een relatieve, kwalitatieve manier kunnen aanbieden en zo beschutting, afzondering en geborgenheid garanderen. Hoe groter de contrasten, hoe kwalitatiever een oase wordt geacht.

2.2 Focus van het programma

Er bestaat een waaier aan ruimtes die als luwte-oase benoemd kunnen worden, gaande van traditioneel erfgoed met vaak een sacrale functie of verleden (abdijen, kerken, kerkhoven,...), zorgende functies en semi-publieke instellingen (rusthuizen, scholen,...) tot groene ruimtes (parken, trage wegen, daktuinen,...) en zelfs nieuwe ontwerpen waar specifiek aandacht besteed wordt aan luwte.

In lijn met de geest van de Open Ruimte Beweging focussen we met dit programma op Luwte-Oases die:

- Buitenruimtes zijn;
- 'Groen-blauw' zijn en op een of andere wijze bijdragen aan biodiversiteits- en klimaatdoelstellingen (bestrijding hitte-eilandeffect, koolstofopslag, indien verharde ruimtes, aanzetten tot ontharding);
- Gelegen zijn in omgevingen waar een transformatie-opgave plaatsvindt. Dit zijn hoofdzakelijk woon-werkomgevingen zoals dorpen, steden, randstedelijke gebieden,... Luwte-Oases brengen de kwaliteiten van open ruimte binnen in steden en dorpen.

Hiermee onderschrijven we dat er geen verdichting kan zijn zonder luwte-oases. Verdichting is enkel een meerwaarde wanneer er tegelijk ingezet wordt op leefomgevingskwaliteit. Bij de programmering van functies en de inrichting van ruimtes moet daarom rekening gehouden worden met de impact op de (mentale) gezondheid van de toekomstige gebruikers en bewoners. Het programma Luwte-Oases focust daarom op de groene, onbebouwde ruimtes in het bebouwde weefsel. Enerzijds willen we inzetten op het behouden en opwaarderen van bestaande luwteplekken. Anderzijds willen we inzetten op het selectief creëren van nieuw luwteplekken en het bouwen aan een netwerk van luwteplekken en verbindingen. Dit past binnen een evolutie waarbij remediërende maatregelen gericht op het verminderen van overlast worden aangevuld met maatregelen vanuit een meer holistische houding tegenover de leefomgeving die als aangenaam wordt ervaren door mensen.

Om tot kwaliteitsvolle luwte-plekken te komen, werden nog bijkomende criteria gedefinieerd:

- Zintuiglijke rust: geluid, koelte, licht, zicht, geur
- Contrast met de omgeving: het is een plek voor verstillend en vertraging
- Geborgenheid: een veilige plek om zich terug te trekken en zich te concentreren.
- Publiek toegankelijk: de plek moet voor alle inwoners toegankelijk zijn
- Buurtgericht: luwte-oases moeten op een gedragen en participatieve manier ontstaan. Het zijn dus geen state-of-the-art trekleisters, maar wel dagdagelijkse plekken op wandel- (en fiets)afstand.

Hieruit kunnen we besluiten dat succesvolle Luwte-Oases vaak gelinkt zijn aan ruimtelijke geborgenheid, identiteit of herkenbaarheid waar de specifieke ruimtelijke context of typologie (ontwerp) een functie herbergt waar luwte-kwaliteiten reeds deel van uitmaken of waarbij de specifieke doelgroep deze afdwingt (gebruik). Bij meer gemengde functies (zoals wonen, of stadsparken) volgt het uit een expliciete ontwerpkeuze (vaak naast ander programma).³

2.3 Rolverdeling Programmeerteam

2.3.1 Departement Omgeving

- Capteren van noden bij voortrekkers
- Kaderen binnen breder traject dat inzet op het verhogen van de leefomgevingskwaliteit (10 kernkwaliteiten, ...)
- Begeleidend kader vorm geven
- Mogelijke ondersteuning / begeleiding bij de uitrol van lokale pilootprojecten

2.3.2 Agentschap Zorg & Gezondheid

- Pleitbezorging gezondheidsvoordelen: Luwte-Oases als een concretisering van “health and wellbeing in all policies” – kadert ook perfect binnen de focus op “gezonde publieke ruimte” en “klimaat en gezondheid” die door Zorg & Gezondheid, Gezond Leven en het Lokaal Gezondheidsoverleg (LOGO) gelegd wordt
- Mogelijke ondersteuning/begeleiding bij de uitrol van lokale pilootprojecten?

2.3.3 Vlaamse Landmaatschappij

- Kaderen binnen beleidsprioriteit “dorpen”; kwalitatieve leefomgeving op het platteland (incl. groenblauwe netwerken)
- Noden van actoren capteren
- Link beleid en inrichting

2.3.4 Natuur en Bos van de Vlaamse Overheid

- Natuur en Bos zorgt er voor dat iedereen in Vlaanderen van de natuur kan genieten, nu en in de toekomst. Volop genieten, bewust beschermen en vakkundig samen werken vormen het verhaal.
- Natuur en Bos voert zelf concrete realisaties uit verbonden aan de eigen domeinen en moedigt realisaties aan bij anderen. Natuur en Bos zoekt en geeft ruimte om acties op het terrein mogelijk te maken. Hierbij worden allianties aangegaan en samenwerkingsprojecten opgezet.
- Het thema natuur en gezondheid van Natuur en Bos draagt bij aan natuuroplossingen. Het thema wordt gecoördineerd vanuit de entiteit Natuur en maatschappij onder Algemeen beleid.
- HIAP en natuur dichtbij worden verbonden waar het kan en in samenwerkingsprojecten, altijd met het oog op concrete realisaties..
- Natuur en Bos richt zich op beheerders van natuur, zoals lokale besturen.
- Natuur en Bos begeleidt, ondersteunt via gebiedsgerichte werking en opleidingen, studiedagen.

2.3.5 Regionale landschappen

- Vanuit integrale en geïntegreerde werking ondersteunen van lokale besturen bij programmawerking op lokaal niveau om luwte-oases te realiseren.
- Noden van lokale actoren capteren.

³ Bijvoorbeeld, de relatie architectuur/kunst - landschap, en de symboliek die daarmee gepaard gaat is (misschien deels door een seculariserende samenleving en het wegvallen van traditionele sacrale plekken) recent terug in opmars. Hierdoor kunnen we ook strategisch aansluiting zoeken met bv. kunst in publieke ruimte, het werk van het Team Vlaams Bouwmeester, ... We doelen hier dus op architectuur/kunst niet als verharding/ontwikkeling, noch als 'show', maar als een middel om landschappelijke kwaliteiten te accentueren, te vrijwaren en de ongeschreven regels van 'luwte' af te dwingen.

3. FINALITEITEN VAN DE PROGRAMMAWERKING

3.1 Maatschappelijk bewustzijn rond nood aan Luwte-Oases vergroten

- We willen de juiste taal vinden en ontwikkelen voor gezondheid als belangrijke factor in ruimtelijke planning en duurzame ontwikkeling. Het concept Luwte-Oase maakt die vertaalslag.
- Door de impact van de verschillende gezondheidsgerelateerde parameters van Luwte-Oases aan te tonen, verhogen we het maatschappelijk bewustzijn over de nood, en het huidige gebrek hieraan.
- Door het draagvlak voor Luwte-Oases bij burgers te verhogen wordt het een factor waarmee rekening moet gehouden worden in ruimtelijke projecten.

3.2 Een Vlaanderenbreed leernetwerk rond Luwte-Oases

- We willen een netwerk vormen waarin lokale besturen ervaring kunnen delen omtrent het thema luwte. Noden kunnen gecapteerd worden, goede voorbeelden uitgewisseld en een theoretische onderbouw kan aangeleverd worden.
- Op vandaag bestaat reeds een netwerk waarin de early-adopters vertegenwoordigd zijn. We willen dit netwerk verder uitbreiden, met ook kleinere gemeenten die met de materie aan de slag willen.
- Door mogelijke koppelingen van luwte-oases met andere maatschappelijke uitdagingen aan te tonen, kunnen we lokaal engagement stimuleren. (bv. in kader van burgemeesterconvenanten).

3.3 Capaciteit opbouwen om op lokaal niveau meer projecten 'Luwte-Oases' te kunnen realiseren

- We reiken lokale besturen de nodige tools, instrumenten en ondersteuning aan om Luwte-Oases te kunnen realiseren.
- We ontwikkelen financiële prikkels om interessante projecten te stimuleren.
- Door het verhogen van de lokale capaciteit beogen we een multiplicatoreffect.

“Sterk was ook de samenwerking met Architecture Workroom Brussels, Voorland en Hans Leinfelder waardoor ‘duffe’ overheidsteksten een stuk meer visueel prikkelend en wervend in de markt werden gezet waardoor de boodschap ook een ruimer draagvlak kreeg. Maar het werk is nog niet af: op naar het platform XL!”

Kristof Verhoest,
Vereniging van de Vlaamse Provincies

Werk 4

Mikken op inspirerende mijlpalen

Programmawerking is maatwerk. Het voorbije jaar trachtten we binnen het Open Ruimte Platform de opmaak van programma's te vatten in vrij rechte schema's, waarbij het programma een zorgvuldige wisselwerking vormt tussen beleid en kennis enerzijds, en lokale empowerment anderzijds. Met die schema's hielpen we programmateams in hun denkwerk, om de gedeelde acties die ze nemen echt te plannen als een brug tussen beleid en praktijk.

In realiteit kent het traject naar een potentieel programma een veel grilliger verloop. Dat komt onder meer door het verschil tussen de programmathema's op vlak van urgentie, naar inhoudelijke noden, in al dan niet reeds bestaande coalities of een cultuur van samenwerking.

Momenten van bezinning, inkeer, terugkeer, boetedoening, ... wisselen af met momenten van vruchtbaarheid, samenwerking, voorspoed en vreugde. Of minder plastisch uitgedrukt: vertraging wisselt af met versnelling. We zijn doorheen deze kronkelende programmaprocessies tot de conclusie gekomen dat de processchema's geen voorspellende kracht hebben, maar wel een ondersteunend instrument zijn om ons te blijven richten op de gedeelde stip aan de horizon en om de lange weg op te kunnen breken naar heldere en haalbare tussenstappen.

“Hierdoor ontwikkelt het programma zich al doende, we maken met het bondgenootschap samen het pad terwijl we stappen. Dankzij de expertise van onze gidsen, Bram en Lene, hun instrumentarium, hun engagement en betrokkenheid, gingen we sneller vooruit en verloren we mekaar niet onderweg.”

Ellen Luyten,
Openbare Vlaamse
Afvalstoffenmaatschappij

“De eerste resultaten van Water+Land+Schap geven andere programma's de goesting om door te zetten en hun eigen verhaal te schrijven en resultaten te boeken. De aanpak van de onthardingsoproepen en het onthardingsforum geven dan weer schitterende inspiratie aan de andere programma's.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

Hoe uniek elk besluitvormingsproces ook blijkt te zijn, het ontwerp van elk programma is dan ook gebaat bij een scala aan inspirerende in te zetten mijlpalen. Dat zijn nodige sleutelmomenten of werkdocumenten om gezamenlijk toe te werken naar concrete output. Die werktools, zoals ‘atlassen’, ‘fora’, ‘calls’, ‘position papers’, ‘communities of practice’, enzovoort zijn niet vrijblijvend. Een atlas capteert bewijslast van onderuit om draagvlak in beleid te vinden, een forum is een ontmoetingsmoment tussen beleid en praktijk, calls zijn oproepen waar overheidsdoelstellingen worden ingepast in lokale initiatieffkracht en position papers formuleren een opgave die wordt gedeeld op alle niveaus. Dat is maatwerk, maar bouwt vooral verder op wat er al aan de gang is rond het thema in kwestie. Het telt studies, lopend onderzoek en praktijken op. Al doende wordt het proces verfijnd. De samenstelling, volgorde en timing waarin deze mijlpalen worden ingezet, verschillen van programma tot programma. Er is met andere woorden geen vast stramien, handboek of uit te rollen recept.

Er wordt ook aansluiting gezocht bij bestaande instrumenten om zo ook de verschillende overheidsorganisaties te mobiliseren. Zo beantwoorden ‘landinrichting’ en ‘proeftuinen’ aan de ambitie van Water + Land + Schap en Droogte en Ontharding om sneller uitvoering op het terrein te realiseren. Die programma’s leren ons hoe we die versnelling structureel mogelijk kunnen maken. Andere instrumenten zijn wellicht beter geschikt zijn om de doelstellingen van Voedsel + Land + Schap, Grondzaken, Luwte-Oases of Op(en)ruimen te realiseren.

“De ideale mijlpaal stimuleert actoren om op cruciale en moeilijke momenten net dat tandje bij te steken. Om de sprong te wagen, om samen te landen. Eens behaald, versterken mijlpalen het onderling vertrouwen, en enthousiasme over actoren heen. In programma’s kan een mijlpaal een papieren (of digitaal) document zijn, maar eens vertrokken in een gebiedsgerichte opgave zijn ‘mijlpalen’ best zeer tastbaar op het terrein zelf.”

**Frederik Mollen,
Natuurpunt**

“Uit de ervaring tot nog toe blijkt dat elk programma nood heeft aan maatwerk. Tegelijkertijd zien we uit die eerste ervaringen ook dat de programma’s te ontrafelen zijn in verschillende terugkerende bouwstenen.”

**Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij**

“Programmawerking kan aan impact winnen als men een methode vindt om proactief en gestructureerd mandaat te verlenen aan een (neutrale) coördinator of procesbegeleider.”

**Saartje Degelin,
Boerenbond**

“Een mijlpaal is voor mij een verworven inzicht, een concrete, vernieuwende realisatie, een verrassende vruchtbare samenwerking ... vaak overduidelijk voor de deelnemers aan een programma, maar helaas niet altijd ten volle overgedragen en dus ook niet ten volle benut.”

**Barbara Vael,
Vlaamse Milieu maatschappij**

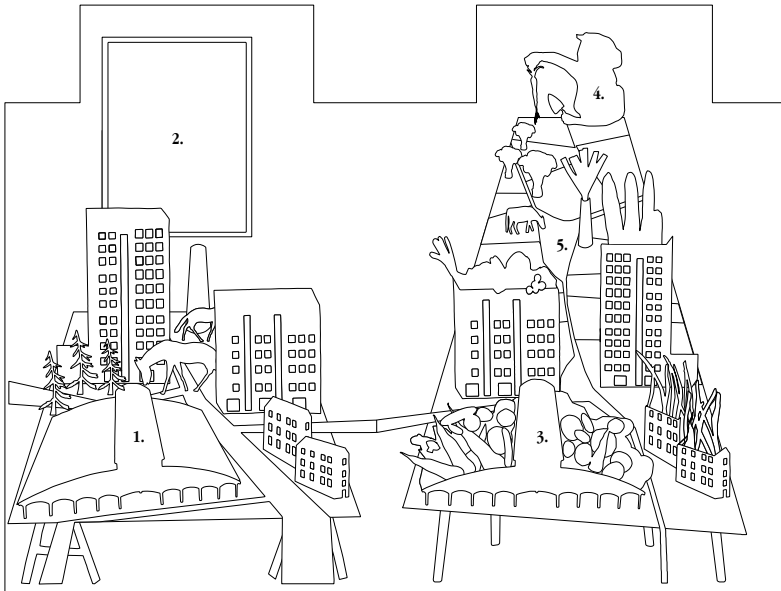
In het Open Ruimte Offensief waren er al eerste ideeën voor een voedsellandschap ...

Retabel Voedsellandschap

Bovenbouw Architecten en Architecture Workroom Brussels

https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/open%20ruimte%20offensief_low_Res.pdf

II. Voedsellandschap

1.

**Landbouwgebieden rond steden
staan onder druk van recreatieve
activiteiten en oprukkende
verstedelijking**

4.

**De boeren nabij de stad worden
zo gestimuleerd en krijgen rechts-
zekerheid in een specifiek gebied
voor korte keten landbouw**

2.

**Tegelijk eet de stedeling slechts
zelden het voedsel dat rond de
stad wordt geteeld**

5.

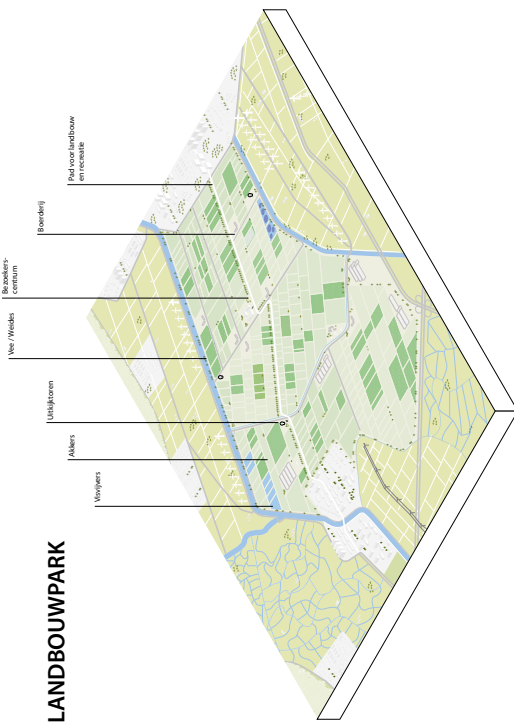
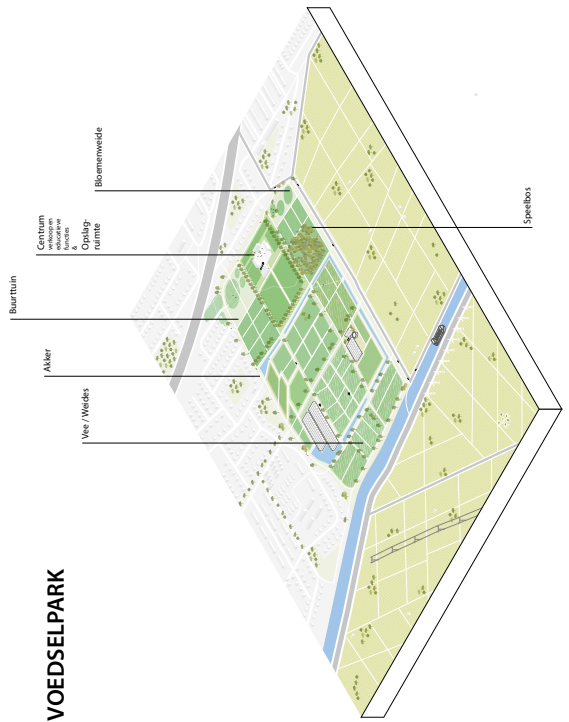
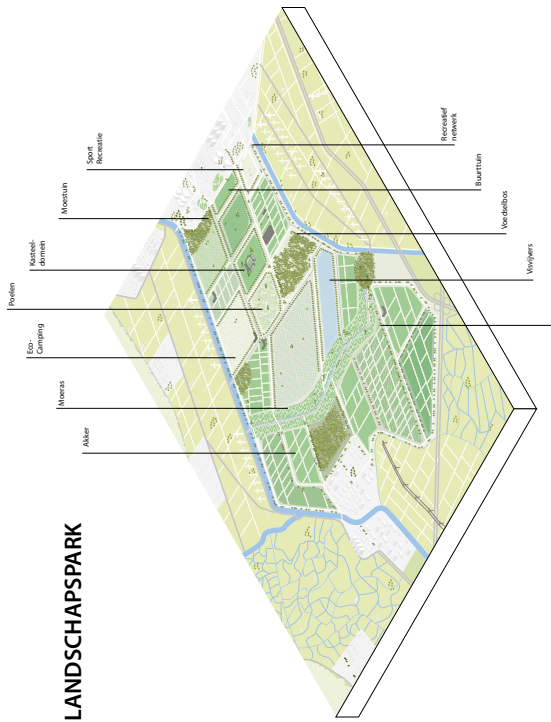
**Die koppeling van consument
en producent versterkt de
relatie tussen de stad en zijn
voedsellandschap**

3.

**Een distributiesysteem en een
netwerk van stedelijke markten
worden uitgebouwd**

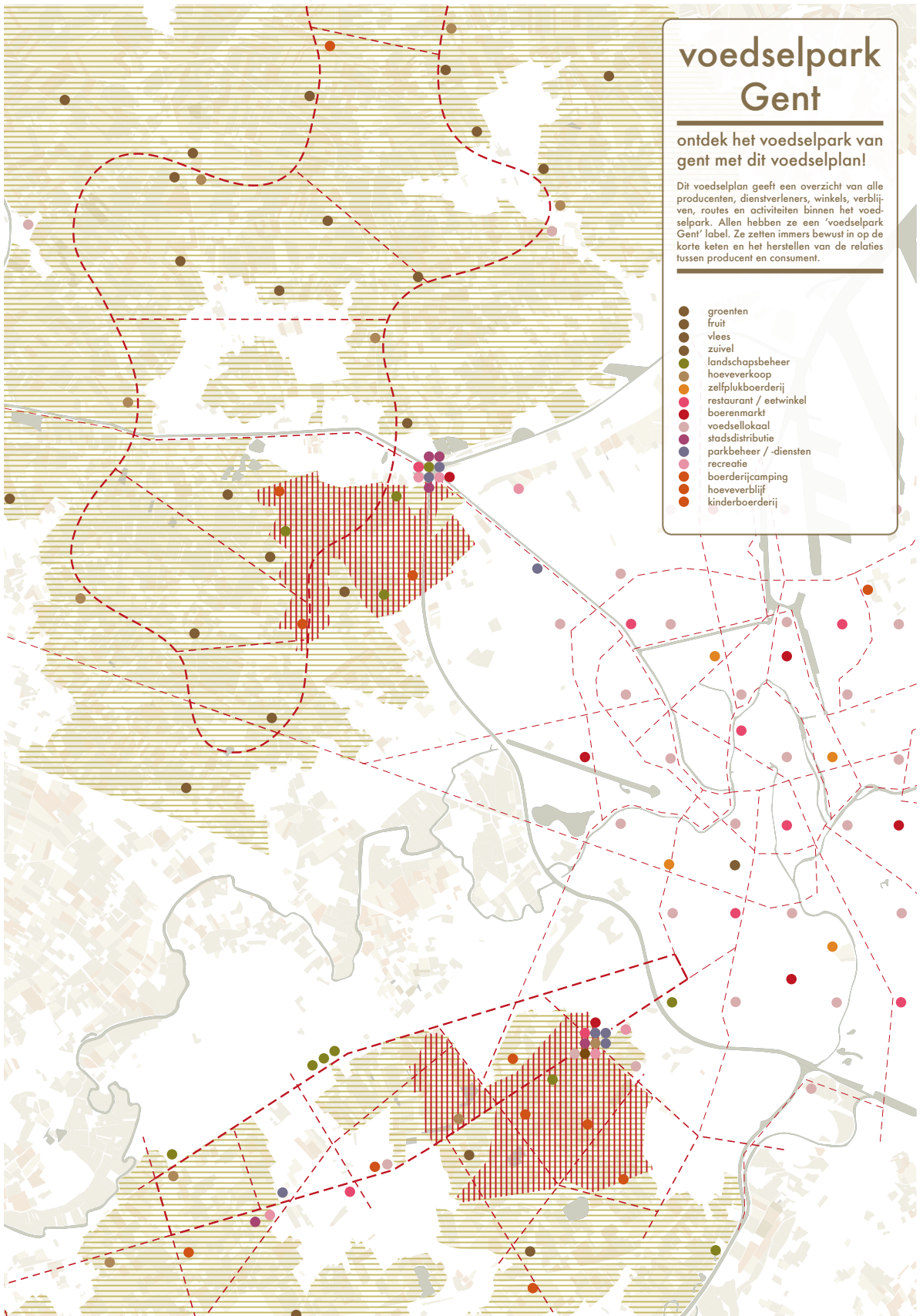
... die de koppeling van voedselproducerende landbouw en
voedselconsumerende stedeling wil maken binnen een landschappelijk verhaal.

Deconstructie van het retabel Voedsellandschap
Bovenbouw Architecten en Architecture Workroom Brussels

Ook meer recent typologisch onderzoek legt een relatie tussen ruimtelijke context en landbouwbedrijfsmodellen in vier conceptuele 'landbouwparkmodellen'.

CLUSTER, in opdracht van het departement Omgeving, beleidsverkenning "Open Ruimte & Stad"

In Gent wordt het landbouwlandschap rond de stad en dan vooral in de stadsrand herontdekt en in verbinding gebracht met de stad.

Voedselpark Gent, postkaartje binnen BMWSTR LABEL 003: 'Voedsel voor de Stad'
Maat-ontwerpers voor Vlaams Bouwmeester

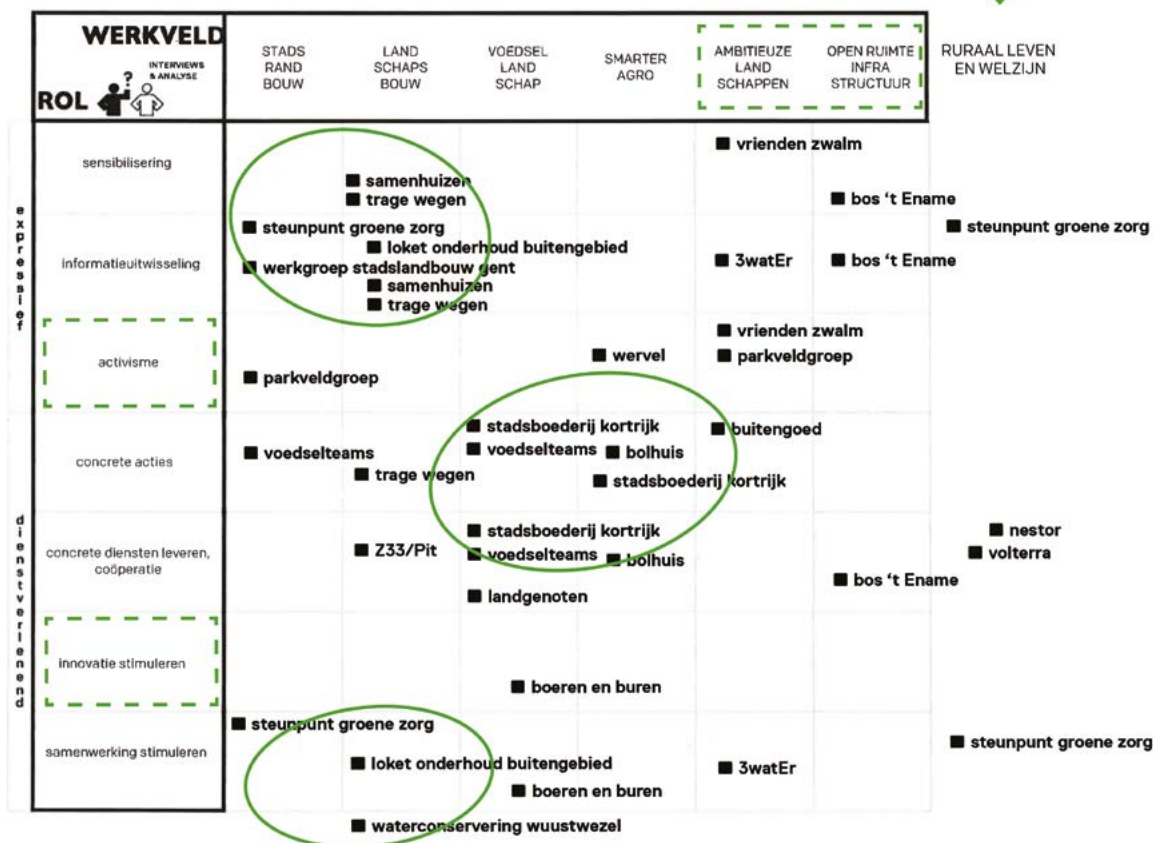
Inhoudstafel
Leertraject

1. Bevraging en analyse van nieuwe actoren 7

- 3Water 11
- Boeren en Buren 17
- Bolhuis 23
- Buitengoed Oostende 29
- De Landgenoten 35
- Dierpauze Nestor 41
- Loket Onderhoud Buitengebied 45
- Parkveldgroep 51
- Pit / Z33 57
- Pro Natura 63
- Samenhuizen vzw 69
- Stadsboerderij Kortrijk 75
- Steunpunt Groene Zorg 83
- Trage Wegen 89
- Voedselteams 95
- Volterra 103
- Vrienden van de Zwalmse dorpen 109
- Waterconservering Wuustwezel 115
- Werkgroep Bos 't Enname 121
- Werkgroep Stadslandbouw Gent 127
- Wervel 133
- Tafelgroep nieuwe actoren (26.02.2016) 139
- Burgerinitiatieven doorpakken 145

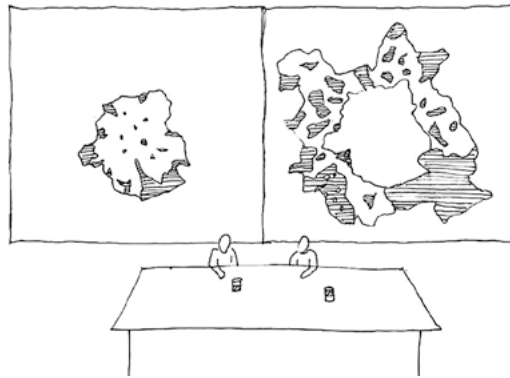
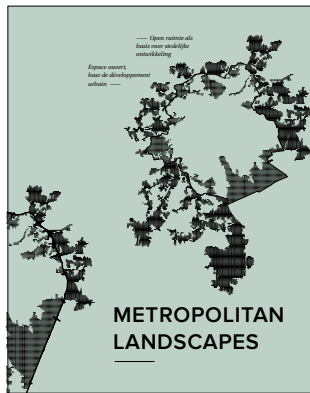
2. Intervallmomenten met innovatieve trajecten 153

- volgdebat Brugge 157
- De Cirkel 166
- Kanaalpark Rosendal Kortrijk 171
- Landelijke Mobiliteit Westhoek 177
- Lieronan 183
- Kruierpark Maarvelde 191
- interview 1 (27.10.2015) 199
- interview 2 (19.11.2015) 209
- interview 3 (15.12.2015) 217
- interview 4 (19.01.2016) 225
- interview 5 (02.02.2016) 235

Niet alleen de vertrouwde werking van overheden op verschillende bestuursniveaus en de traditionele middenveldorganisaties profileren zich rond een of meerdere deelaspecten van de open ruimte, ook heel wat nieuwe actoren duiken op rond het thema van voedsel+land+schap.

Overzichtsschema leertraject Open Ruimte Platform, KULeuven,
Hans Leinfelder & Marjolijn Claeys

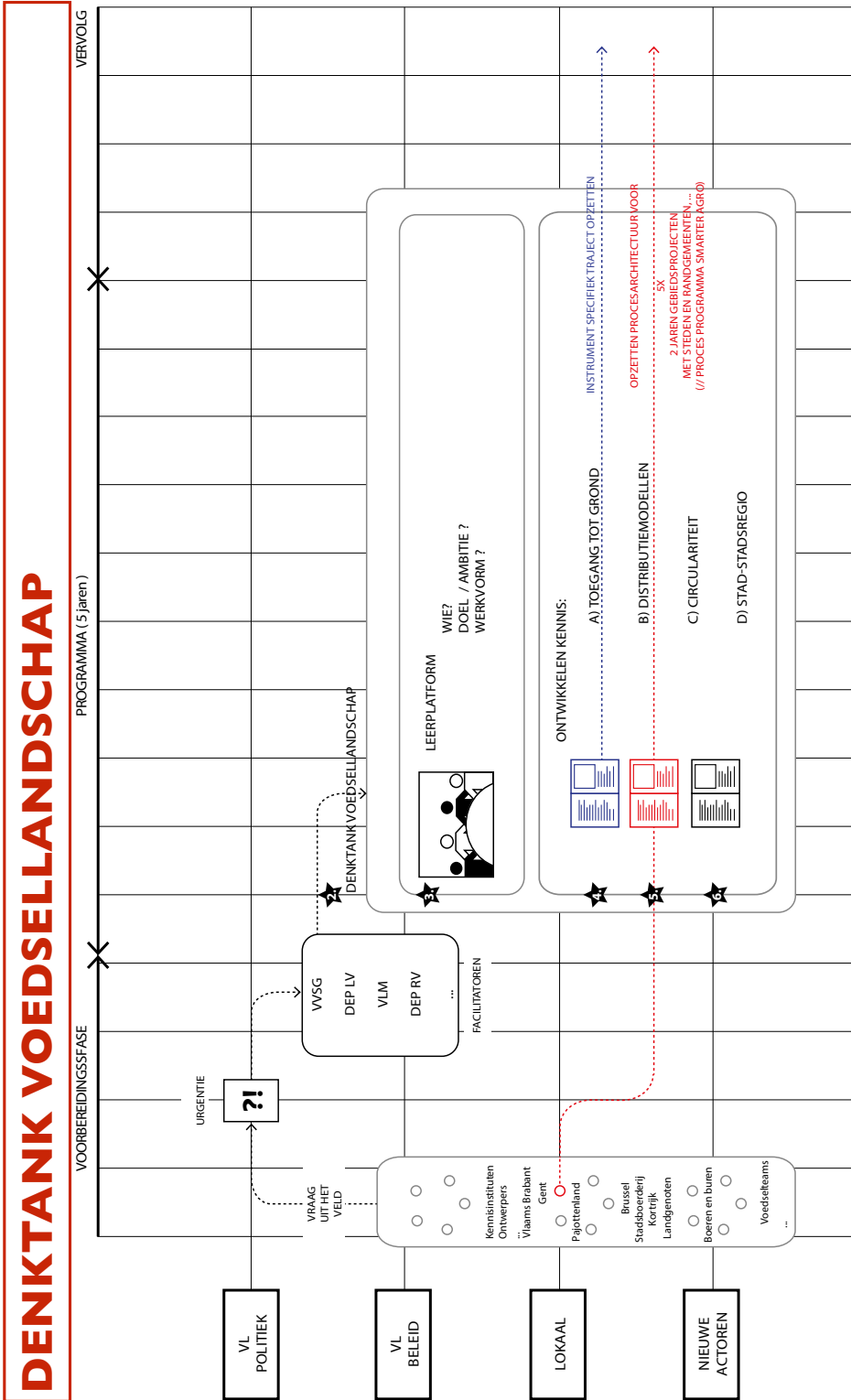
Heel wat regionale overheden zien de potentie van een stad-platteland samenwerking, en steeds meer gemeenten beginnen actief te investeren in ondersteunende infrastructuur om gangbare en nieuwe landbouwers te helpen in hun zoektocht naar toegang tot grond, testruimte, de stedelijke markt, distributiekanaal, opleidingen of het uitwisselen van nutriënten.

Testtraject Pajottenland-Brussel, Open Ruimte Platform: Brussel als Kans (ILVO), https://pure.ilvo.be/portal/files/3720056/Vanempten_Rapport_2015_Brussel_als_kans.pdf,

Metropolitan Landscapes (BWMSTR, Ruimte Vlaanderen, VLM, BSO, BIM, bMa),

<https://laamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/labo-ruimte/metropolitan-landscapes> &

Pool voor randstedelijke landbouw, BoerenBrusselPaysans, <https://www.boerenbrusselpaysans.be/>

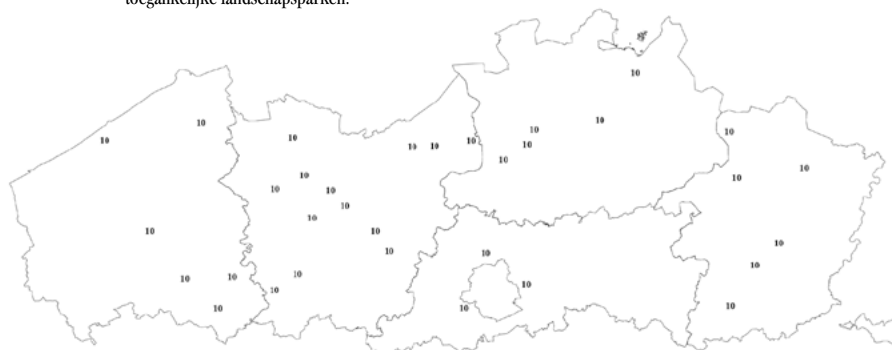
Hoe organiseer je dat? (werkvorm)

Een eerste mogelijk processchema voor een programma Voedsel+Land+Schap wordt uitgezet in het beleidstraject van het Open Ruimte Platform.

open ruimte beweging

10 Voedselparken

Voedselvoorziening en klimaatbuffering voor de stad organiseren in publiek toegankelijke landschapsparken.

Elementen op kaart

Grotere landbouwgronden in stedelijke nabijheid

Open Ruimte Offensief

Stadsrandbouw - Voedsellandschap - Landschapsbouw - Smarter Agro - Ambitieuze Landschappen - Open ruimte infrastructuur

Kwam voor in

West-Vlaanderen - Oost-Vlaanderen - Antwerpen - Vlaams-Brabant - Limburg

Heeft verband met

19 Landbouwonwikkelparken

Projecten/trajecten

Tuinen van Stene - Project Vedette - Project 'Voedselparken' Departement Omgeving - ...

Mogelijke actoren

VLM - Departement Omgeving - IIVO - Boerenbond

Elementen uit gesprekken

Voedsel in een stedelijke omgeving is geen niche-activiteit maar een structureel onderdeel van stedelijke ontwikkeling. In grootstedelijke gebieden zijn korte keten initiatieven vandaag stilaan ingeburgerd. Er zijn reeds heel veel actoren bezig met lokale voedselvoorziening, maar een algemene afstemming blijft vaak uit. In een aantal steden wordt al geëxperimenteerd met een voedselstrategie (o.a. Gent) of met stedelijke landbouwparken (vb. Tuinen van Stene, Oostende). Dit concept van stedelijke landbouwparken bevat heel wat potentieel dat vandaag nog onaangeroerd blijft. Het vormt een interessant ruimtelijk concept om open ruimte effectief open te houden, toegang tot grond te verzekeren en een klimaatbuuste transitie zowel in de landbouw als in het stedelijk systeem tot stand te brengen. Dit concept verder ontwikkelen, niet alleen in de steden maar ook bij kleinere stedelijke kernen, is de volgende stap. Voedselparken kunnen immers verschillende gedaanten aannemen. De reeds

beschikbare modellen voor landbouwparken zijn vooral afgestemd op steden. De organisatie is niet op maat van dunner bevolkte gebieden, waardoor de economische voordelen hiervan vervagen. Voor een meer algemene implementatie van dit waardevol concept is er nood aan diverse modellen van voedselparken die productie voor lokale en een grotere markt combineren met diverse maatschappelijke diensten zoals landbouweducatie, landschapsbeheer, natuurontwikkeling, ...

'Voedselparken' werd als een terugkerende opgave opnieuw op de kaart gezet tijdens de lokale provinciale werktafels, de eerste fase van de Open Ruimte Beweging.

Verslag provinciale werktafels, https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/20180712-Verslag-%20ORB-tafels_Final.pdf

‘ Het masterplan tekent een visie uit waarbij het gebied wordt omgevormd tot een stedelijk ‘landbouwpark’. Daarin staat de band tussen voedsel, landschap en natuur centraal. ’

Twee van de vijf Pilotprojecten Productief Landschap zijn een vorm van landbouwpark: Maasmechelen en ...

Pilotproject Productief Landschap Maasmechelen
Foto © Tim Van de Velde, ILVO & Team BMWSTR

<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/pppl3-maasmechelen-stadslandbouw-0?subsite=productief-landschap>

‘ Het landbouwpark moet aantrekkelijk worden voor de stad en tegelijk een experimenteerruimte zijn voor nieuwe teelten en/of verdienmodellen die later kunnen doorgroeien tot traditionele landbouw. ’

... Tuinen van Stene in Oostende, het eerste gerealiseerde
publieke landbouwpark in Vlaanderen.

Pilootproject Productief Landschap Tuinen van Stene
Foto © Tim Van de Velde, ILVO & Team BMWSTR

<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/pppl4-oostende-landbouwpark-stene-0?subsite=productief-landschap>

Voedsellandschappen gaan niet (enkel) over
het beschikbaar stellen van grond in de stad zelf ...

Manifest Pilotproject Productief Landschap,

Tekening © Architecture Workroom Brussels, ILVO & Team BWMSTR

<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/nieuws-publicaties/manifest-pilotprojecten-productief-landschap?subsite=productief-landschap>

BESCHERM ONZE LANDBOUWGROND

Doorbreek de cirkel van niet-agrarisch hergebruik op het platteland

... maar ook om het actief beschermen van de landbouwgrond die vandaag in de stadsrand en daarbuiten onder druk komt te staan.

Manifest Pilotproject Productief Landschap,

Tekening © Architecture Workroom Brussels, ILVO & Team BWMSTR

<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/nieuws-publicaties/manifest-pilotprojecten-productief-landschap?subsite=productief-landschap>

Vlaams infocentrum land-en tuinbouw

Nieuws Duiding Foto Video Agenda Over

Home > Duiding > ILVO-onderzoekers wijzen op noodzaak van agrarische reconversie en sloop in debat rond schaalvergroting

Is er nog ruimte voor landbouw in Vlaanderen?

27.05.2019 ILVO-onderzoekers wijzen op noodzaak van agrarische reconversie en sloop in debat rond schaalvergroting

Burgerbeweging 'Red de Markvallei' organiseerde deze maand een debat over schaalvergroting in het Kempense Merksplas. Daar kwamen meer dan 150 mensen op af. Enkele weken ervoor wist diezelfde burgerbeweging nog een 300-tal mensen op de been te brengen in een protestwandeling tegen wat zij noemen een 'megastal'. Het maatschappelijk debat over schaalgroottes in de landbouw laait weer in alle hevigheid op. Maar wat betekent het groter worden van bedrijven voor de landbouw en de open ruimte in Vlaanderen? Waarom is het zo'n heikel thema en is er een weg uit de impasse mogelijk? In het gesprek met de experts van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) komt een antwoord op de cruciale vraag uit het debat: staan megastallen haaks op de betonstop?

Schaalvergroting is opnieuw actueel en de publieke opinie lijkt tegen te zijn?

Eva Kerselaers: "Er is inderdaad een tendens in de maatschappij om te denken dat schaalvergroting per definitie slecht is. Het wordt geassocieerd met weinig dierenwelzijn, industriële productie, geurhinder, landschappelijk slecht ingepaste gebouwen, enz. Terwijl kleinschalige landbouw naar voren wordt geschoven als de oplossing: beter voor het klimaat, beter landschappelijk inpasbaar, beter voor dieren en beter voor boeren. Maar in realiteit is het niet zo eenvoudig. Groot is niet per definitie slecht en klein is niet per definitie goed. Ook niet voor de landbouwers zelf."

inhoud heerst

JAN WALRAVEN / STEVEN VANDEN BUSSCHE / 11 juni 2019

Troebel zicht op prijzen Vlaamse landbouwgrond

Leestijd: 7 minuten

APACHE LOKAAL

In heel Europa wordt landbouwgrond steeds meer een investeringsgoed in plaats van een productiegoed. De financiële sector gooit zich op landbouwgrond als winstgevend beleggingsproduct, terwijl de kleine, jonge landbouwer de dupe dreigt te worden. In Wallonië werd daarom in 2017 een prijsobservatorium opgezet. Volgens de Vlaamse Landmaatschappij zou ook Vlaanderen baat hebben bij een duidelijk beeld op landbouwgrond.

Per dag verdwijnt gemiddeld 7 hectare open ruimte onder een laag beton of andere verharding. Daarnaast wordt gemiddeld 15% van de voor landbouw bestemde grond voor andere doeleinden dan landbouw gebruikt, zo bleek uit onderzoek van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO). Boeren hebben dus minder ruimte dan ze op de bestemmingsplannen eigenlijk krijgen. Tegelijk verkopen ook lokale besturen de laatste jaren grote oppervlakten landbouwgrond.

'Bij projecten van de Vlaamse Landmaatschappij zien we de laatste 10 jaar al een enorme prijsstijging, soms tot een verdrievoudiging'

Ondanks die grote en toenemende druk op landbouwgrond heeft de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) geen zicht op de prijsevolutie van en eventuele speculatie met landbouwgrond. "Bij onze eigen projecten zien we de laatste 10 jaar al een enorme prijsstijging, soms tot een verdrievoudiging", vertelt **Griet Celen**, afdelingshoofd bij de Vlaamse Landmaatschappij. Een algemeen beeld ontbreekt weliswaar.

Ook maatschappelijk en politiek groeit de aandacht voor de precare situatie van landbouwgrond ...

VILT, <https://www.vilt.be/ilvo-onderzoekers-wijzen-op-noodzaak-van-agrarische-reconversie-en-sloop-in-debat-rond-schaalvergroting-in-debat-rond-schaalvergroting-voor-landbouw-in-vlaanderen> en Apache, <https://www.apache.be/2019/06/11/troebel-zicht-op-vlaamse-landbouwgrond/>

LAND- BOUW en OPEN RUIMTE

Vijf stellingen voor het
LANDBOUWPARLEMENT
van 4 december 2019

Stellingen die voortbouwen op het Landbouwpact van Fedagrif	5
1 De tegenstelling tussen natuur en landbouw is kunstmatig	9
2 Werp een dam op tegen de inbreuk op de landbouwgrond	15
3 De kosten én de baten in duurzame landbouw overstijgen de landbouwers zelf	21
4 Het beleid valt vaak tussen twee (of meer) stoelen in - een wildgroei aan wetgeving	25
Ecosysteemdiensten worden best bovenlokaal beheerd	30
Niet alles kan	35
5 Het heilige huisje van het eigendomsrecht - slopen?	37
De klimaatwijziging wijzigt het speelveld	40
De complexe onderlinge afhankelijkheid in de Klimaatwijziging	41
België is niet per se de slechtste leerling van de landbouwklas	47
Tot slot: zonder mentaliteitswijziging mist een beter beleid een breder draagvlak	51
Dank aan de stakeholders	57
Verder lezen	58

< Mechanisatie Economie Paarden >

Ook minister ziet weinig in idee Fedagrif voor beperking teeltkeuze

Economie | Online 6/12/2019 16:43

Meest recent

Vlaams landbouwminister Hilde Crevits ziet weinig in de plannen van Fedagrif voor het beschermen van de open ruimte, het milieu en klimaat. De CD&V-politica is voor diversificatie qua teelten maar voelt niks voor een overheid die zich nadrukkelijk gaat bemoeien met wat iemand wel of niet mag planten. Ook Boerenbond, Algemeen Boerensyndicaat (ABS) en in de politiek is er voorsnog weinig enthousiasme.

Vlaams landbouwminister Hilde Crevits gelooft in een ondernemerslandbouw, waarin de teeltkeuze vrij moet blijven. - Foto: Belga

De idee te raken aan het eigendomsrecht spreekt Crevits alvast niet aan. Ze gelooft in een ondernemerslandbouw. "Iedereen moet onderneming zijn. Maar als het over de landbouw gaat, zou dat niet meer mogen? **Ik ben het eens dat boeren ook in de toekomst zullen moeten inzetten op meer diversificatie: welke teelten, wat is het meest geschikt voor welke bodem... We moeten nog meer de boer als expert bekijken en wij er als overheid voor zorgen dat hij begeleid kan worden.**"

De overheid moet nog dan nu het geval is de boer als expert bekijken, vindt Crevits. "En wij moeten er als overheid voor zorgen dat hij begeleid kan worden. Dat hij misschien nog vaker de overheid als vriend ziet, om hem of haar te begeleiden. Maar niet de overheid die gaat zeggen: jij mag dat en dat doen. Of dat wel, en dat niet. Daar ben ik het niet mee eens."

...zowel vanuit het middenveld, in de media als
in het parlement wordt het debat gevoerd.

Landbouwparlement Fedagrif, <http://www.feedthefuture.be/landbouwparlement/>
en Landbouwleven, <https://www.fedagrif.be/nl/nieuws/landbouwparlement>

Begeleid landbouwers structureel bij hun transitie naar een maatschappelijk gewenste bedrijfsvoering

We moeten leren van eerdere ervaringen en landbouwers ondersteunen en actief begeleiden in hun transitie...

Manifest Pilotproject Productief Landschap,

Tekening © Architecture Workroom Brussels, ILVO & Team BWMSTR
<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/nieuws-publicaties/manifest-pilotprojecten-productief-landschap?subsite=productief-landschap>

GEEF RUIMTE AAN EEN STEDELIJKE VOEDSELREGISSEUR

Geef ruimte aan een stedelijke voedselregisseur

... en dat zal steeds meer ook een verantwoordelijkheid worden
van lokaal beleid en vooral stedelijk management.

Manifest Pilotproject Productief Landschap,

Tekening © Architecture Workroom Brussels, ILVO & Team BWMSTR

<https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/nieuws-publicaties/manifest-pilotprojecten-productief-landschap?subsite=productief-landschap>

Vlaanderen
is omgeving

Expertenopdracht Stedelijke landbouwparken in Vlaanderen

Een systeeminnovatie met ongekend potentieel.

**DEPARTEMENT
OMGEVING**

omgevingvlaanderen.be

De potentie van Stedelijke Landbouwparken in Vlaanderen wordt verkend...

Vanempten, E., Crivits, M., Nevens, F., Rogge, E., (2018), Stedelijke landbouwparken in Vlaanderen, een systeeminnovatie met ongekend potentieel, expertenopdracht uitgevoerd in opdracht van de afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning (BJO van het Departement Omgeving).

https://pure.ilvo.be/portal/files/6662960/Stedelijke_landbouwparken_in_Vlaanderen_DEF_10122018.pdf

Figuur 1 - overzicht quickscan landbouwparken

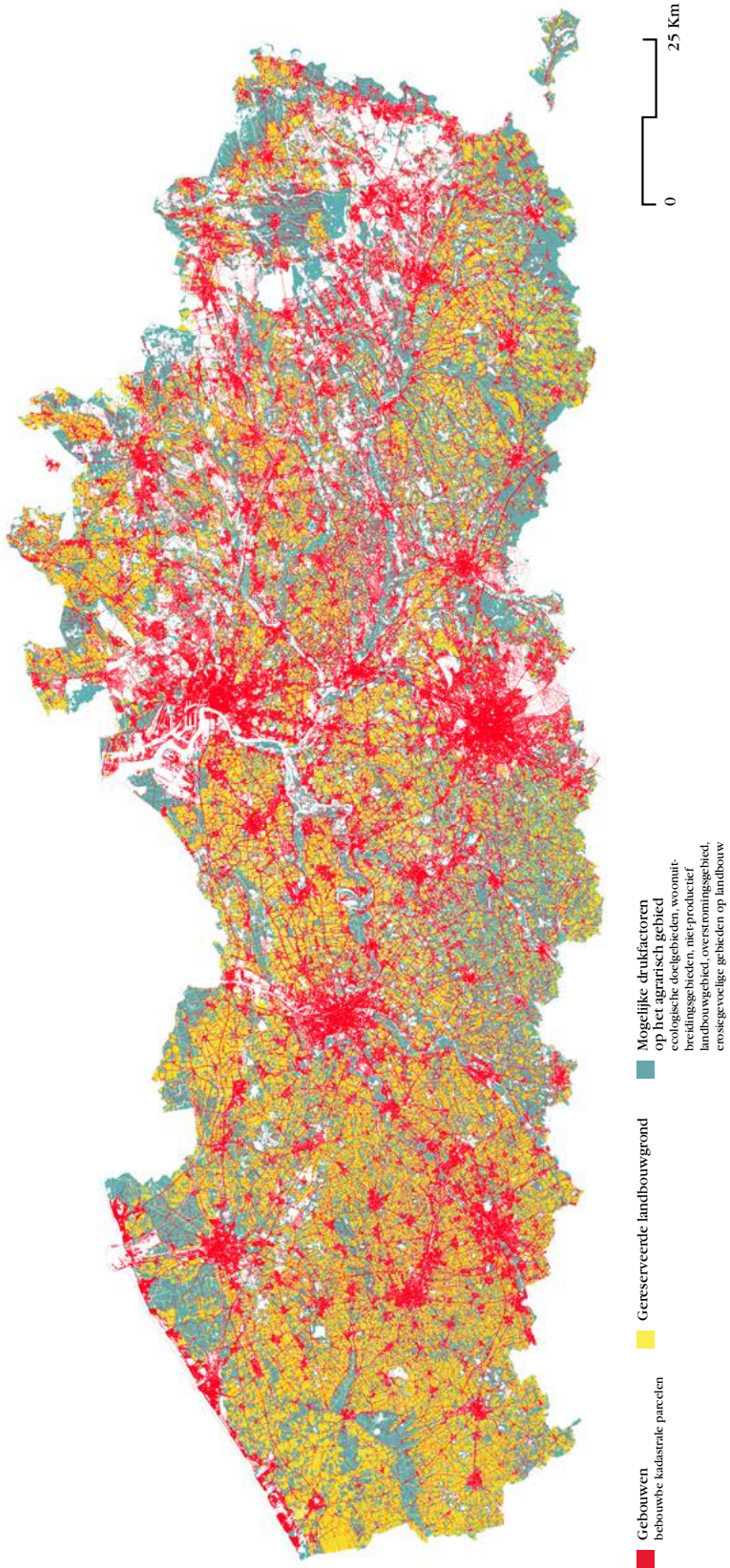
- 1/ Parc Agrari del Baix Llobregat, Barcelona, Spanje
- 2/ Espai rural Gallecs, Barcelona, Spanje
- 3/ Parc départemental des Lilas, Parijs, Frankrijk
- 4/ Triangle vert du Hurepoix, Parijs, Frankrijk
- 5/ Agropolis Kinrool, België
- 6/ Agropool/Boeren Brussel Paysans, Brussel, België
- 7/ Landbouwpark Tulien van Stene, Oostende, België
- 8/ Parco Agricolo Sud Milano, Italië
- 9/ Park Lingezegen, Nijmegen, Nederland
- 10/ Stadsakker Tienen, België
- 11/ Belvédère Landschaftspark, Keulen, Duitsland
- 12/ Bio Masse Park Hugo, Geisenkirchen, Duitsland
- 13/ Pferdelandpark, Aachen, Duitsland
- 14/ Waldlabor, Keulen, Duitsland
- 15/ Parfertile/Parc Agro-urbain Bernex, Genève, Zwitserland
- 16/ Plateau du Saclay, Parijs, Frankrijk
- 17/ Agricultural Park of Alta de Lisboa, Portugal
- 18/ Voedselbossen Nederlands Limburg
- 19/ Deltapark Agropark, Rotterdam, Nederland
- 20/ AFP - Agro Food Park, Aarhus, Denemarken
- 21/ Greenport Venlo, Nederland
- 22/ P.A.R.C. - schéma Directeur, Lausanne, Zwitserland
- 23/ Agropolis Munich, Duitsland
- 24/ Parco Agricolo Urbano di Mirafiori/parco agricolo del sangone/Mirafiori Sud, Turijn, Italië
- 25/ Landschaftspark Mechtenberg, Essen, Duitsland
- 26/ Sacrofano, Rome, Italië
- 27/ Schotse Crofts, Verenigd Koninkrijk
- 28/ Portugese Baldios
- 29/ Dartmoore Commons Council, Verenigd Koninkrijk
- 30/ Intervale Eco-Park, Vermont, USA
- 31/ Landbouwproject Afsnee, Gent, België
- 32/ Soutok Deri-urban park, Praag, Tsjechië
- 33/ Parco Agricolo della Diana, Florence, Italië
(waarvan onderdeel: parco agricolo prato/Gran Prato)
- 34/ Draha-Troja Nature Park, Praag, Tsjechië
- 35/ Landschaftspark Dulsburg-nord, Duitsland
- 36/ Plaines de Versailles, Parijs, Frankrijk
- 37/ Parc de la Deûle, Lille, Frankrijk
- 38/ Parc Natural Agrícola Pin-Bàlma, Frankrijk
- 39/ Sabadell Agricultural Park, Spanje
- 40/ Voedselpark Beek, Eetbaar, Nijmegen, Nederland

////////////////////////////////////

... op basis van heel wat buitenlandse referentieprojecten.

Vanempten, E., Crivits, M., Nevens, F., Rogge, E., (2018), Stedelijke landbouwparken in Vlaanderen, een systeeminnovatie met ongekend potentieel, expertenopdracht uitgevoerd in opdracht van de afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning (BJO van het Departement Omgeving).
[https://pure.ilvo.be/portal/files/6662960/Stedelijke_landbouwparken_in_Vlaanderen_](https://pure.ilvo.be/portal/files/6662960/Stedelijke_landbouwparken_in_Vlaanderen_DEF_10122018.pdf)

Op heel wat gronden in Vlaanderen is er toenemende druk op het landbouwsysteem, en die trend lijkt zich te zullen verder zetten. Mogelijks vormen deze plekken waar meerdere maatschappelijke doelen elkaar ontmoeten, net de aandachtsgebieden om een geïntegreerd Voedsel+Land+Schap op te zetten...

Kaartbeeld Architecture Workroom Brussels op basis van GIS-kaarten GeoPunt Vlaanderen

Infrastructuur

Paardenhoudertij

Voetbalveld

Uitbreiding van een gallerterrein

... als alternatief voor het 'oneigenlijk' gebruik van eeuwenlang
in cultuur gebrachte landbouwgebieden.

Luchtfoto's waarbij gereserveerde landbouwgrond niet meer voor landbouwdoeleinden
wordt gebruikt (oranje), Architecture Workroom Brussels

Boerenbond Vzw
Boerenbond
Diestsevest 40
3000 Leuven
T (016) 28 64 08
F Fax_nummer

**DEFINITIEF
STANDPUNT HB**
Landbouwparken
Voedselparken

Datum 6 januari 2020

Betreft

Op 16 december 2019 nam het Hoofdbestuur van Boerenbond het volgende standpunt in m.b.t. de problematiek van de landbouw- en voedselparken :

Boerenbond en Innovatiesteunpunt nemen best initiatief omtrent het beleid en het concept van de landbouw- en voedselparken met als doelstelling om er een eigen invulling aan te geven. Boerenbond en Innovatiesteunpunt kunnen ook deelnemen aan projecten om een aantal voorbeeldcases op het terrein te kunnen realiseren.

Het is van groot belang dat de doelstellingen en kenmerken van een landbouw-of voedselpark goed worden afgebakend vooraleer Boerenbond en Innovatiesteunpunt in bepaalde projecten stappen.

Voor Boerenbond en Innovatiesteunpunt zijn de volgende doelstellingen en kenmerken essentieel :

1. Een landbouw-of voedselpark heeft als resultaat dat een gebied dat onder druk staat (verstedelijkingsdruk, druk vanuit natuur, ...) voor lange tijd wordt gevrijwaard voor land- en tuinbouw. Land- en tuinbouw is en blijft de belangrijkste beheerder in het gebied. Land- en tuinbouw is en blijft de hoofdactiviteit in het gebied.
2. Het agrarisch potentieel in het gebied wordt versterkt door ecologische, educatieve, sociale, recreatieve of andere functies die het gebied een betekenis geven voor andere actoren.
3. Landbouw-of voedselparken ontstaan vanuit een lokale coalitie tussen landbouwers onderling en tussen landbouwers en andere actoren. De plaatselijke landbouwers worden betrokken bij alle processtappen (voortraject, uitwerken en uitvoering van een project).
4. Een landbouw-of voedselpark creëren een identiteit en een lokaal draagvlak m.b.t. een gebied en vormen daardoor een aanvulling op de planologische en juridische bescherming.
5. Een landbouw-of voedselpark laat een diversiteit aan landbouwtypes en landbouwteelten toe, inclusief de bijhorende infrastructuur, en is niet beperkt tot bepaalde vormen van land- en tuinbouw.

Voor zover voormelde doelstellingen en kenmerken worden gerespecteerd kan Boerenbond instappen in dergelijke projecten en kan Innovatiesteunpunt de rol van "neutrale coördinator" van dergelijke projecten op zich nemen. Boerenbond en Innovatiesteunpunt maken deze afweging project per project. Innovatiesteunpunt kan als "neutrale coördinator" in een eerste fase (voortraject) nagaan of een voldoende draagvlak voorhanden is bij plaatselijke landbouwers. Ook bij de verdere processtappen (ultwerking en uitvoering van een project) is een voldoende draagvlak bij plaatselijke landbouwers essentieel.

Steeds zullen, afhankelijk van de schaalgrootte, de bedrijfsgilde, de regioraad, het provinciaal bestuur of de landelijke gilde worden betrokken.

www.boerenbond.be

Het middenveld pikt het idee van Voedsel+Land+Schap op en
is bereid om mee te werken aan de verdere ontwikkeling ...

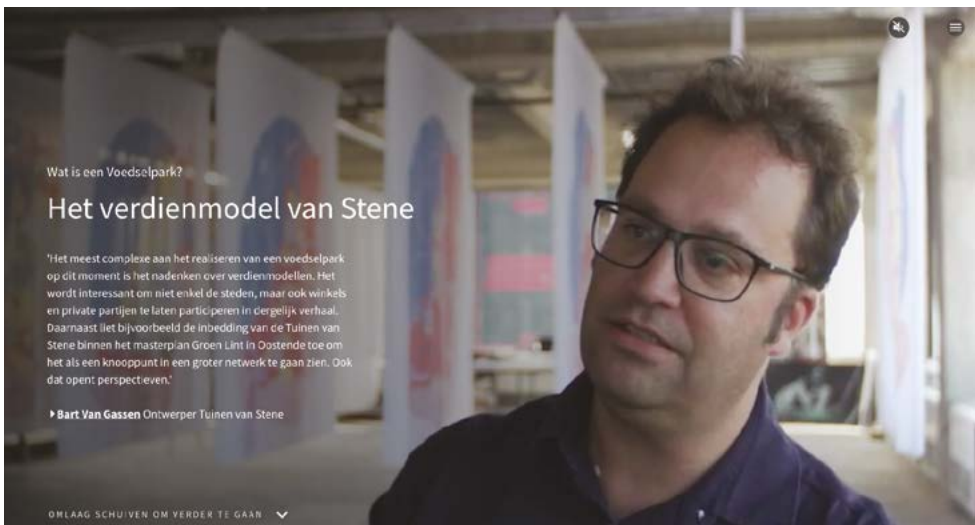
Grond voor Voedsel

'De versnippering van Vlaanderen is een kans!'

'Schaalverkleining wordt niet zo efficiënt als schaalvergroting. Technologie laat ons toe om ook kleine stukken land kunnen volledig te benutten. Op termijn zou die versnippering van het Vlaamse landschap niet voordeel kunnen opleveren. Denk aan het sluiten van kringlopen, het opwekken van energie, of een verhoogde biodiversiteit, dat hoeft allemaal niet centraal en grootschalig te zijn.'

► **Jan Willem van der Schans**
Wageningen Economic Research

OMLAAG SCHUIVEN OM VERDER TE GAAN ▼

Wat is een Voedselpark?

Het verdienmodel van Stene

'Het meest complexe aan het realiseren van een voedselpark op dit moment is het nadenken over verdienmodellen. Het wordt interessant om niet enkel de steden, maar ook winkels en private partijen te laten participeren in de gebiedelijk verhaal. Daarnaast liest bijvoorbeeld de inbedding van de Tuinen van Stene binnen het masterplan Green Lant in Oostende toe om het als een knooppunt in een groter netwerk te gaan zien. Ook dat opent perspectieven.'

► **Bart Van Gassen** Ontwerper Tuinen van Stene

OMLAAG SCHUIVEN OM VERDER TE GAAN ▼

Landbouw & Klimaat

'Bodem moet een cruciale rol gaan spelen'

'Het gaat bij de landbouw in relatie tot het klimaatbeleid maar voor een heel klein deel over inzet van fossiele hulpbronnen. En dat is op zich een overzichtelijk probleem. Het gaat over het in- en uitdemen van ons landschap, onze bodem.'

Twee strategieën zullen cruciaal zijn voor ons klimaat beleid:

- 1) Het langer vasthouden van koolstof in de bodem
- 2) Verliezen verkleinen in de voedselcyclus

► **Dirk Sijmens** H+N+S Landschapsarchitecten

OMLAAG SCHUIVEN OM VERDER TE GAAN ▼

... terwijl binnen- en buitenlandse experts veel kansen zien in het versnipperde maar nog goed van infrastructuur voorziene Vlaanderen.

Interviews en PageFlow in het kader van Voedsel+Land+Schap Architecture Workroom Brussels, <https://architectureworkroom.pageflow.io/voedselparken-cb4dc4ee-301d-40f1-85d4-bd44e74ca860#197169>

PROGRAMMA VOEDSEL+LAND+SCHAP

VOEDSEL+LAND+SCHAP, EEN PROGRAMMA VAN HET OPEN RUIMTE PLATFORM (ORP)

Dit programma-voorstel Voedsel+Land+Schap vloeit voort uit de werking van het Open Ruimte Platform en een verkennende studie rond het potentieel van landbouwparken in Europa (Vanempen et al. 2018). Het Open Ruimte Platform verenigde de voorbije vijf jaar op initiatief van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), het Departement Omgeving, de Vereniging van de Vlaamse Provincies en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten de expertise en creativiteit van meer dan 35 diverse actoren en sectoren in Vlaanderen met open ruimte als de gedeelde noemer¹. Ook de actoren achter voedsel+land+schap, zijnde de VLM, het Instituut voor Landbouw-, Visserij en Voedselonderzoek (ILVO), het Departement Landbouw en Visserij, het Departement Omgeving, Labo Ruimte en het Team Vlaams Bouwmeester maken deel uit van dit platform.

Het Open Ruimte Platform identificeert verbindende thema's voor de open ruimte over Vlaamse beleidsdomeinen heen zoals water, klimaat, circulariteit, en dus ook voedsel. Het inspireert beleid, maar is niet gericht op de uitwerking van een allesomvattend beleidsplan voor de open ruimte. De grote interesse en ervaringen in het eerste programma 'Water+Land+Schap' worden nu meegenomen in de opzet van andere programma's zoals dit voorstel voor 'Voedsel+Land+Schap'. Vanuit een provinciale rondvraag² werd voedselproductie in en rond de stad met stip op de agenda van het Platform geplaatst. Er werd een werkgroep 'Voedsel+Land+Schap' opgericht, die gedurende diverse overlegmomenten in 2019 dit concreet voorstel voor een ruimtelijk uitvoeringsprogramma 'Voedsel+Land+Schap' uitwerkte.

Het Platform heeft via de programmawerking een innovatieve, realisatiegerichte aanpak die zich richt op het identificeren van gedeelde opgaven en ontwikkelen van gedragen, operationele strategieën voor die opgaven. De programma-aanpak is een methode om urgenties op grote schaal aan te kunnen pakken via gebiedsgerichte strategische projecten.

Bestaande en nieuwe coalities worden ondersteund door een netwerk waar ervaren en nieuwe initiatieven van elkaar kunnen leren. De gerichte ondersteuning vergroot de initiatief- en daadkracht en versnelt zo de realisaties op het terrein.

VOEDSEL+LAND+SCHAP

Het programma-voorstel Voedsel+Land+Schap baseert zich op het concept van landbouwparken dat in diverse Europese landen succesvol wordt ingezet om open ruimte te beschermen en kansen voor stads nabij landbouw te creëren:

Stedelijke landbouwparken zijn multifunctioneel, hebben tot doel open ruimte te beschermen door middel van een productieve invulling en innovatieve vormen van samenwerking tussen landbouwers onderling, en tussen landbouwers en stedelingen. Landbouw is de belangrijkste beheerder, die wordt versterkt door ecologische, educatieve, sociale, recreatieve en andere functies die het gebied betekenis geven aan stedelijke en lokale actoren. (p. 12, Stedelijke landbouwparken in Vlaanderen, 2018)

¹ Het Open Ruimte Platform groeide uit van de vier stichtende leden tot een nog steeds groeiende groep van meer dan 35 organisaties, bestaande uit beleids- en terreinexperten van de Vlaamse beleidsdomeinen Omgeving en Landbouw, maar ook van Welzijn en Volksgezondheid, Economie, Wetenschap en Innovatie, Kanselarij en Bestuur, uit belanghebbende middenveldorganisaties, uit academische experts en uit vernieuwende lokale coalities.

² https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/20180712-Verslag-%20ORB-tafels_Final.pdf

Voedsel+Land+Schap vertaalt de achterliggende filosofie van landbouwparken naar de Vlaamse context. Onder een voedsellandschap wordt binnen dit programma-voorstel daarom het volgende begrepen:

- Voedsellandschappen **vrijwaren de open ruimte** met een meervoudige ruimtevraag;
- Het initiatief voor een voedsellandschap vertrekt vanuit een **samenwerking** tussen landbouwers onderling en tussen landbouwers, het lokaal beleid en een maatschappelijk draagvlak. Voedsellandschappen creëren netwerken en verankeren zich in **structurele engagementen**;
- Voedsellandschappen **versterken het agrarisch potentieel** door een multifunctioneel programma, gebaseerd op lokale maatschappelijke en ecologische meerwaarden;
- Voedsellandschappen laten een diversiteit aan landbouwtypes en -teelten toe;
- Het programma is **gebiedsgericht** en resulteert in een ruimtelijk project met zorg voor landschapsontwikkeling.

VOEDSEL+LAND+SCHAP WERKT AAN MAATSCHAPPELIJKE UITDAGINGEN

Open ruimte staat in Vlaanderen onder druk (Regeerakkoord-RA 2019 p.12). We hebben steeds minder open ruimte, maar verlangen tegelijk dat deze beperkte open ruimte steeds meer maatschappelijke taken op zich neemt. Er is een groeiende vraag naar voldoende groene ruimten in de nabijheid van dense woon- en werkomgevingen. En deze open ruimte moet voldoende kwalitatief zijn zodat ze een proactief antwoord kan bieden op hedendaagse maatschappelijke uitdagingen als de milieuproblematiek en het groeiend maatschappelijk bewustzijn over gezondheid, welzijn, en leefkwaliteit. Een klimaatrobuust beheer van die open ruimte zet in op bodem, biodiversiteit en landschap, en draagt zorg voor de kwaliteit en kwantiteit ervan. In het beheer van deze kwalitatieve open ruimte zijn landbouwers zijn zeer belangrijke spelers.

“Bescherming van de open ruimte gaat hand in hand met een duurzame en innovatieve land- en tuinbouw als belangrijke schakel in de voedingssector en de Vlaamse industrie.” (RA 2019 p.12)

Ook de taak van landbouwers als ‘openruimtebeheerders’ staat echter onder druk. Landbouwers worden geconfronteerd met landbouwtechnische en bedrijfsgerelateerde uitdagingen, maar ook met de vraag om tegemoet te komen aan maatschappelijke noden zoals het terugdringen van de milieu- en klimaatimpact. Hun bedrijfsvoering wordt daarenboven uitgedaagd door lage marktprijzen, rendabiliteit en prijsvolatiliteit van landbouwproducten, en de machts- en kapitaalconcentratie in de distributie- en toeleveringssectoren. Veel landbouwbedrijven voelen de nood naar alternatieven voor de huidige bedrijfsvoering: kleinschalige familiale bedrijven wagen een schaa sprong, sommigen evolueren naar een consumentenlandbouw met directere afzet, anderen naar landbouw voor de wereldmarkt, nog anderen stoppen en besluiten hun bedrijf te verkopen, ... Dit gaat vaak gepaard met grote investeringen, langdurige onzekerheid en een tekort aan draagkracht van de omgeving.

Bij de verkoop van landbouwpatrimonium zorgt het oneigenlijk gebruik en de vastgoedspeculatie onder impuls van de vele mogelijke zonevreemde functiewijzigingen bovendien voor hoge grondprijzen. Hierdoor verdwijnen aanzienlijke oppervlaktes landbouwgrond en –infrastructuur voorgoed uit het agrarisch gebruik. Maar ook door natuur-, bos- of andere open ruimtedoelstellingen wordt landbouwgrond omgezet. Daarnaast is er een moeilijke agrarische reconversie van grond naar landbouwgrond en in de verbreding van bestaand landbouwpatrimonium. Hierdoor wordt zowel de toegang tot grond als het uittekenen van een rendabel businessplan voor landbouwers steeds

moeilijker. De ingewikkelde regelgeving en het gebrek aan beleidsafstemming maken deze situatie niet makkelijker.

De onzekerheid en kleine marges in de bedrijfsvoering, in combinatie met reglementaire beperkingen, zowel vanuit landbouwtechnisch als vergunningverlenend oogpunt, laat maar weinig speelruimte om maatschappelijke noden ten gronde aan te pakken. De uitbouw van multifunctionele landbouw die tegemoet komt aan de vele sociale, ecologische, klimatologische en ruimtelijke noden is een huzarenstuk. De middelen en tijd om naast voedselproductie ook andere maatschappelijke vragen in te lossen, zijn beperkt.

Nochtans zijn er heel wat opportuniteiten te vinden in een maatschappelijk verbond rond landbouw. Ten eerste schept het ruimtelijk samenspel tussen verschillende functies mogelijkheden om kringlopen te sluiten en daarop efficiëntiewinsten te maken. Energie, water en biomassa zijn slechts drie voorbeelden van productiemiddelen die kunnen doorstromen tussen (landbouw)bedrijven, huishoudens en publieke infrastructures.

Ten tweede maakt deze ruimtelijke nabijheid ook andere distributie en toelevering mogelijk. De consumentenvraag naar lokaal, authentiek en kwalitatief voedsel stijgt. Een kortere lijn en een gegarandeerde afzet zou de financiële situatie voor bepaalde boeren kunnen verbeteren. Het maatschappelijk contact maakt ook een bedrijfsverbreding en dus inkomensdiversificatie mogelijk naar bijvoorbeeld zorg, educatie of recreatie zonder dat daarbij de landbouwproductie in het gedrang hoeft te komen.

Ten derde maken de kennis in precisietechnieken, dataproductie, de steun voor milieumaatregelen, het vernieuwde maatschappelijk engagement, de opleidingen in duurzame landbouw, etc. het mogelijk om duurzaamheidsstappen te zetten die de toekomst van de landbouw verzekeren.

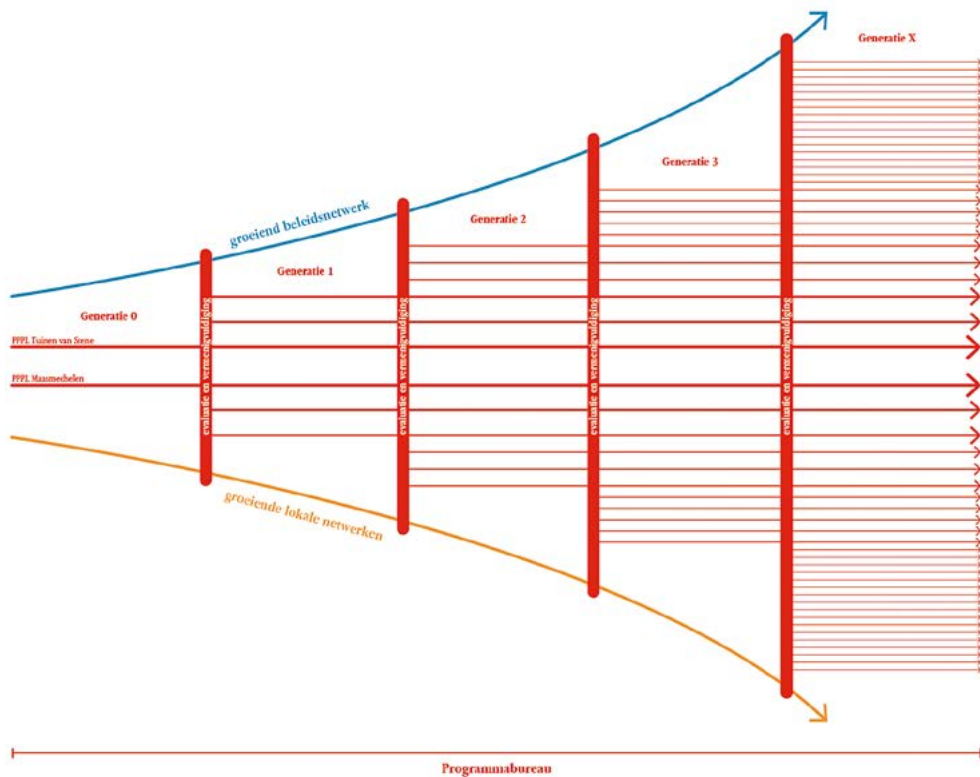
De transitie naar een duurzaam beheer van de open ruimte en een leefbaar en gewaardeerd landbouwsysteem verdient een programma dat gemeenschappelijke mobilisatie en vorming mogelijk maakt. Er ontbreekt vandaag een structurele dialoog tussen de landbouwers en andere maatschappelijke actoren, waardoor de lokale en generieke uitdagingen niet worden gekoppeld en iedereen met beperkte daadkracht en draagvlak opereert.

Er is nood aan gedragen projecten, met gemeenschappelijk geformuleerde spelregels, die voorbijgaan aan de tegenstellingen tussen stad, landschap, landbouw en natuur. Aan gebiedscoördinatoren die de verschillende belangen modereren en landbouwers ondersteunen in het omzetten van maatschappelijke noden naar ruimtelijke projecten met nieuwe verdienmodellen. En aan ontwerpende creativiteit, die de verschillende ruimtevragen samenbrengt en afstemming kan begeleiden.

Er zijn te weinig netwerken die actoren uit de buurt, agrarische stakeholders, kennisinstellingen, bedrijfswereld, middenveld, etc. samenbrengen. Netwerken, die lokaal relevante kennis en competenties opbouwen en doorvertalen naar haalbare samenwerkingen waar landbouwers en consumenten zich mee kunnen identificeren. De behoefte aan gebiedsgerichte testruimte voor nieuwe verdienmodellen met maatschappelijk én agrarisch rendement is reëel. Het enthousiasme rond voedselstrategieën toont dat de beginselen voor dergelijke projecten aanwezig zijn. Maar het toont tegelijk dat de ruimtelijke reflex onvoldoende aanwezig is, net als de netwerkvorming samen met landbouwers.

“Het idee van een landbouwpark dat tegelijk recreatie- en educatieruimte biedt aan de stad, het ecologisch weefsel versterkt, én functioneert als landbouwgebied en labo voor nieuwe vormen van landbouw, is een verregaande innovatie waarvan nauwelijks voorbeelden voorhanden zijn in Vlaanderen.” (p. 9 Stedelijke landbouwparken in Vlaanderen, 2018)

Onderstaande kaart toont een eerste inventarisatie van potentiële gebieden en actoren die invulling kunnen geven aan een voedsellandschap dat inspeelt op de ruimtelijke, maatschappelijke en economische uitdagingen. Deze kaart werd opgemaakt via gesprekken met middenveldorganisaties en desktop research door de werkgroep. De veelheid aan 'kiemen' op het terrein toont de urgentie van een geïntegreerde en structurele aanpak om te kunnen bijdragen aan Vlaamse beleidsdoelen als het stimuleren van alle plattelandsactoren om intensief samen te werken voor het realiseren van bestuurlijke en ruimtelijke transformaties (RA 2019 p.87), het stimuleren van samenwerkingsvormen en kennisdelen (RA 2019 p.84), het werk maken van gezamenlijke gebiedsprogramma's ondermeer m.b.t. het voedselsysteem (RA 2019 p.222-223). Als belangrijke meerwaarde van een dergelijke geïntegreerde, programma aanpak kunnen zo ook de nodige lessen getrokken worden voor zowel andere gelijkaardige projecten en netwerken op het terrein, als voor het Vlaamse beleid. Op deze manier geeft dit programma-voorstel letterlijk uitwerking aan de beleidsambitie om sterk in te zetten op "een geïntegreerde, gebiedsgerichte en resultaatgerichte werking als motor voor ruimtelijke transformatie" waarbij gewerkt wordt vanuit een gezamenlijke agenda, programmatie en inzet van middelen en het opzetten van brede gebiedscoalities (RA 2019 p.222). In bijlage 3 bevindt zich een ATLAS van geïnventariseerde projecten.

... en een cumulatief traject wil uitbouwen via
een groeiend beleidsnetwerk en lokale netwerken.

DOELSTELLINGEN VOEDSEL+LAND+SCHAP

1. Een 'New deal' tussen landbouw(er) en samenleving, met ondersteuning in de transitie naar een meer duurzaam landbouwmodel.

De open ruimte is drager van landschappen, geschiedenis, rust en cultuur, maar staat ook in voor voedselproductie, koolstofopslag, luchtzuivering, waterberging, bodemleven, biodiversiteit, warmteregulatie en nog zo veel meer. Landbouw is altijd al een belangrijke beheerder geweest van die openruimte en haar (ecosysteem)diensten en blijft dit ook in de toekomst. Om dit beheer voldoende te waarderen en te kunnen behouden, zijn samenwerkingen tussen landbouwers, natuurbeheerders, beleid en burgers cruciaal.

De Vlaamse meervoudige ruimtelijke context met nabije verstedelijking is niet alleen een bron van verstedelijkingsdruk maar biedt ook kansen om nieuwe gebiedsgerichte verdien- en samenwerkingsmodellen op te zetten die de landbouw waarderen en ondersteunen in de zorg voor de open ruimte en haar ecosystemendiensten. De Vlaamse ruimtelijke diversiteit vraagt meer zorg voor intensief beleefde landschappen, meer aandacht voor waterberging tegen overstromingen en droogte, en een bescherming van de verharde en vergeten biodiversiteit. De nabijheid van verschillende actoren in die ruimtelijke diversiteit laat schaaldiversiteit in landbouwtypes toe, maakt het mogelijk kringlopen te sluiten, en kan zo leiden tot efficiëntie- en recuperatiewinsten.

Het creëert de capaciteit om bijvoorbeeld collectieve distributieplatformen en fysieke voedselhubs op te zetten, die ertoe moeten bijdragen producten en diensten lokaal te vermarkten, energiecoalities te sluiten, recreatieve meerwaarde van de regio aan te snijden, etc. maar vooral om maatschappelijk te engageren en zo de landbouw bij te staan in haar transitie naar een duurzaam gebiedsgericht model.

2. Vrijwaren van landbouwgrond en open ruimte in gebieden met een meervoudige ruimtevraag.

Grond in Vlaanderen is overbevroegd en overbezet. Percelen in gebruik door landbouw worden relatief eenvoudig toegeëigend door financieel meer rendabele maar zonevreemde ontwikkelingen. Dit leidt in de gebieden van uitdijende bebouwing en meervoudige ruimtegebruik tot speculatie, met dure grondprijzen voor landbouwers als gevolg. Toch is het net in deze gebieden dat de maatschappelijke opgaves waaronder klimaat extra nood hebben aan kwalitatieve open ruimte.

Om grond te vrijwaren biedt het juridisch instrument van bestemmingen een nodige maar onvoldoende bescherming. Naast juridische en instrumentele maatregelen kan de maatschappelijke waardering voor een gebied de open ruimte structureel beschermen tegen bebouwendruk en speculatie. Via een procesmatige en wervende campagne wordt het maatschappelijk belang van voedselproductie en de open ruimte proactief en positief uitgedragen. Ruimtelijk vertaalt zich dit bijvoorbeeld in een netwerk van trage wegen dat het landbouwgebied ontsluit voor landbouwers en recreanten, zonder de versnippering in de hand te werken. Zo ontstaat een beleefbaar landschap dat consument en producent opnieuw met elkaar in verbinding brengt. Voedsellandschappen initiëren een mentaliteitswijziging over de ontwikkelingsperspectieven van een gebied door herkenbaarheid, identiteit, verhaal en branding te installeren. Ze zijn zo een aanvulling op de juridische bescherming.

3. Gebiedsgerichte netwerksamenwerkingen die draagvlak voor voedsellandschappen creëren.

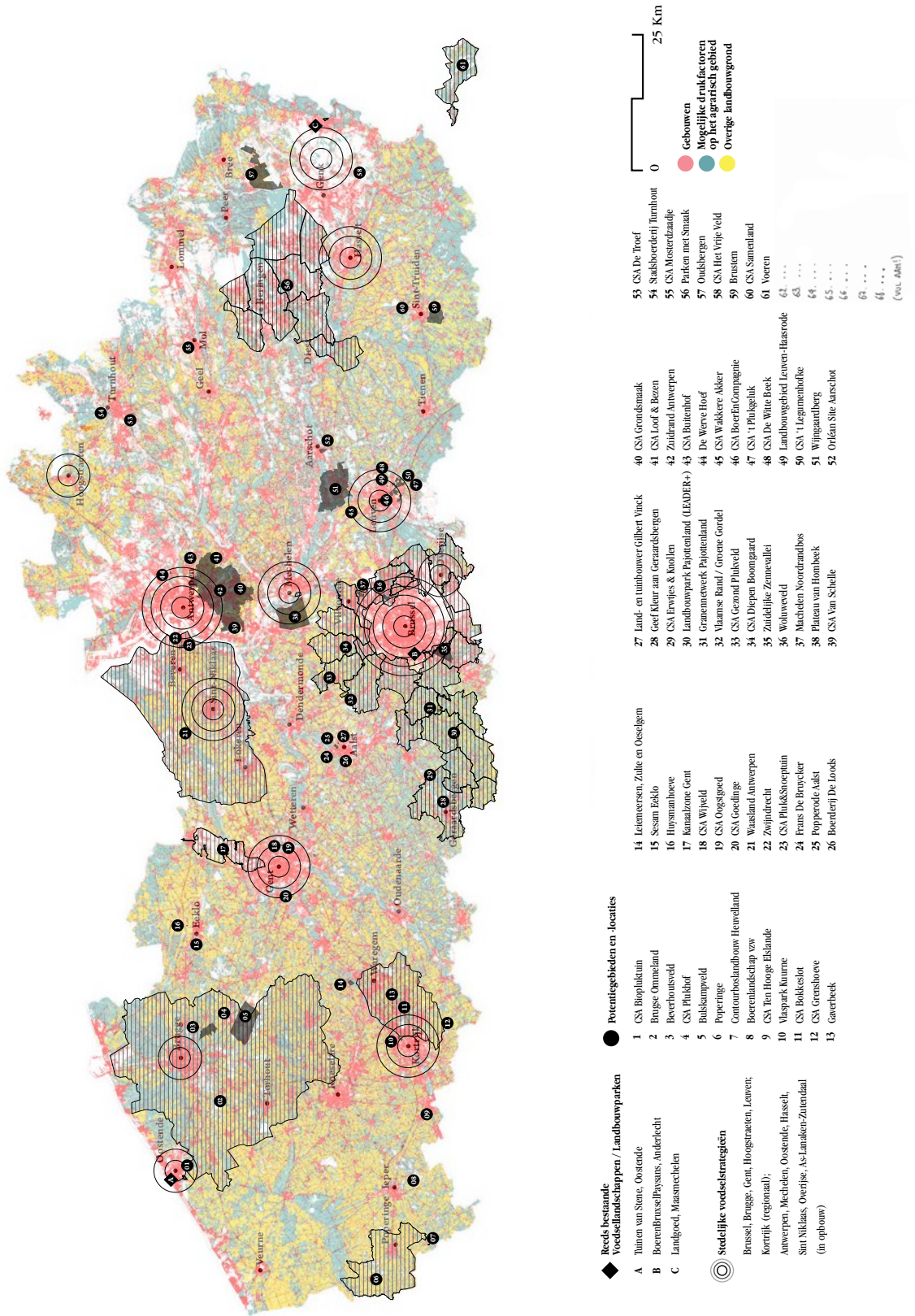
Het groeiende maatschappelijk bewustzijn rond uitdagingen als voedsel, bodem, klimaat, biodiversiteit, enz. wordt te weinig vertaald naar structurele en maatschappij-brede initiatieven die zich organiseren rond het behoud, beheer en waardering van voedselproductie en open ruimte. Op het terrein bouwen velen vanuit eigen ambitie aan de kiemen van een duurzaam voedsellandschap voor de toekomst, maar ze opereren individueel, binnen een eigen kennisdomein, met beperkte reikwijdte en dus ook impact.

Het voedsellandschap programma wordt in de praktijk gebracht door een lerend netwerk van landbouwers, bedrijfsleiders, bewuste consumenten, projectcoördinatoren, beleidsmakers, etc. Het netwerk verzamelt draagvlak en verbindt actoren voor een gebiedsgerichte uitwerking van het programma. Generieke en lokale ambities worden geïntegreerd tot een gebiedsgericht programma en een effectieve projectwerking. Door grondeigenaars, ondernemers (incl. landbouwers) en andere gebruikers samen te brengen, kunnen gerichter keuzes gemaakt worden (bv. met betrekking tot de inzet van patrimonium) vanuit een gedeelde agenda. Het netwerk zorgt voor begeleiding van samenwerkingen, inspiratie en voorbeelden van initiatieven, en ondersteuning van terreinuitvoering. Een gezamenlijk leertraject leidt tot een multiplicatoreffect van de goede voorbeelden. Door te agenderen, coalities te vormen, te testen en onderling te leren, verbreedt het draagvlak voor voedsellandschappen en kunnen synergiën tussen samenleving, landbouw en open ruimte groeien.

Het wil zich engageren rond drie kerndoelstellingen ...

Het programmteam wil er voor gaan en zoekt verder draagvlak
en middelen voor een doorstart...

... maar ziet nu al veel kieren op het terrein. U ook?
 Waar ziet u mogelijkheden voor een Voedsel+Land+Schap? Vul aan!

Eerste (onvolledige!) screening van mogelijke Voedsel+Land+Schappen vanuit expertise Programmteam en een aantal middenveldorganisaties

“Het Open Ruimte Platform van de toekomst gaat ons inziens nog meer van denken naar doen. Het reikt de lokale actoren en in het bijzonder de gemeenten concrete handvaten om de uitdagingen van de open ruimtegebieden (ook in hun vervlechting met kerngebieden) samen met lokale en regionale medespelers effectief aan te pakken, onder meer om de verevening te doen van ‘winst naar verlies’.”

**Alex Verhoeven,
Vereniging van Vlaamse Steden
en Gemeenten**

Werk 5

Leren door te doen

Het timmeren aan een integrerende programmawerking is telkens een grote uitdaging, zowel voor de programmamleden als voor de initiatiefnemers en coalities op lokaal niveau. Het gaat om gezamenlijk leren-door-te-doen: zelfs al wordt bestaand instrumentarium gebruikt om een programma te implementeren (zoals bij Water + Land + Schap), dan nog kan niemand helemaal terugvallen of terugplooiën op de veiligheid van zijn/haar reguliere werking.

“Het is niet evident om bij de start van een programma al een concreet ambitieniveau voorop te stellen, want het is juist in de verdere samenwerking en in gesprek met de gebiedscoalities dat de doelstellingen concreet kunnen worden gemaakt. Bij een netwerkaanpak is het juist essentieel om de concrete doelen stelselmatig samen te definiëren, verder te verfijnen, aan te passen aan praktijkervaringen, weliswaar binnen een duidelijke visie.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

“Essentieel voor het slagen van programmawerking is een duidelijk, vooraf bepaalde en gedragen doelstelling.”

Saartje Degelin,
Boerenbond

“Een programma is vooral waardevol als verschillende ambities kunnen worden afgelijnd en waargemaakt en er een win-win ontstaat voor de betrokkenen. Het Water-Land-Schap programma is daarvan een mooi voorbeeld. Dan krijg je een output waar het totaalresultaat de afzonderlijke onderdelen overtreft.”

Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij

Het gezamenlijke ‘learning by doing’ kan – zeker bij de lokale coalities – tot verwarring leiden over wijzigende doelen, uiteenlopende signalen over mogelijke ondersteuning of beschikbare budgetten. Het zijn deze lokale coalities die een draagvlak moeten zoeken en creëren voor concrete realisaties op het terrein, zowel bij lokale besturen als bij private actoren. Zij zitten met hen aan de vergadertafel of keukentafel en engageren zich in deze gesprekken wellicht al eens over bepaalde zaken

waarover ze eigenlijk nog onvoldoende zekerheid hebben. Beloftes doen en dromen is zeer menselijk, maar we weten allemaal dat de ontmoediging zeer groot kan zijn als ze niet uitkomen. Dat zijn echter de meest leerrijke momenten van een proces.

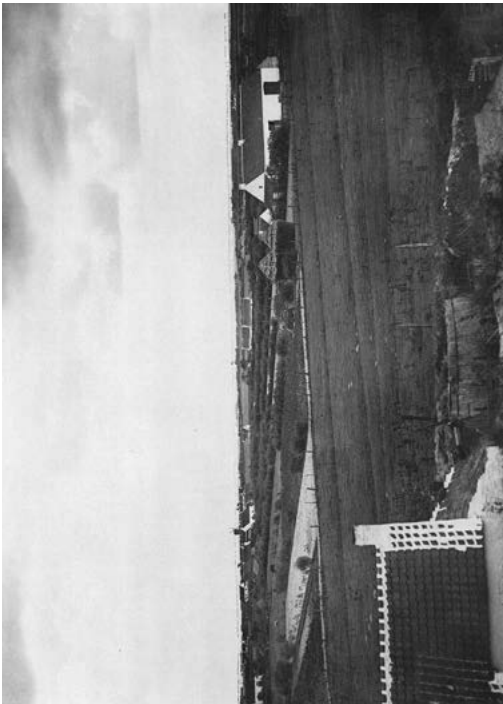
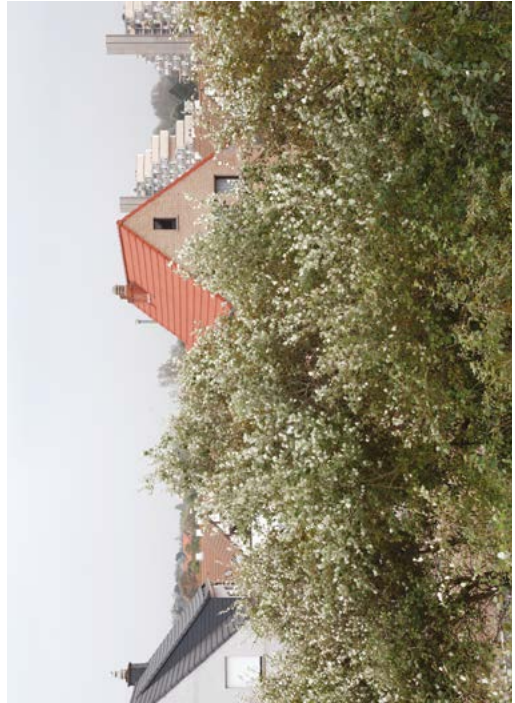
Uit de ervaringen met het programma Water + Land + Schap weten we dat onzekerheid in de beginfase een wezenlijk deel is van het programmaproces. De collectieve en gelijktijdige zoektocht – in de loop van de opmaak en zelfs de uitvoering van programma's – geeft echter de kracht om met die onzekerheid om te gaan. We kunnen en moeten die instabiliteit van het innovatieproces tot een uitgangspunt maken en goed omkaderen. Zo werden de initiatieven van de eerste Proeftuinen Ontharding van Departement Omgeving expliciet ondersteund als quick-wins, coalitievormende voorstellen of systemische veranderingstrajecten. Elk type inschrijver kreeg verdere begeleiding op maat van die driedeling.

Door te focussen op het 'al doende leren', zullen er, zoals in elk innovatief beleids- en uitvoeringsproces, onverwachte zaken opduiken. Daarop anticiperen is absoluut noodzakelijk om tot een slagkrachtige en duurzame programmawerking te komen. **Voortdurende transparante en duidelijke communicatie over de ambities in elke fase van de programmawerking zijn daarin cruciaal.** Zo vergt ook de methode van programmawerking continue en iteratieve monitoring en bijsturing. Enkel dan organiseren we een werkbare omgeving met voldoende comfort, om aan de gelijktijdige sociale, beleidsmatige en technische innovatie te werken die we nodig hebben.

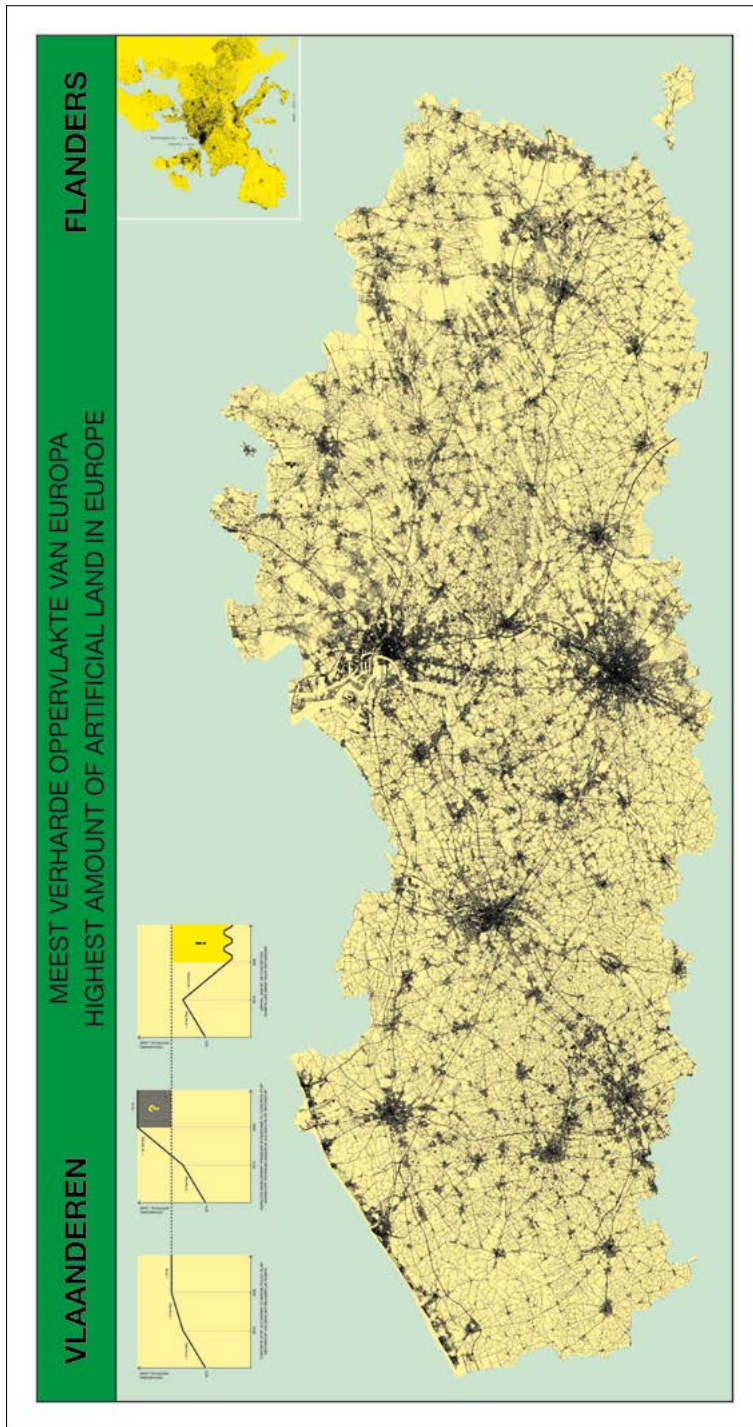
“De richting moet duidelijk zijn bij de start van het programma. Maar op basis van de eerste concrete ervaringen is een nieuw en concreter gesprek mogelijk en een verdere verdieping van visie en ambities aan de orde.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

In 1904 bracht Jean Massart het landschap van Klemskerke in beeld vanaf de binnenduinrand. Het gebied was op dat moment nog niet beïnvloed door toerisme, maar werd in de loop der jaren steeds meer gedomineerd door verschillende vormen van kustverblijven en recreatie. De laatste foto's zijn genomen vanuit de Royal Ostend Golf Club. De recent aangeplante witte abelen dienen als visuele buffer tussen de golfspelers en de vakantie-infrastructuur.

Klemskerke, Driftweg, 51°50'42"NB, 02°58'37"OL, Recollecting Landscapes.
Recollecting Landscapes, © Georges Charlier, Michiel De Cleene, Jan Kempnaers,
Jean Massart, Luc Verelst, Universiteitsbibliotheek Gent & Pieter Uyttenhove
<http://www.recollectinglandscapes.be/>

Die bouwwoede zorgde ervoor dat volgens de meest recente cijfers Vlaanderen tot de koplopers van verharding in Europa behoort. Vlaanderen moet alleen Malta, een stad op een rots, laten voorgaan. België en Nederland vervolledigen de top drie. Vandaag is 16% van Vlaanderen verhard, en als we zo verder doen, halen we makkelijk 20% verharding tegen 2050.

Vlaanderen, meest verharde oppervlakte van Europa, kaart, 320 cm × 180 cm, print op canvas, Architecture Workroom Brussels, 2018. Gebaseerd op Hans Leinfelder (Knack, 03/09/2017), Thomas Verbeke (Knack, 19/04/2017), Grootchalig Referentie Bestand (Agiv), Corine Land Cover (European Environment Agency) en LUCAS, Land Use/Cover Area frame Survey 2012 (Eurostat). (PhD L.Poelmans, KU Leuven)

CALL FOR ACTION: ONTHARDINGSFORUM

Een oproep naar initiatiefnemers, experts en beleidsmakers die de ontharding van Vlaanderen willen aanpakken

Op 14 september lanceert het Departement Omgeving de startdag van het onthardingsforum, een traject rond duurzame ruimtelijke transformatie met concrete projecten die de noodzakelijke ontharding van Vlaanderen voluit willen aanpakken. Voor deze startdag willen we u als lokale beleidsmaker of initiatiefnemer uitnodigen om samen de ambities en uitdagingen in uw regio scherp te stellen.

Waarover gaat het?

Vlaanderen benut zijn ruimte niet optimaal. Enkele feiten. Met 6 miljoen inwoners nemen we momenteel een derde van ons territorium in beslag met gebouwen, verharde oppervlakte en parken, sportvelden en tuinen. We leven op grote voet, zeker in vergelijking met de buurlanden. In Vlaanderen wonen er 14 inwoners per hectare ingenomen ruimte, in Nederland bijvoorbeeld 24. Ons ruimtebeslag neemt toe met 6 hectare per dag. Als we zo voortgaan, is in 2050 41,5% van de ruimte bezet. Vlaanderen behoort ook tot de koplopers van verharding in Europa. 14% van het Vlaamse grondgebied heeft een verharde oppervlakte. Vlaanderen telt heel wat troeven, maar de maatschappelijke impact van ons grootschalig en versnipperd ruimtegebruik gaat ver. Op vlak van mobiliteit en klimaatverandering maakt het onze regio extra gevoelig voor filevorming met hoge CO₂-uitstoot, overstromingen, hittestress, enz.

Meer doen met minder, ofwel: meer activiteiten organiseren op dezelfde oppervlakte. Dat is nu de prioriteit van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. In plaats van open en onbebouwde ruimte aan te snijden om nieuwe woningen, werkplekken, voorzieningen en infrastructuur te ontwikkelen, transformeren we ruimtes die al bebouwd zijn. Als we vanaf vandaag ontharding en verdichting als één geheel zien, scheppen we letterlijk meer ruimte dan voorzien. De ontwikkelingsdynamiek wordt niet meer gedomineerd door uitbreiding, maar door een evenwicht tussen reconversie, verdichting en ontharding.

Ontharden als Ontwikkeling

De Vlaamse overheid wil actie ondernemen en lanceert het idee om te gaan 'ontharden'...

Uitnodigingsposter voor het Onthardingsforum.

Ontharden als Ontwikkeling (Proeftuinen Ontharding) is een initiatief van Departement Omgeving ondersteund door de expertenpoule bestaande uit Michiel Dehaene (UGent), Freek Persyn (51N4E), Linda Boudry (Kenniscentrum Vlaamse Steden) en Joachim Declerck (Architecture Workroom Brussels)

... waarvoor ze via een Forum eerste ideeën oogst...
Stills van de documentaire van het Onthardingsforum.
Departement Omgeving & Het Peloton
<https://www.youtube.com/watch?v=G4jVFR9lPkl>

PROJECTOPROEP ONTHARDINGSPROJECTEN DIEN NU JE SUBSIDIEDOSSIER IN Deadline: 9 november 2018

Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw Joke Schauvliege voorziet vijf miljoen euro voor projecten rond ontharding. Nog tot en met 9 november 2018 kunnen overheden, (burger)verenigingen, organisaties, bedrijven en scholen hun [projectvoorstellen online indienen](#).

Welke ondersteuning kan ik verwachten?

Als initiatiefnemer kan je een beroep doen op inhoudelijke expertise, ondersteuning krijgen bij je communicatie en een subsidie aanvragen. Die bedraagt minimum 100.000 euro, maximum 250.000 euro en dekt maximum 75% van de kosten. Het gaat dus om een breed traject om een onthardingscultuur en -ondernemerschap te stimuleren. Een omslag in het ruimtegebruik in Vlaanderen is immers nodig om de maatschappelijke uitdagingen op het vlak van klimaat, demografie, mobiliteit en energie mee te kunnen aanpakken.

Welke projecten komen precies in aanmerking voor subsidies?

Subsidies zijn voorzien voor drie types projecten

- onthardingsprojecten met quick-win
bv. scholen of bedrijven die op heel korte termijn een parkeerterrein of een speelplaats willen ontharden
- coalitievormende onthardingsprojecten: voor realisaties op middellange termijn met verschillende partners
bv. gemeenten die samen de groenblauwe structuren over gemeentegrenzen heen willen versterken
- systemische onthardingsprojecten: visieontwikkeling voor én uitvoering van ontharding op grote schaal
bv. onderzoek van een gemeente of provincie naar het schrappen van wegen en infrastructuur, visieontwikkeling van een intercommunale over de herstructurering van verkavelingen

Opgelet: als aanvrager kan je maximaal drie projecten indienen.

Meer weten?

Alle voorwaarden en het online aanvraagformulier zijn terug te vinden op www.omgevingvlaanderen.be/ontharden. Daar vind je ook een kort videoverslag van de lancering van het onthardingsforum op 14 september 2018. Hierin komen experts aan het woord over ontharding en je krijgt ook enkele inspirerende voorbeelden te zien.

Dit is een officiële uitnodiging van de Vlaamse overheid

4-7-2019

Vlaanderen subsidieert 23 proeftuinen voor ontharding - Bouwkroniek

Bouwkroniek Platform Overheidsopdrachten Verhuurgeds Materieelgeds Advocatengids Indexen Bouwvacatures Vraag & Aanbod

Q ER | NL

Home > Openbare Ruimte & Infrastructuur

Vlaanderen subsidieert 23 proeftuinen voor ontharding

Gepubliceerd op 11/02/2019 om 06h51

Gerelateerde onderwerpen :
Openbare Ruimte & Infrastructuur

De herinrichting van Oostakkerdorp en een aantal aangrenzende straten zal de verharde oppervlakte drastisch verminderen. (Foto stad Gent)

EEN OVERHEIDSOOPDRACHT
ZOEKEN

Referentiecode

VERZENDEN

VOOR ABONNEES

ABONNEMENT

NEWSLETTER

ARCHIEF

CONTACT

MEEST GELEZEN

- 1 Fluvius klaar voor uitrol digitale meters op 1 juli

Er kwamen meer dan driehonderd voorstellen binnen na de projectoproep 'Proeftuinen ontharding' die de Vlaamse regering vorig najaar lanceerde om initiatieven en inspanningen rond ontharding te stimuleren en te ondersteunen. Een commissie van deskundigen selecteerde uit alle inzendingen 23 projecten. Die krijgen nu samen 5 miljoen € subsidies (maximum 250.000 € per project) en worden in de loop van dit jaar gestart. Een overzicht van de 23 testprojecten vind je hierna.

10 binnenland

DE STANDAARD
SATURDAG 22 JUNIE 2018 12.00 UUR

DE STANDAARD
SATURDAG 22 JUNIE 2018 12.00 UUR 11

Het kriebelt bij de Vlaming om beton en asfalt op te breken: 23 ambitieuze projecten voor 'ontharding' krijgen daarvoor geld.

Verander beton in groen, en passeer langs de kassa

TOEVAERT
In 2015 is er geen volgend jaar 23 proeftuinen voor ontharding. Het zijn de voorlopers van de komende jaren. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt.

Volge overzicht
Een overzicht van de 23 projecten die zijn geselecteerd voor de oproep. Het zijn de voorlopers van de komende jaren. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt.

Cultureel vernieuwen
Ook in het West-Vlaamse Ardennes loopt een ambitieuze oproep. Het zijn de voorlopers van de komende jaren. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt. De Vlaamse regering lanceerde vorig najaar een oproep voor 'ontharding' van beton en asfalt.

We streven naar een groot rust- en recreatiegebied van 250 ha, op de plaats waar de stad en de rand elkaar raken

PAUL LIBERTY
Bouwkroniek

Een groep bouwers zal de aanpak van de woonwijk Sint-Germeert in Mechelen omvormen tot een collectieve woonwijk. In deze foto van

1. Mechelen probeert Gravitatiel de verrijping, door omringelen en sportvelden te maken. In deze foto van

2. Een baan loopt door de wijk Dendermonde in België, maar de verharde oppervlakte wordt in deze foto van

... waarbij in een eerste golf 23 projecten worden geselecteerd.

Bouwkroniek,
<https://www.bouwkroniek.be/article/vlaanderen-subsidieert-23-proeftuinen-voor-ontharding.24650>
 De Standaard,
https://www.standaard.be/cnt/dmf20181221_04055847

Ontharden*

- * 'Ontharden' wordt hier beschouwd als:
 - het fysisch wegnemen van verharding;
 - of het wegnemen van een harde bestemming, veranderd in een herbestemming of beheer.

type →

Groen en natuur te ontwikkelen:

biodiversiteit vergroten, ook met landschappelijk/esthetisch potentieel

- Vrijwillige natuur laten ontwikkelen (vb. groot azarfat oppervlak opbreken via bomen met horizontale wortelstructuur)
- Omvormen van een verharde speelplaats of parking tot publieke groenruimte
- collectiviseren van private tuinen om de kwaliteit te verhogen
- versterken van groenblauwe structuren over (perceel)grenzen heen
- Hervarkalen: herintroduceren van open kwalitatieve ruimte in verkaveling
- uitbreidingsgebied schrappen
- definitieve herbestemming van bouwgrond naar groen of agrarisch

Te werken aan

waterhuishouding: erosie en snelle waterafvoer vermijden, droogte vermijden, vermijden van overdruk op riolering

- Kleine of grote minerale oppervlakken omvormen tot permeabele bodem, vb ontharden van een speelplaats of parking
- collectieve waterbuffering
- (ingebedde) waterlopen optewe zichtbaar maken

Duurzame lokale productie te versterken

- productieve open ruimte in de stad of verkaveling herintroduceren (voelkustakjes...)
- landbouwgrond efficiënt gebruiken, verwijderen van leegstaande / vervallen boerderijen en landbouwinfrastructuur

Positief bij te dragen aan klimaat, duurzaamheid

- hitte-eiland tegengaan
- circulaire benadering die hergebruik van ontharde materiaal meeneemt
- Overbodige infrastructuur schrappen, overmatige infrastructuur ontharden (vb in combinatie met snelheidsverlaging)
- Krimp- vs groeiing's aanzetten

Mobiliteit te verbeteren

- continue fietsinfrastructuur, veilig afgescheiden van autoverkeer
- via uitdoving, ontspanning en ontlasting minder nood aan private mobiliteit creëren en meer capaciteit voor ontwikkeling deelmobiliteit

Onthardingscultuur op te bouwen

- landschapskunst
- sterke positieve communicatie acties rond ontharden
- het motiveren en betrekken van vele actoren

Quick wins

- ontharden van een speelplaats of parking
- afbraak infrastructuur of bebouwing in onbruik

Coalitievormend initiatief

- oprichten van een samenwerking voor het collectief ontharden van een binnengebied
- versterken van groenblauwe structuren over (perceel)grenzen heen
- privaat publieke samenwerkingen
- testen met verenigingen

Systemische visievorming

- onderzoek naar het schrappen van wegen en infrastructuur in gemeente
- visie ontwikkelen op herstructureren van verkavelingen
- herprogrammeren
- circulaire benadering die hergebruik van ontharde materiaal meeneemt

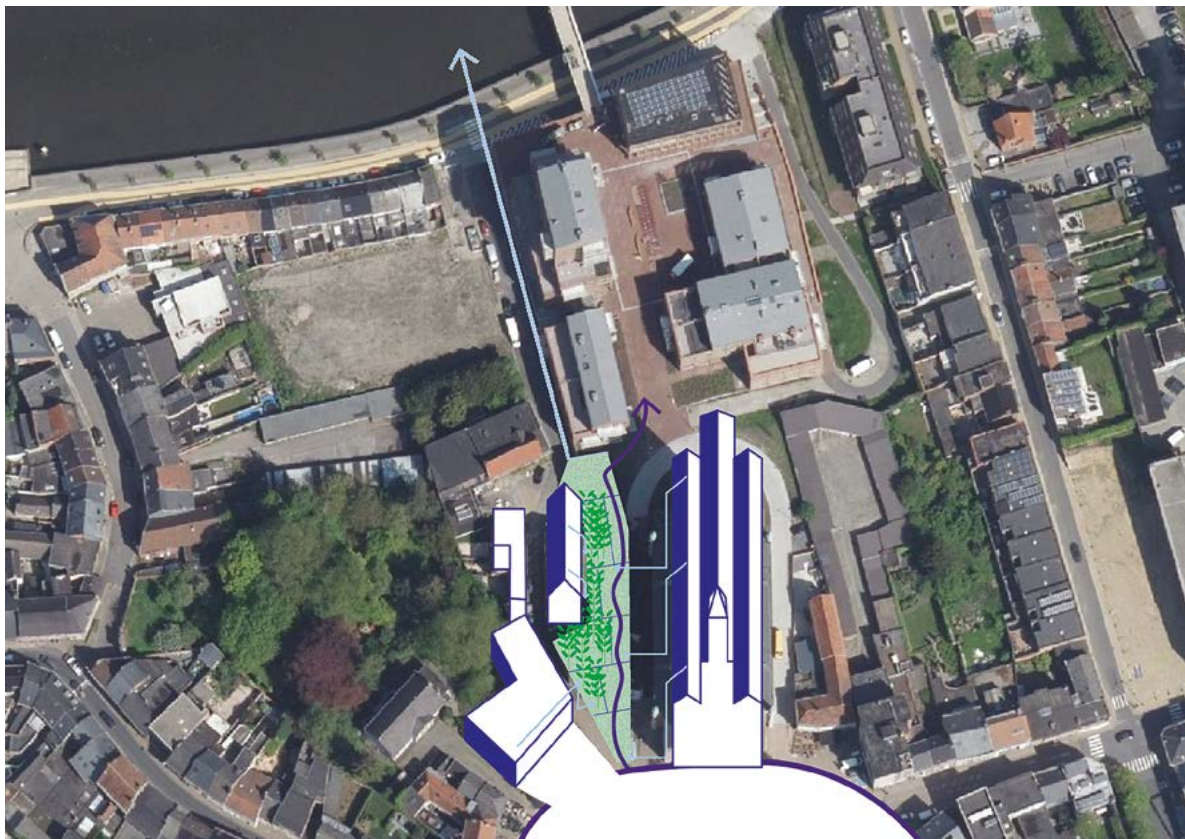
<p>project: speelplaats ontharden initiatiefnemer: school</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van een speelplaats.</p> <p>De plannen zijn al schetsmatig klaar.</p>	<p>project: speelplaats ontharden initiatiefnemer: verschillende scholen naast elkaar + gemeente, school en de ruimere buurt</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van een speelplaats en ingrepen in de directe schoolomgeving (op straat, tussen verschillende scholen, ...)</p> <p>Verschillende scholen zijn al benaderd en de stad heeft een intentieverklaring ondertekend.</p>	<p>project: speelplaats ontharden initiatiefnemer: scholengroep</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van verschillende speelplaatsen van verschillende scholen op verschillende locaties.</p> <p>Voorstel tot onderzoek + andere mogelijke vormen van gebruik van de ontharde speelplaats.</p>
<p>project: plein ontharden initiatiefnemer: stad</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van een plein om de infiltratie te bevorderen en dit om te vormen naar een publiek park / groen ruimte. Deze vormt vandaag namelijk een probleem tijdens hevige regenbuien.</p> <p>De plannen zijn al schetsmatig klaar.</p>	<p>project: plein ontharden initiatiefnemer: stad + buurtbewoners</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van een plein om de infiltratie te bevorderen en dit om te vormen naar een publiek park / groen ruimte. Deze vormt vandaag namelijk een probleem tijdens hevige regenbuien.</p> <p>De stad wil samen met buurtbewoners een coalitie opzetten voor het ontharden van het plein met als doel de de infiltratie te bevorderen en daardoor leefkwaliteit van de buurt te verhogen. Daarnaast willen ze samen kijken om het project uit te breiden inclusief 'verharde' voorhuis.</p>	<p>project: plein ontharden initiatiefnemer: stad</p> <p>Een stad kampt met grote overstromingsproblemen en wil zich hier robuust op organiseren door in te zetten op ontharden.</p> <p>Volgens 'de stad als spons' principe wil een stad onderzoeken hoe ze (verschillende) pleinen kunnen ontharden om de infiltratie van regenwater op schaal van de stad te bevorderen. Er worden ook al 5 pilot sites aangeduid om eerste ontharding uit te voeren.</p>
<p>project: schrappen van woonuitbreidingsgebied. initiatiefnemer: stad</p> <p>De stad wil een woonuitbreidingsgebied herbestemmen naar landbouwgebied en dit vastleggen in een RUP om het open ruimte karakter van de gemeente te vrijwaren en haar productief landschap te beschermen</p>	<p>...</p>	<p>project: Studie voor het schrappen van woonuitbreidingsgebied en versterken landbouwgebied. initiatiefnemer: stad</p> <p>door het schrappen WUG wordt de landbouwproductie op deze plek verzekerd. Op 2 sites in de gemeente gaat men via pilotprojecten effectief herbestemmen als testcases voor strategieën uit te proberen ten voordele van het weghalen van andere WUG's</p>
<p>...</p>	<p>project vergroenen van de straat initiatiefnemer: buurtbewoners</p> <p>samen met buren (en stad) wordt een samenwerking opgezet voor het ontharden van de straat met als doel de leefkwaliteit van de straat te verhogen en het hitte-eilandeffect tegen te gaan.</p>	<p>...</p>
<p>project ontharden parking initiatief: bedrijf</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken en heraanleg van een bedrijfspark. In het nieuwe ontwerp zijn er minder parkeerplaatsen voorzien en de verharding is weggenomen.</p> <p>De plannen zijn al schetsmatig klaar.</p>	<p>project ontharden parking initiatief: verschillende bedrijven samen</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken en heraanleg van een parking die gedeeld wordt tussen verschillende bedrijven. In het nieuwe ontwerp zijn er minder parkeerplaatsen voorzien en de verharding is weggenomen.</p> <p>Verschillende bedrijven zijn al benaderd en hebben een intentieverklaring ondertekend.</p>	<p>project ontharden parking initiatief: 1 groot bedrijf met verschillende vestigingen</p> <p>Het voorgestelde initiatief betreft het openbreken van verschillende bedrijfsparkings op verschillende locaties. In het nieuwe ontwerp zijn er minder parkeerplaatsen voorzien en de verharding is weggenomen.</p> <p>Voorstel tot onderzoek + andere mogelijke vormen van gebruik van de ontharde parking.</p>
<p>...</p>	<p>...</p>	<p>...</p>
<p>...</p>	<p>...</p>	<p>...</p>

De oproep maakte een onderscheid in Quick wins, Coalitievormende initiatieven en Systemische visievorming. Daarnaast is 'ontharden' ook een conditie-scheppende actie en werd tijdens het onthardingsforum reeds gezocht naar winsten door ontharding.

Hierop wordt over heel Vlaanderen samen met een enorme diversiteit aan projecten verder gewerkt, verbeterd en geleerd.

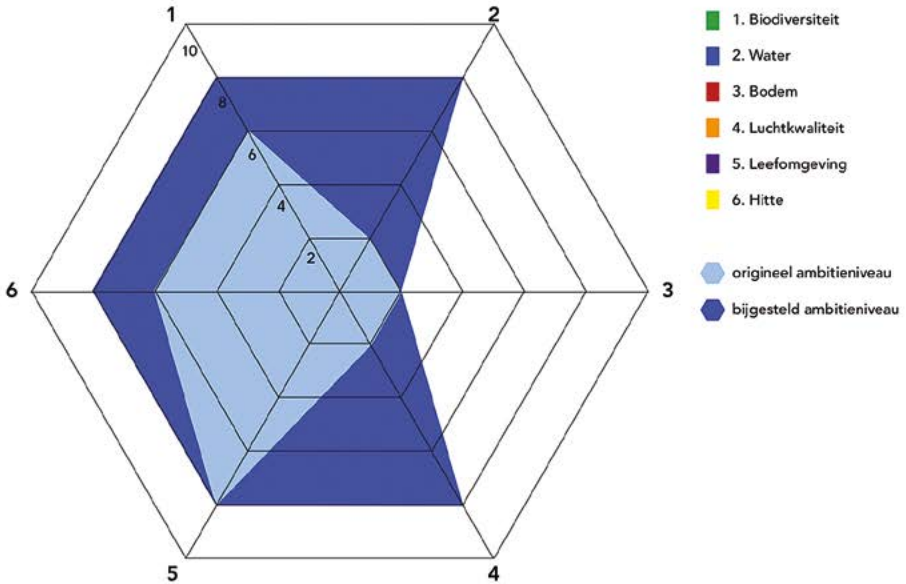
Overzichtskaart van de 23 geselecteerde initiatieven van de eerste oproep Proeftuinen Ontharding

Zo maakte bijvoorbeeld het project te Wetteren een enorme sprong voorwaarts door bij de onthardingsactie ook meer ruimte voor water te maken.

Overzichtsbeeld Quick Win: Omgevingsontwerp Markt 23 / Kerktuin Wetteren
Gemeente Wetteren i.s.m. OMGEVING cvba, BDA Engineering en Plantencentrum Wetteren

Impact Ontharding op de omgeving

1. Biodiversiteit

De beplanting binnen de watertuin wordt geïnspireerd op de beplanting kenmerkend voor de nabij gelegen Schelde-oeveren. Hierdoor ontstaat een biodiversere watertuin met inheemse beplanting.

2. Water

Regenwater van de omliggende bebouwing (kerk en aanpalende woningen) en verharding wordt maximaal geleid naar de watertuin. Het regenwater wordt deels ondergronds opgeslagen t.b.v. bevoeiing op drogere dagen. De rest van het water infiltreert via de diverse wadi's in de watertuin. In de toekomst kan de overloop naar de riolering gekoppeld worden aan een open water verbinding richting de Schelde.

3. Bodem

De bodem wordt onthard, dwz (onder)funderingen worden verwijderd. De beplanting speelt niet specifiek in op het regenereren van de bestaande bodem.

4. Luchtkwaliteit

In het plan komen enkele bomen voor. Er is niet specifiek ingezet op het zuiveren van lucht.

5. Leefomgeving

De leefomstandigheden rond de kerk zullen aanzienlijk verbeteren bij uitvoering van het project. Dankzij de afbraak van de bestaande bebouwing is er ruimte gekomen voor licht, lucht, water, groen en recreatie.

6. Hitte

Dankzij de herinrichting als watertuin zal de tuin een verkoelend effect hebben. De enkele bomen in het plan zullen voor schaduw zorgen.

Elk initiatief kreeg intensieve begeleiding om eerste voorstellen verder aan te scherpen en via een onthardingsactie zoveel mogelijk doelen te laten vervullen.

Voorbeeld van de impact-roos bij aanvang van het project en na 1 jaar
Ondersteuning via oa. Departement Omgeving, Architecture Workroom Brussels, Maarch + Groenlab, PT architecten, 51N4E + Plant&Houtgoed, Stramien, Fris in het Landschap, Rasschaert advocaten, Rebelgroep, Designskills, OVAM, Arcadis, VMM, ...

Op(en)ruimen
2018- ...

Dit uit zich ook in vele activiteiten op het terrein ...

Foto's van acties op het terrein van verschillende onthardingprojecten
(Sint-Paulus, Kortrijk; OLV H. Spes Nostra, Brugge; Evence Coppélaan, Genk;
Gummarushof, Mechelen; ontharding De Kleine Nete; Redingenhof onthardt, Leuven)

VLAANDEREN
Breekt Uit

Vlaanderen breekt uit!
We vervangen verharding door open ruimte. Zo zorgen we samen voor meer ruimte voor natuur en voedselproductie, minder wateroverlast, koelere steden, grotere biodiversiteit, gezondere lucht en een beter klimaat.

Ontdek er alles over op
vlaanderenbreektuit.be

 **Vlaamse
overheid**

DEPARTEMENT
OMGEVING

... en een communicatiecampagne '...breekt uit'
parallel op Vlaams, lokaal en systemisch niveau.

Vlaanderen breekt uit, communicatiecampagne – HHC Halle breekt uit
Departement Omgeving & Designskills

Biodiversiteit	Water	Bodem	Luchtkwaliteit	Leefomgeving	Hitte	Hergebruik
1. inheemse beplanting	1 Infiltratie	1 Zuivering door vegetatie	1 Vermindering verkeer, naar de auto te gast	1 Openstelling terrein	1 Bomen, Bossen	1. Transformatie gebouwen
2. plukken, proeven	2. Waterzuivering en watersreservoir	2. Werken met reliëf	2. Minder parkeren	5. Doorgang door terrein, nieuwe route	2. Meer wateroppervlak creëren	2. Hergebruik materialen bij ontharding
3. begraasde weides	3. Opvang en hergebruik	3. Erosiebuffer	3. stimuleren alternatieven voor de auto	3 opwaarderen landmarks en erfgoed	3. waterinfiltratie	3. Hergebruik grond
4. verbinden en defragmenteren	4. Gebruik de rivieren	4. Sanering	4. Kinderen meer naar buiten	4 groene speelomgeving	4. Rustpieken, schaduwrijk	4. Gesloten kringloop
5. Aanleg bossen	6. Herstel oorspronkelijke natuur	Effectiever grondgebruik (verdichting)	Amfitheater	2 Toevoeging publieke ruimte	5. Groenblauwe dooradering	
6. Connectie met water	7. bewustzijn creëren			6. Verkeersveiligheid		
7. Fauna ondersteunende ingrepen						

Samen wordt in het traject heel wat geleerd en kennis gedeeld.
Overzicht van de leerelementen en positieve effecten van ontharding

Ontharding is een doel, een middel, en deel van een groter geheel.

Overzichtsbeeld van de positieve effecten van ontharding
Water, biodiversiteit, bodem, koelere steden, leefomgeving, luchtkwaliteit,
Architecture Workroom Brussels

Proeftuin Ontharding
01
De Principes

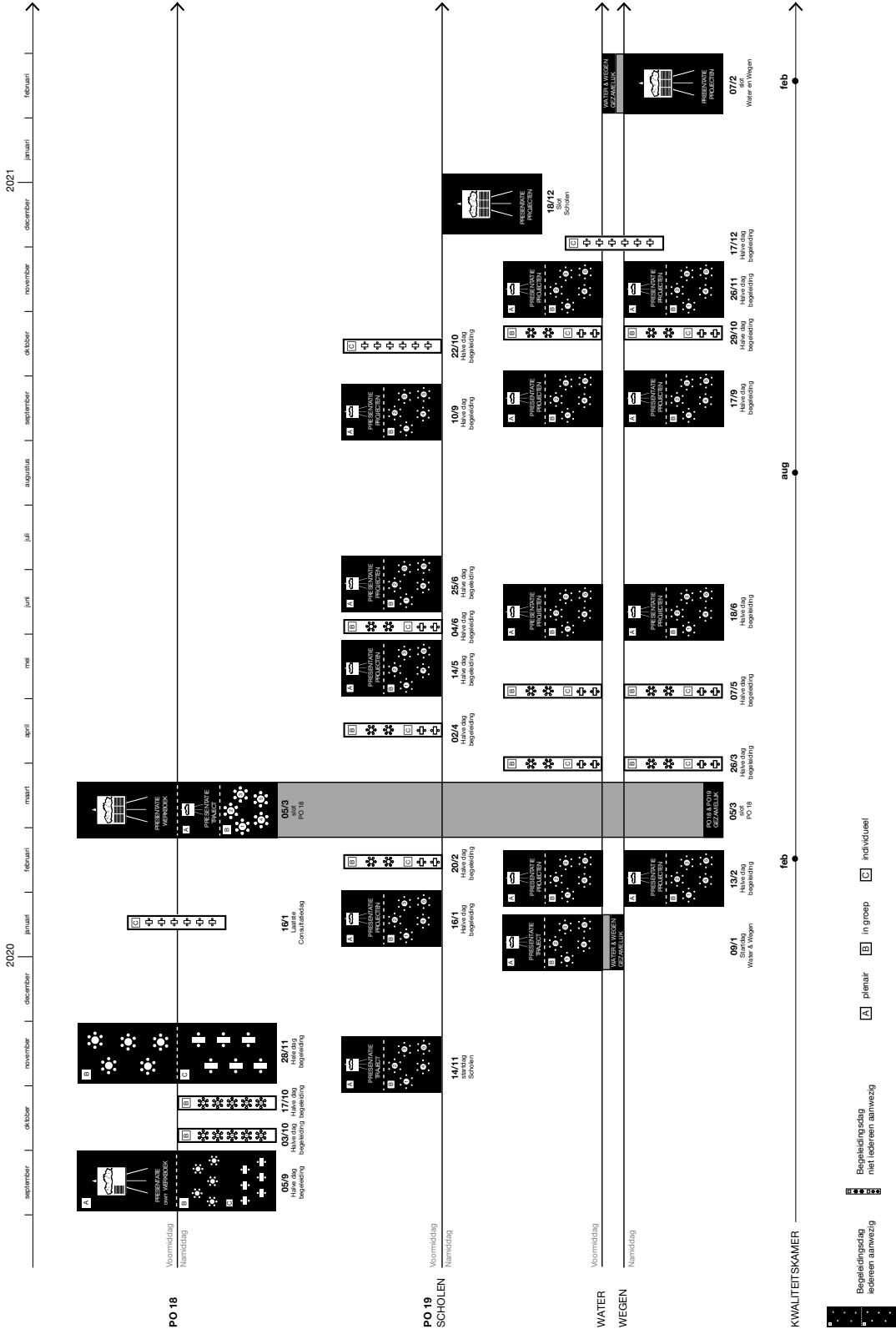
Proeftuin Ontharding
02
De Projecten

De principes, projecten en lessen over ontharden
worden verzameld in een werkboek,...

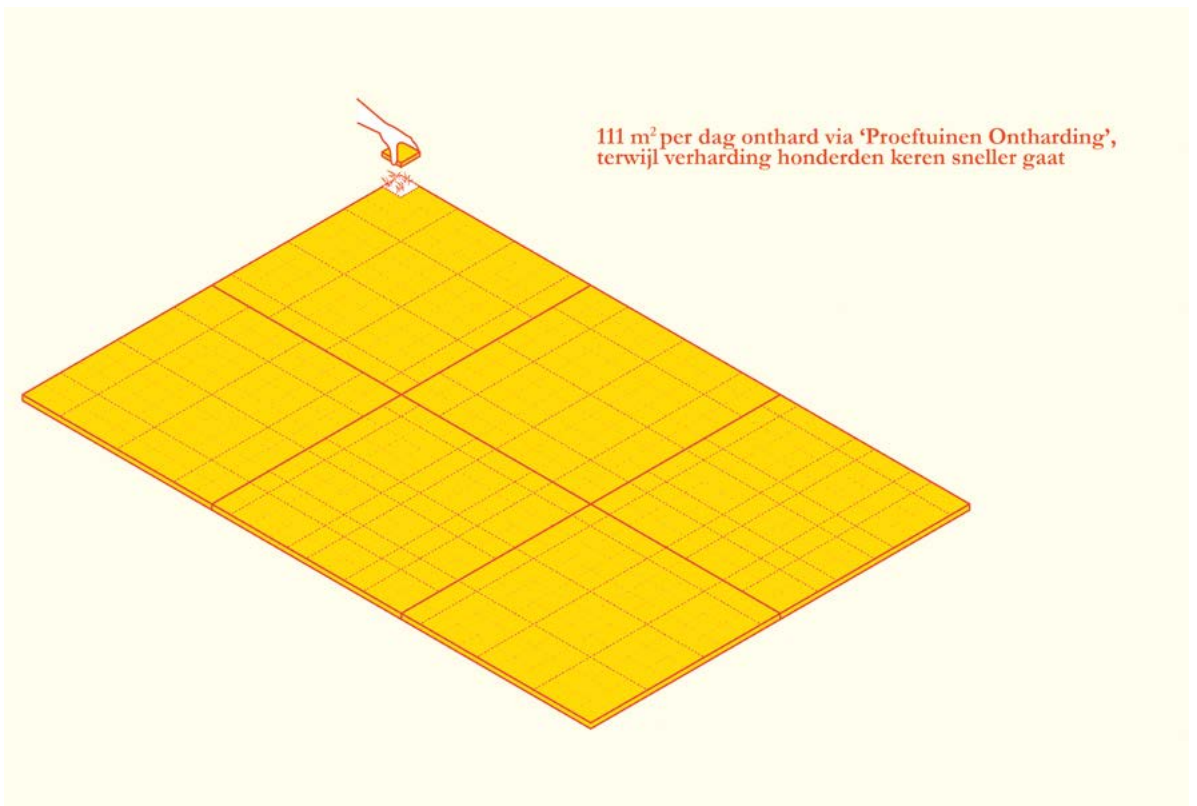
Werkboek 1: Principes en Werkboek 2: Projecten documenteren de lessen
van de Proeftuinen, om op de bouwen naar meer systemische verandering.
Architecture Workroom Brussels

Op(en)ruimen 2019-2020

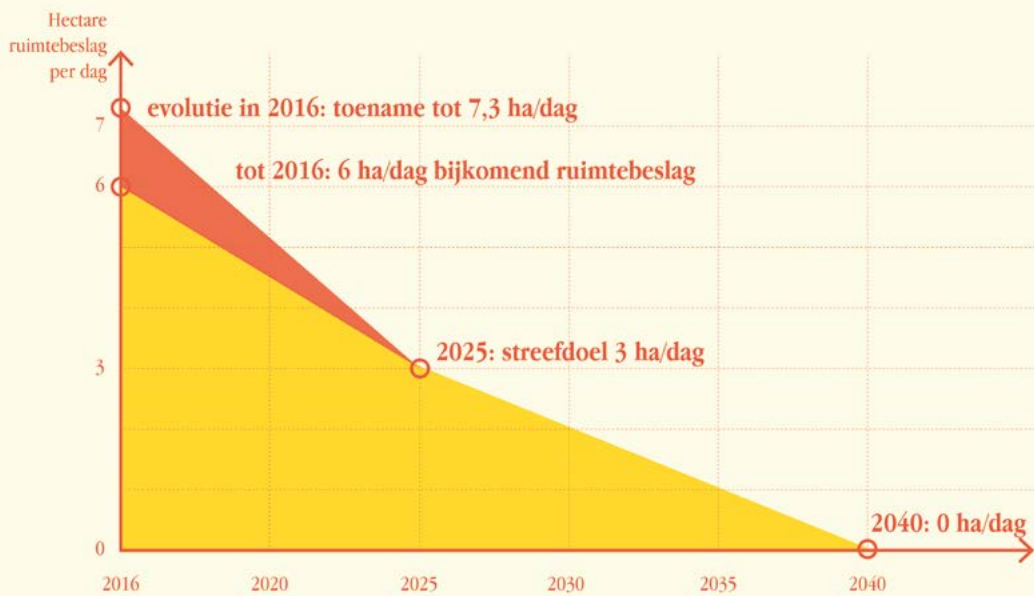
... dat verder gevoed wordt tijdens verschillende begeleidingsdagen met inspiratie- en werksessies.

Processchema voor het begeleidingstraject van de tweede generatie Proeftuinen Ontharding, deze keer focussend op Scholen, Water en Wegen projecten

De Proeftuinen Ontharding zijn uiteraard slechts een druppel op een hete plaat in vergelijking met de enorme snelheid waarmee vandaag nog verharding wordt bij gebetonneerd.

Abstract schema ontharding versus verhardingsnelheid

Bron: RURA 2018, data gemiddelde toestand vooraf aan 2016; witboek BRV; strategische visie BRV

We hebben dus nog een enorme weg af te leggen om de ambitie waar te maken om geen bijkomende verharding meer te realiseren tegen 2040.
Tijd voor een andere aanpak!

Bijgewerkte grafiek van de doelstelling van de Vlaamse overheid om tegen 2040 naar geen bijkomend ruimtebeslag/dag te gaan

Om die stap verder te zetten wil het Onthardingsprogramma Op(en)ruimen inzetten op drie doelen: 1. Verminderen van de verharding, 2. Vermijden van nieuwe verharding, 3. Inzetten op transacties tussen verharding en ontharden.

beeld onthardingsprogramma Op(en)ruimen

Onthardingsprogramma op(en)ruimen - kerngroep meeting

Uit de begeleiding en realisatie van de proeftuinen ontharding leren we dat ontharding zowel een doel als een middel is. Ontharden kan mobiliseren en vergt nieuwe praktijken.

De proeftuinen echter zijn maar een druppel op een hete plaat en gaan honderden keren te traag ten opzicht van de verharding die er dagelijks bij komt. Daarom willen we met het programma een versnelling hoger schakelen.

Het programma wil drie dingen:

1. Reduceren van verharding – inzetten op ontharden
2. Voorkomen van bijkomende verharding
3. Inzetten op transacties tussen ontharden en verharden

Om dit te realiseren en op basis van de proeftuinen ontharden hebben we drie typen doorbraken gedefinieerd:

1. **Inzetten en ingrijpen op regelgeving en subsidiekaders**
 - Bijvoorbeeld: Agion, basis bestekken voor wegen aanpassen, sleutelmoment overdracht gewestwegen naar lokale actoren, etc.
2. **Transacties en dynamieken van onderuit ondersteunen**
 - Bijvoorbeeld: burgerbewegingen ondersteunen bij het ontharden van de wijk
3. **Inzetten op actie in black-spots waar ontharding echt noodzakelijk is**
 - Bijvoorbeeld: Welke plekken hebben ontharding nodig om de waterveiligheid van onze dorpen en steden te waarborgen?

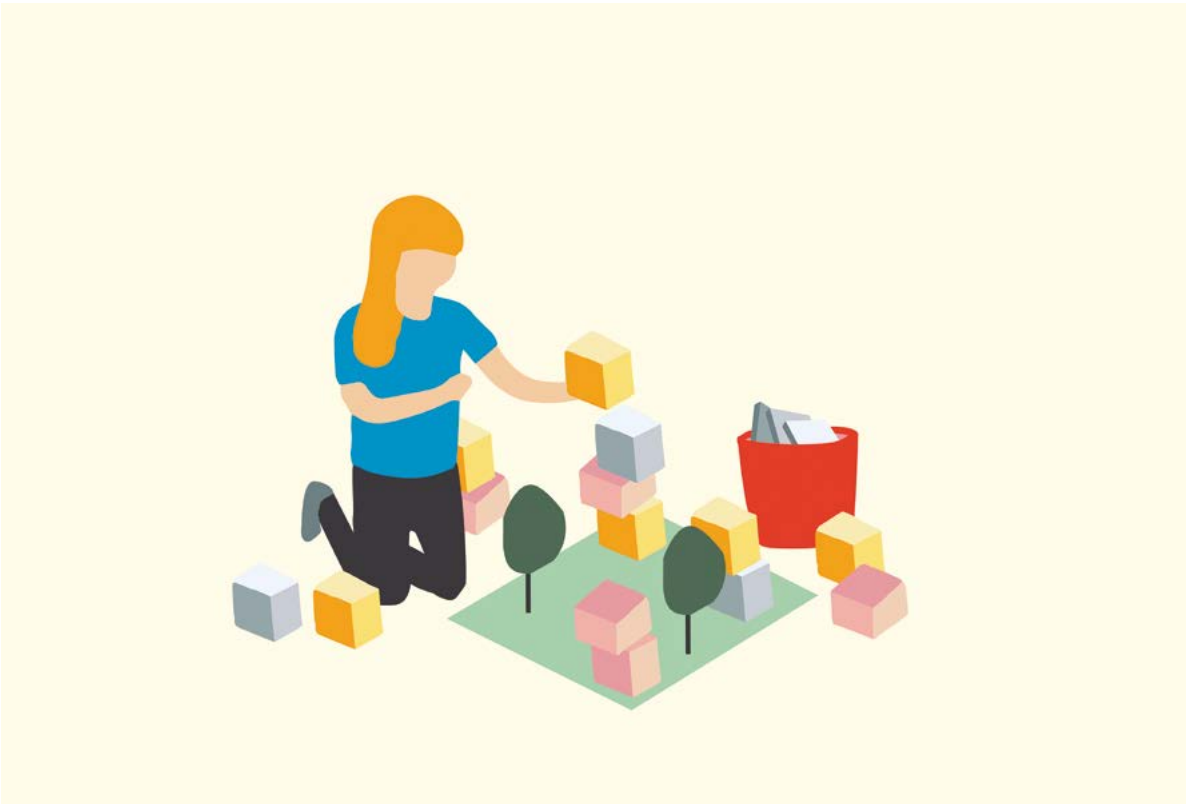
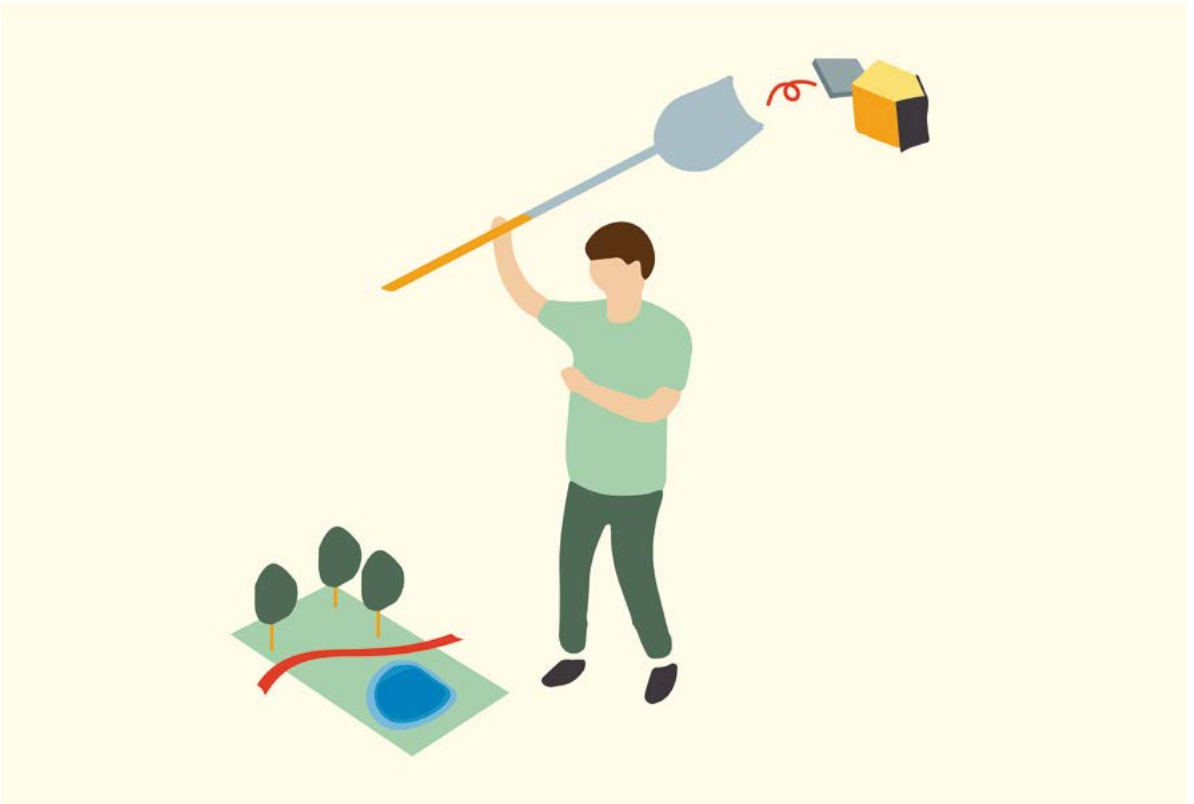
Lessons learned

- Zie werkboek Proeftuinen Ontharding

Wat zijn de acties en kaders die de nodige versnelling en vermenigvuldiging kunnen betekenen ifv die drie doelstellingen en drie doorbraken? Enkele mogelijke acties zijn de volgende:

1. Leerfase voortzetten met call - derde call onthardingsprojecten (interpretatie landpact-projecten) met focus op koppeling / transacties ontharden en opgave bebouwde ruimte, met inzet van vernieuwende financiële instrumenten, instrumenten VLM en instrumentendecreet, inzet convenant contractbenadering, ...
2. Gesprek aangaan met AGION in verband met subsidie en regelgeving rond het verharden en ontharden van speelplaatsen.
3. Met ORP op Vlaams niveau samenzitten rond water en ontharding : VMM weet al jaren waar ontharding nodig is, maar beschikt niet over het systeem om effectief tot actie over te gaan. Hiervoor kan ook een VRP lab opgezet worden rond riolering, beheer en ontharding ifv water.

Hierbij wil het programma streven naar doorbraken op niveau van:
1. Inzetten en ingrijpen op regelgeving en subsidiekaders, 2. Transacties en dynamieken van onderuit ondersteunen, 3. Inzetten op actie in 'Black-spots' waar ontharding echt noodzakelijk is.

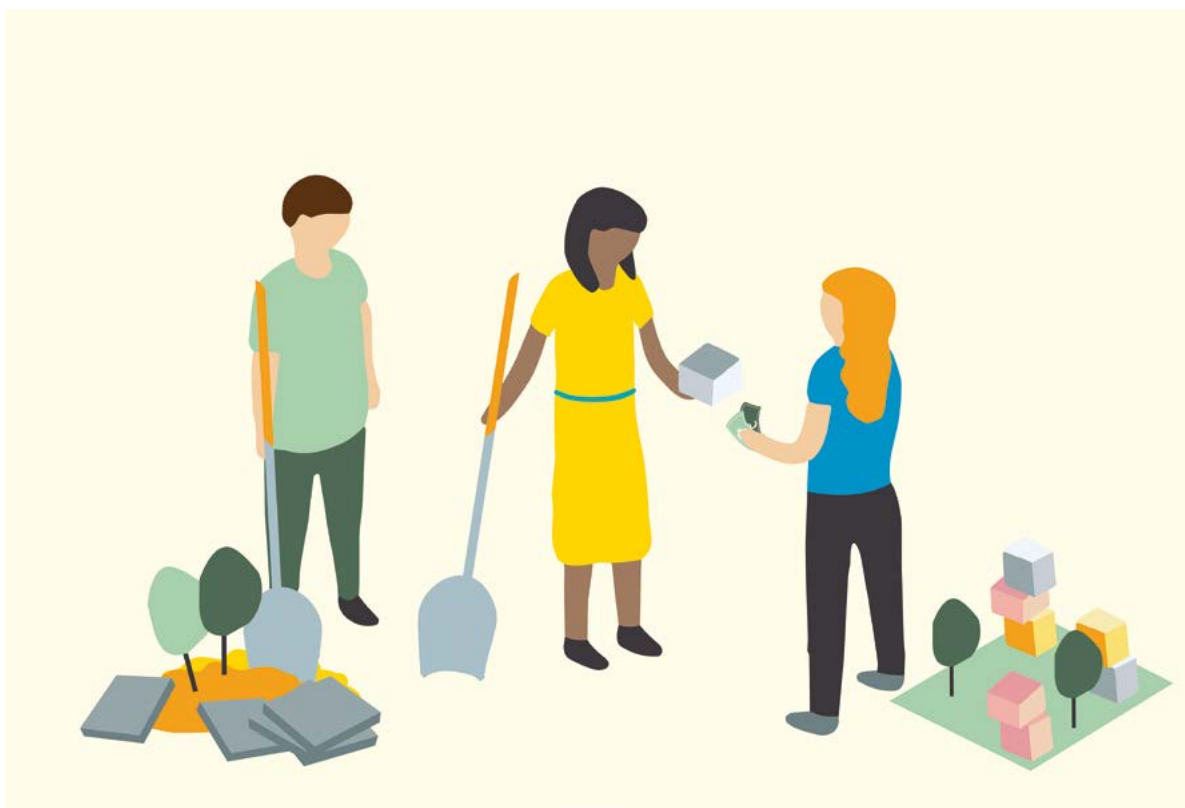
Het Onthardingsprogramma Op(en)ruimen focust niet enkel op het verder ontharden en het vermijden van bijkomende verharding, maar wil dit zoveel mogelijk bekomen door op een meer systemische manier in te grijpen.

(bovenaan) beeld verminderen van verharding,
(onderaan) beeld vermijden van bijkomende verharding

TE VEEL WEG	TE VEEL IN LENGTE	TE WEINIG WEG	TE VEEL IN BREEDTE	TE VEEL WEG
				
				
				
<p>DE VERGETEN WEG beperkt gebruik variatie in voorkomen draagvlak !</p>	<p>DE VERHARDE TRAGE WEG sluipverkeer? weinig complexe opbouw draagvlak !</p>	<p>DE BINA WEG preventief overbelasting gebruik draagvlak ?</p>	<p>DE GEWIJZIGDE WEG sluipverkeer? variatie in voorkomen draagvlak ?</p>	<p>DE GEMORSTE WEG Uitlopend gebruik variatie in voorkomen draagvlak +/-</p>
<p>DE VERKAVELINGS BOULEVARD gebruik door bewoners complexe opbouw draagvlak +/-</p>				

Door bijvoorbeeld de wegenis onder de loop te nemen en verharding ook effectief weg te halen op bepaalde sleutelmomenten, bijvoorbeeld als straten een ander statuut of gebruik kennen.

Fragment uit het tussentijds rapport van de lopende systemische proeftuin ontharding 'Re-Move: waar een wil en een plan is kan een weg weg' door TV 'RE-ST, Voorland en Trage Wegen'

Het Programma Op(en)ruimen is dus zowel Opruimen (vermijden van verharding) én Openruimen (het wegnemen van verharding). In de praktijk gaan deze vaak immers samen, of kunnen ze ontwikkeling via gekoppelde transacties mogelijk maken.

Beeld transactie tussen verharden en ontharden

Het Programma Op(en)ruimen vormt momenteel nog volop een eigen Programmteam, sterk vertrekend van de Proeftuinen Ontharding van Departement Omgeving, aangevuld met de vele overheidsactoren die bij het traject betrokken waren.

“Departement Omgeving wil ruimte bieden aan maatschappelijke transities van vandaag. Dergelijke transities doe of versnel je niet op je eentje. Vormgeven aan systeemveranderingen en maatschappelijke transities zijn sowieso processen van co-creatie. Deze kunnen niet van bovenaf worden gerealiseerd, ook niet alleen van onderuit. Hiervoor zijn flexibele governance modellen nodig die gestoeld zijn op samenwerking en adaptief kunnen inspelen op een veranderende omgeving. Een platformwerking als het Open Ruimte Platform maakt dit als gedeelde transitieruimte mogelijk en nodigt daartoe uit op een structurele manier.

Maar ook het financiële luik is hierbij belangrijk, krachten en middelen moeten gebundeld worden ingezet; maar wanneer we enkel kijken naar overheidsmiddelen blijft de nodige opschaalbaarheid van de projecten op terrein buiten bereik. Het Open Ruimte Platform XL moet aan de slag met nieuwe financiële modellen. Ik zie daar een grote uitdaging.”

Peter Cabus,
Departement Omgeving

Werk 6

Ruimte maken voor ondernemerschap

Programmawerking is nieuw omdat het anders is dan het vertrouwde generieke en gebiedsgerichte beleid. Dat gaven we reeds eerder aan. Het is echter ook nieuw omdat het in twee richtingen aan een praktijk van verandering werkt. Programmawerking is nieuw omdat het ‘verticaal’ een nieuwe verhouding tussen bovenlokale overheid en lokale actoren vormgeeft. De innovatie binnen Water + Land + Schap ligt in het feit dat (1) de veertien coalities de vrijheid kregen om zelf een concreet voorstel uit te tekenen en (2) de Vlaamse overheid een ondersteunend kader bood om dat voorstel te realiseren, met geïntegreerde doelstellingen, middelen en expertise. Zo schuiven Vlaamse beleidsmakers mee aan tafel om projecten mogelijk te maken. Ook omgekeerd krijgen lokale actoren inzicht in waar en waarom bepaalde afwegingen bovenlokaal worden gemaakt. Daarnaast is programmawerking nieuw omdat het ‘horizontaal’ de grenzen tussen departementen en agentschappen doorbreekt. Vandaag werken departementen binnen de Vlaamse overheid in principe beleidsvoorbereidend, terwijl agentschappen beleidsuitvoerend werken. Hoewel die taakverdeling in de praktijk niet altijd strikt afgelijnd kan worden, gaat de programmawerking nog een stap verder: de kortsluiting tussen doelen en uitvoering en de integratie van diverse takenpakketten, worden de essentie. Agentschappen zetten zo samen met departementen doelen uit voor programma’s, terwijl departementen meewerken aan realisaties op het terrein.

“Ik geloof dat programmawerking al jaren latent aanwezig is binnen de Vlaamse beleidswerking, dit met wisselend succes. SIGMA is wat mij betreft een positief voorbeeld dat intussen al meer dan 40 jaar loopt. De resultaten op het terrein zijn enorm, al is het werk nog (lang) niet af. AGNAS is een ander voorbeeld. Laat de lessen uit die processen niet onbenut.”

Frederik Mollen,
Natuurpunt

“Het Vlaams niveau mist een overkoepelende aanpak om overheidsinitiatieven met impact op de open ruimte af te stemmen. De programmawerking had als doelstelling om dit versnipperd beleid tegen te gaan maar slaagt daar momenteel nog onvoldoende in. De verkokering is voor een deel ook reeds in de programmawerking geslopen.”

Saartje Degelin,
Boerenbond

Die andere aanpak vergt een inspanning van iedere betrokken actor, van zowel het lokaal bestuur als de gebiedsgerichte middenveldorganisaties, van zowel de dagelijkse uitvoerder als de leidend ambtenaar. Het Open Ruimte Platform veronderstelt een vorm van ondernemerschap bij haar vele bezielers, wat soms kan vloeken met de last van de dagelijkse werking bij actoren binnen en buiten overheid. De platformwerking speelt daarin een grote rol in: het faciliteert de beweging, zodat het bovengenoemde ondernemerschap blijvend gestimuleerd wordt. Die platformwerking functioneert vanuit een rollenspel tussen actoren.

De bezielers van elk programma binnen het Open Ruimte Platform kunnen rekenen op jaren ervaring en vormen een (soms nog te onzichtbare) autoriteit binnen hun vakgebied. Die ‘programmatrekkers’ slaan de handen in elkaar met collega’s van andere organisaties om een zo breed mogelijke coalitie te vormen. Dit bondgenootschap noemen we het ‘programmamateam’. Afvaardiging van elk departement of agentschap wordt gemandateerd om alle noodzakelijke acties in de uitvoering van het programma mogelijk te maken.

Tweemaal per jaar komt de Klankbordgroep van het Open Ruimte Platform samen, een officieus adviesorgaan waar leidend ambtenaren, academici en middenveldorganisaties kennis delen en de richting mee bepalen. Uiteindelijk maakt een groot deel van hen binnen de eigen organisatie capaciteit vrij om de programmateams autonoom te laten groeien. Alleen op die manier dient een programmamateam niet enkel voor het realiseren van de eigen doelstellingen van het departement of het agentschap, maar vooral voor het bereiken van de gemeenschappelijke doelstellingen binnen het bewuste programma.

“In de praktijk zijn het vaak ambtenaren en experts die dat soort programma’s vormgeven en dragen en dat maakt die programma’s kwetsbaar. Vaak bevinden hefboomen voor programma’s zich op Vlaams niveau. Hoe bedden we dan programma’s in de bestaande kabinetswerking en werking van de Vlaamse overheid in?”

Filip De Rynck,
UGent

“Programmawerking is een mix tussen generiek en gebiedsgericht beleid, het is een soort van fluide aanpak die flexibiliteit vraagt van overheden.”

Ellen Luyten,
Openbare Vlaamse
Afvalstoffenmaatschappij

Het blijft een grote uitdaging om actoren buiten de overheid, hun ambitie en (terrein)kennis vanaf het begin mee te nemen en mandaat te geven in de ‘maatschappelijke incubatie’ van programma’s. Enkel de Vlaamse overheid kan beslissen om een dergelijke werkruimte voor diverse maatschappelijke actoren in te richten. Een werkruimte waar ze wordt uitgedaagd en als een gelijke deelneemt, om vervolgens de lessen terug te vertalen naar haar beleid. Dat is hoe het Open Ruimte Platform stilaan een experiment is voor een nieuwe cultuur van werken, die niet werkt aan wat al kan, maar tracht mogelijk te maken wat nodig is. Op naar nog veel Open Ruimte Werk.

“Verder is het ook nodig om het Open Ruimte Platform zelf meer structureel te verankeren. Programma’s zijn immers nog niet het ‘nieuwe normaal’ en vormen zich nog niet zelf. Er is bijgevolg nood aan een structureel Open Ruimte Platform dat continu:

- regionale beleidsdoelen en-projecten koppelt aan (lokale) vragen en inzichten,
- instaat voor het structureel delen van de opgebouwde

kennis (via webplatform, nieuwsbrieven, jaarlijkse samenkomst, thematische seminars, intervisies, ...) en toelaat om structureel te leren van bestaande praktijken,

- overgaat tot het formuleren van een gezamenlijke werkagenda rond gedeelde urgente opgaven
- en via een participatief traject, komt tot een concrete programma-

definitie, een coalitie die engagement opneemt en een plan van aanpak dat concrete realisaties stimuleert, faciliteert en begeleidt.”

Griet Celen,
Vlaamse Landmaatschappij

Het open ruimte offen- sief

Vlaamse Landsmaatschappij
Architecture Workroom Brussels
Bovenbouw Architectuur

Het open ruimte offensief

Door de toenemende verstedelijking veranderen de verhoudingen tussen steden en de open ruimte. Vlaanderen is het ultieme voorbeeld van een sterke verwevenheid tussen open ruimte en verstedelijkt gebied. Beiden kunnen niet langer los van elkaar ontwikkeld worden.

De oplossing ligt niet in een louter defensieve bescherming van de open ruimte tegen de verstedelijking. We moeten in de toekomst streven naar een evenwichtige verhouding tussen stad en platteland. De vraag die zich stelt, is hoe de open ruimte als plaats voor voedselproductie, energiewinning, vrije tijd en natuur, optimaal kan bijdragen aan de stedelijke ontwikkeling, of meer nog, sturend kan zijn voor de stedelijke organisatie.

De Vlaamse Landsmaatschappij (VLM) voerde in samenwerking met Architecture Workroom Brussels en Bovenbouw Architectuur een toekomstverkenning uit voor de ontwikkeling van de Vlaamse open ruimte. *Het Open Ruimte Offensief* richt de blik op het verstedelijkte Vlaanderen en speurt naar het verborgen potentieel ervan. Het wil de huidige aparte aanpak vanuit de verschillende sectoren overstijgen en zoekt naar een sterke samenwerking. Zes mogelijke toekomstprojecten voor de Vlaamse open ruimte werden ontwikkeld. Ze worden voorgesteld als retabels: visuele verhalen die willen inspireren tot een nieuwe aanpak.

Beleef Architecture Workroom Brussels & Vlaamse Landsmaatschappij
Bleed en/of: Architecture Workroom Brussels & Bovenbouw Architectuur
Voorziening Samenleving DE
Fotografie: Tom Van de Velde
Drukwerk: Arntens
V.O. Tom Depra, geadviseerd herenlidder Vlaamse Landsmaatschappij

3

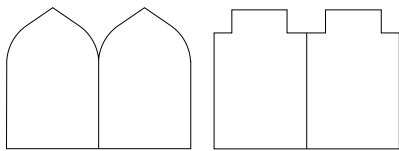
Via zes werk-punten en vijf programma-werken ...

Het open ruimte offensief,
[https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/
open%20ruimte%20offensief_low_Res.pdf](https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/open%20ruimte%20offensief_low_Res.pdf)

Het open ruimte offensief

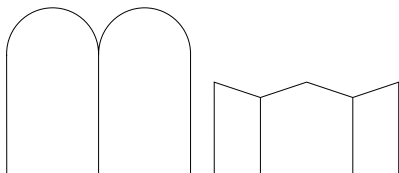

Het open ruimte offensief

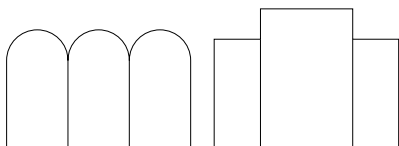
I.
Stadsrandbouw
p.09

II.
Voedsellandschap
p.15

III.
Landschapsbouw
p.21

IV.
Smarter Agro
p.27

V.
**Ambitieuze
landschappen**
p.33

VI.
**Open ruimte
infrastructuur**
p.39

...bouwt het Open Ruimte Platform verder aan haar Offensief!

Het open ruimte offensief,
[https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/
open%20ruimte%20offensief_low_Res.pdf](https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/open%20ruimte%20offensief_low_Res.pdf)

OPEN RUIMTE PLATFORM

Missie

Het Open Ruimte Platform (ORP) vertrekt vanuit de overtuiging dat de open ruimte een cruciale bouwsteen en hefboom is voor de toekomst van het sterk verstedelijkte Vlaanderen. Het platform grijpt de bestaande dynamieken aan om nieuwe inzichten en mogelijke synergieën tussen de open ruimte en verstedelijking te bundelen en verder te ontwikkelen richting mogelijke beleidsprincipes en -methodieken.

Het brengt lopende projecten, initiatieven en kennis samen (leertraject), het initieert en begeleidt ontwerponderzoek op innovatieve demonstratieprojecten (testtraject), en het formuleert voorstellen voor een performanter beleid (beleidstraject). Het betreft op verschillende niveaus mensen, van politici tot lokale besturen, leidinggevenden en projectmedewerkers. En communiceert naar een divers publiek.

Het Open Ruimte Platform brengt kennis, ervaring, sectoren en instrumenten samen om nieuwe en daadkrachtige (samen)werkvormen te definiëren voor open ruimte en voor open ruimte beleid.

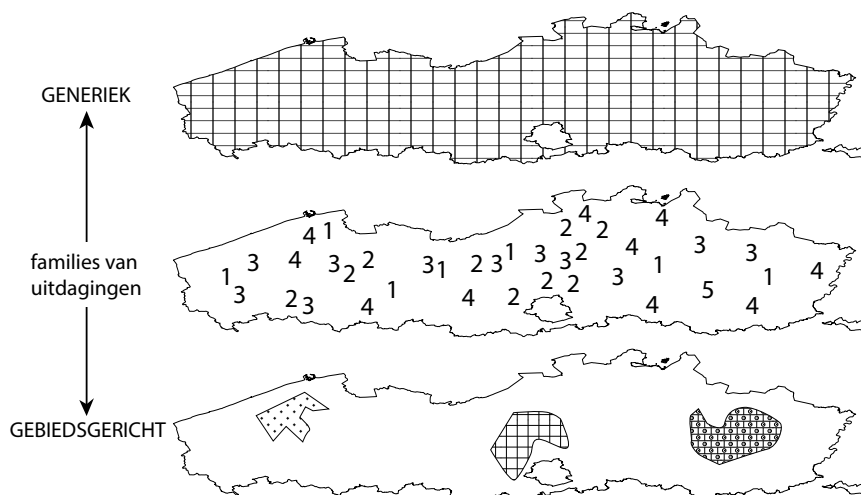
1. Open ruimte in verstedelijkte Vlaanderen

Vlaanderen is één van de meest verstedelijkte regio's van Europa. Als deel van een rivierendelta kent Vlaanderen een dicht netwerk van bevaarbare rivieren, met daarrond zeer vruchtbare gronden. Reeds in de 12e eeuw kende de delta een eerste golf van verstedelijking. Over de eeuwen heen groeide dit netwerk van complementaire steden uit tot één van de meest dicht bevolkte en welvarende delta's van de wereld. Die ontwikkeling ging evenwel gepaard met een constante verdrukking van landbouw door verstedelijking, en vervolgens van natuur door landbouwactiviteiten. Dat is de traditionele effecten-keten die overal ter wereld de ruimtelijke ontwikkeling stuwt. Het is de overtuiging van het platform dat de toekomst van ons territorium niet schuilt in een polarisering van open ruimte en verstedelijking, maar dat de open

ruimte gevrijwaard kan worden door een actief en krachtig open ruimte beleid dat deze effecten-keten zal weten te doorbreken en inzet op nieuwe koppelingen tussen harde en zachte functies en ruimtegebruikers. Nieuwe ontwikkelingsstrategieën moeten de open ruimte inzetten als een volwaardige bouwsteen van een kwalitatief en welvarend Vlaanderen.

Om open en stedelijke dynamieken met elkaar te kunnen verbinden, moeten principes voor ruimtelijke ontwikkeling worden gezocht die op twee vragen een antwoord bieden:

- (1) Wat? Welke koppelingen of synergiën tussen ruimtegebruikers, en tussen dynamieken en opgaven, zijn mogelijk en wenselijk?
- (2) Hoe? Welke sturingsmechanismen, welke (samen)werkvormen, welke aansturing of regie, welke instrumenten? En wie krijgt het mandaat?

2. Naar een aanpak voor terugkomende opgaven

Het ORP heeft niet tot doel om één grote, langetermijn visie of plan voor de Vlaamse open ruimte in Vlaanderen te ontwikkelen. Maar tegelijk is het ook niet haalbaar om voor elke specifieke locatie en individuele opgave een op maat georganiseerd gebiedsgericht project op te zetten. Het ORP zoekt naar en focust op configuraties van actoren, dynamieken en uitdagingen die op verschillende plaatsen in de Vlaamse ruimte voorkomen. Deze 'families van opgaven' vormen het werkteerrein van het ORP. Het platform onderzoekt hoe bestaand beleid en instrumentarium uit verschillende domeinen (vertegenwoordigd in het platform) kan worden gecombineerd tot nieuwe, performante actieprogramma's voor de Vlaamse open ruimte, tot nieuwe beleidspraktijken.

3. Werken op drie sporen

Het Open Ruimte Platform brengt leidinggeven van administraties, middenveld, belangenorganisaties, onderzoekers en nieuwe actoren samen.

Het Open Ruimte Platform werkt gelijktijdig op drie sporen, telkens gebruik makend van een specifieke methodiek:

TESTTRAJECT

Aan de hand van ontwerp onderzoek en samen met de betrokken actoren en lokale besturen worden actieplannen ontwikkeld voor verschillende cases. De geselecteerde cases zijn exemplarisch voor een type open ruimte uitdaging, en ze zijn het concrete testplatform voor een ontwikkelingsstrategie die ook op vergelijkbare plaatsen in Vlaanderen kan worden toegepast. De zes toekomstvisies die in het kader van het Open Ruimte Offensief zijn ontwikkeld dienen als kader.

LEERTRAJECT

Het ORP vertrekt niet van een wit blad. Het brengt via zijn partners en hun netwerken initiatieven en projecten samen waaruit lessen en kennis kan worden gehaald. Die bestaande kennis wordt besproken en ontsloten via analyse en interview.

BELEIDSTRAJECT

Op basis van de eigen ervaringen van de platformleden, en van de inzichten die uit het test- en leerplatform komen, formuleert het ORP voorstellen en pistes voor een daadkrachtig en toekomstgericht open ruimte beleid.

Operatie open ruimte

Vlaamse Landmaatschappij
Departement Omgeving
Vereniging van de Vlaamse Provincies
Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Architecture Workroom Brussels
KU Leuven – Departement Architectuur – onderzoeksgroep PLEN

Operatie open ruimte

De voorbije drie jaar verenigde het Open Ruimte Platform, op initiatief van de Vlaamse Landmaatschappij, Departement Omgeving, de Vereniging van de Vlaamse Provincies en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, de expertise en creativiteit van diverse actoren en sectoren in Vlaanderen rond een gemeenschappelijk belang, een gedeeld goed: de open ruimte.

Open ruimte en verstedelijking zijn beide wezenlijke onderdelen van één groot, samenhangend ecosysteem. Ze zijn op elkaar aangewezen en kunnen niet zonder elkaar bestaan. De opgedane kennis uit het leer- en testtraject stelt ons dan ook in staat om de verschillende beleidsvisies op de open ruimte te bundelen, met elkaar te verbinden en te versterken. In deze publicatie voeren we een pleidooi voor een vernieuwende, geïntegreerde programmawerking die de uiteenlopende beleidsdoelstellingen, samen met lopende initiatieven, versneld tot uitvoering kan brengen.

De inzichten van het Open Ruimte Platform zijn in deze publicatie verzameld door Architecture Workroom en de onderzoeksgroep PLEN van de KU Leuven, die samen het Open Ruimte Platform hebben begeleid.

Operatie Open Ruimte schakelt in 2018 een versnelling hoger. Een eerste programma voor een klimaatrobuust agrowaterbeheer is opgestart. Het vertaalt de gedeelde kennis naar een concrete uitvoering op het terrein. Deze brochure verkent ook een aantal andere programma's. In een volgende fase verbreden we de opgedane inzichten en werken we volgende stappen, in nauw overleg met alle betrokkenen, verder uit.

Toon Denys
Gedelegeerd bestuurder,
Vlaamse Landmaatschappij

Guido Decorte
Eerste gedeputeerde,
West-Vlaanderen

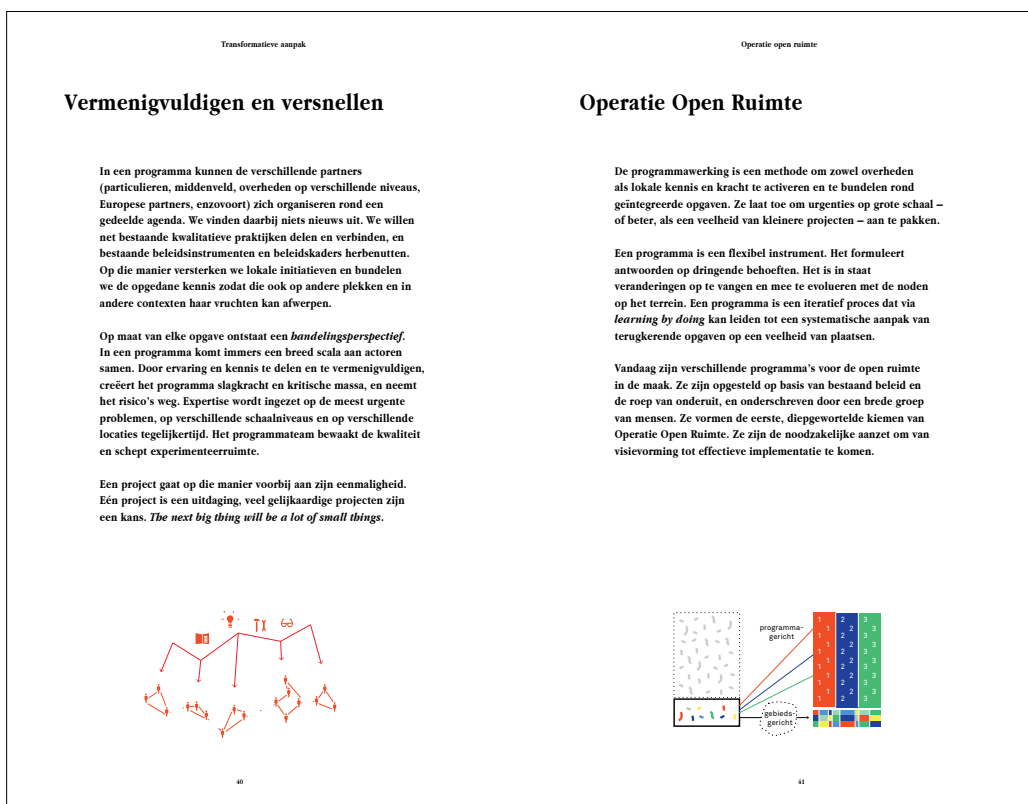
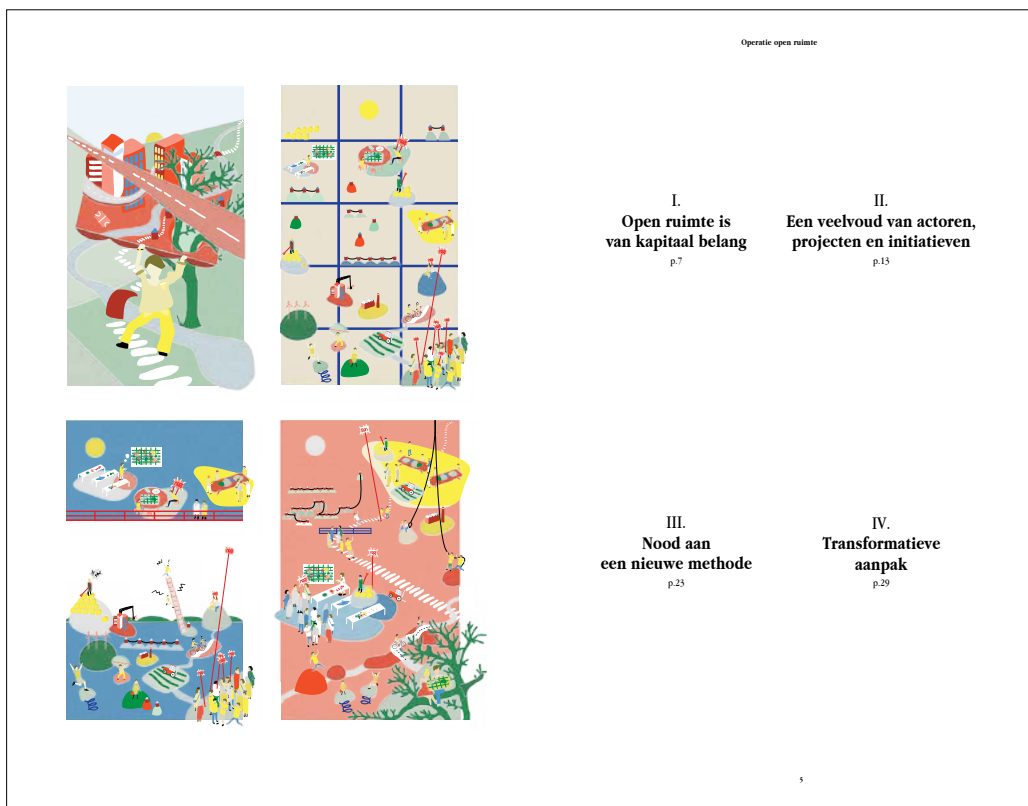
Peter Cabas
Secretaris-Generaal,
Departement Omgeving

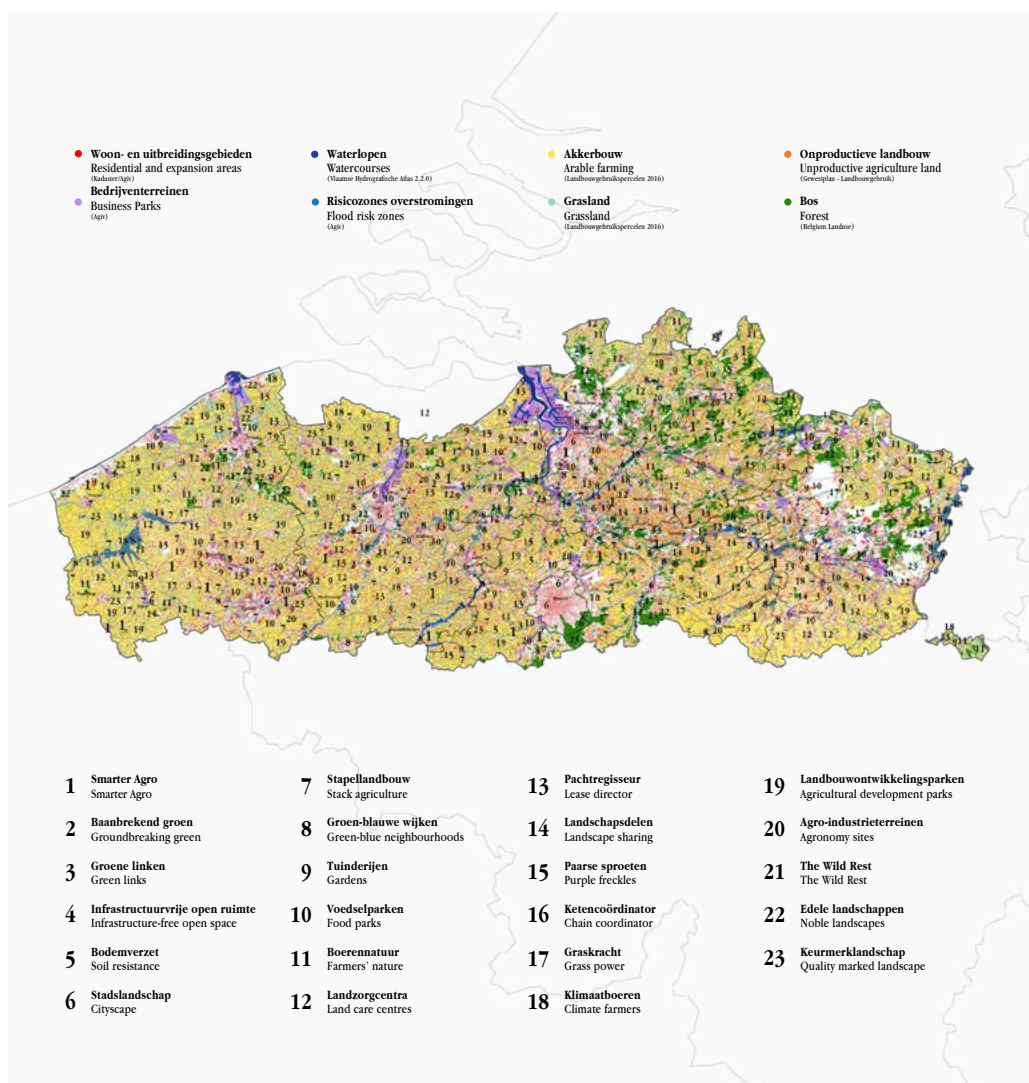
Alex Verhoeven
Directeur Ruimte, Vereniging van
Vlaamse Steden en Gemeenten

3

... door krachten te bundelen, ons anders te organiseren ...

Operatie open ruimte,
https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/ORP/Operatie%20open%20ruimte/OOR_NL_spreads_lr.pdf

... wil, met de kennis en ervaring van onderuit, ook andere types open ruimte opgaven in Vlaanderen aanpakken !

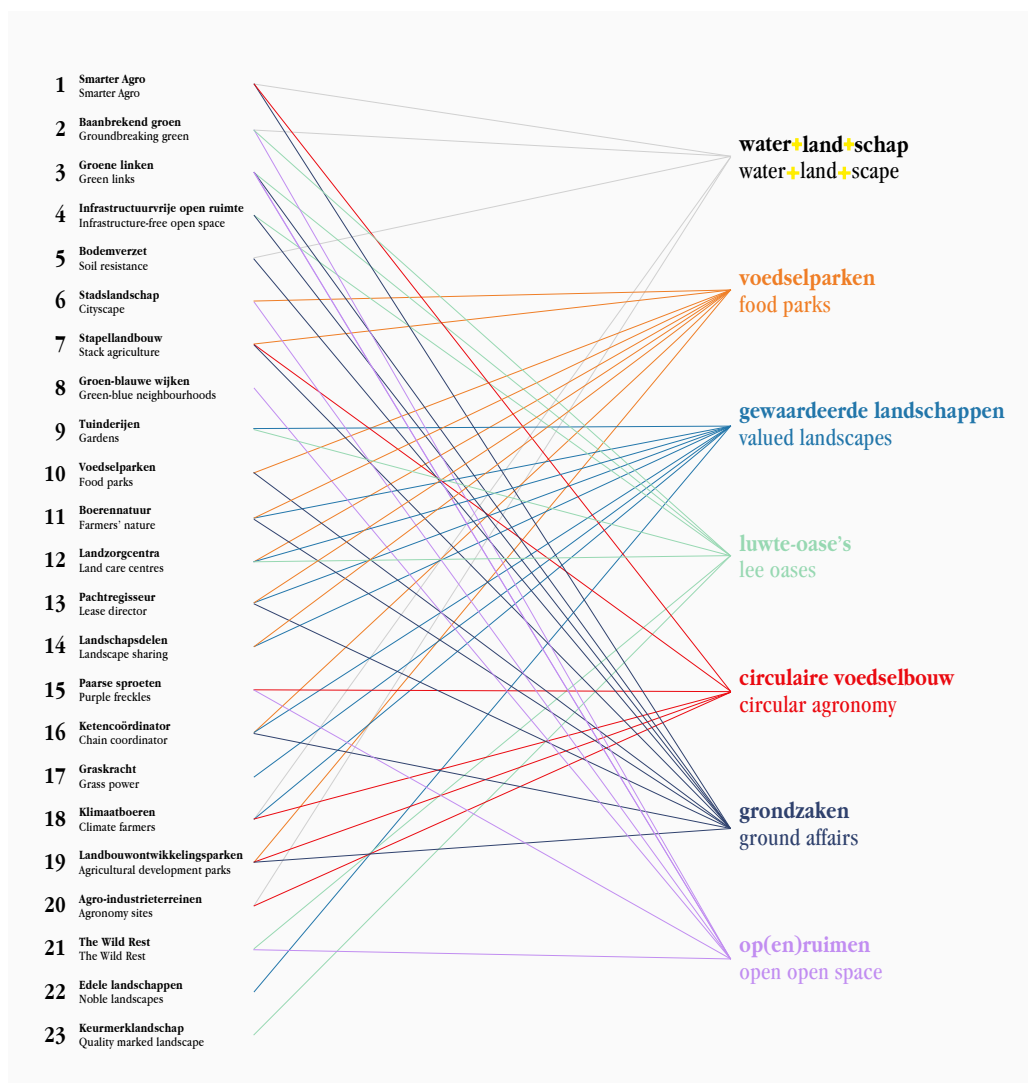
De integratie van water, landbouw en landschap is immers niet de enige open ruimte opgave in Vlaanderen. Samen met betrokken actoren wil de Beweging op zoek gaan naar de volgende stappen. Van april tot mei 2018 werden meer dan 100 actoren uit lokale en bovenlokale organisaties uitgenodigd op vijf werktafels. Elke tafel had tot doel om zoveel mogelijk terugkerende opgaven te detecteren. Smarter Agro, dat later uitgroeide tot Water+Land+Schap, krijgt als pionier code '1' toebedeeld. Het resultaat is een cijferveld dat een waaier aan terugkerende, complexe open ruimte vraagstukken verbeeldt.

... wants to, with the knowledge and experience from the bottom up, also tackle other types of open space issues in Flanders!

After all, the integration of water, agriculture and landscape is not the only open space issue in Flanders. The Movement wants to search for the next steps, along with involved actors. From April to May 2018, more than 100 actors from local and supra-local organisations were invited to five work tables. Each table was intended to detect as many recurring challenges as possible. Smarter Agro, which later grew into Water+Land+Scape, was assigned a pioneer code '1'. The result is a numerical field that depicts a range of recurring, complex open space challenges.

... op veel plaatsen tegelijk...

De provinciale tafels, gedocumenteerd op de Open Ruimte Beweging leporello op You Are Here, <http://www.youarehere.brussels/>

**... verfijnt terugkerende opgaven tot zes
beloftevolle open ruimte programma's,
verkent deze en zoekt naar enthousiaste
coalities om ze mee uit te bouwen !**

Een aantal van de terugkerende opgaven kunnen worden geclusterd in thema's die de potentie hebben uit te groeien tot open ruimte programma's. In het najaar gaat de Beweging op zoek naar verschillende Vlaamse organisaties die zich achter deze thema's kunnen scharen in nieuwe programmateams, welke doelstellingen ze op tafel kunnen leggen, wat er leeft op het terrein en waar kansen liggen om — versneld, gebundeld en geïntegreerd — gedragen projecten op het veld te realiseren !

**... refines recurring challenges to six
promising open space programmes,
explores these and looks for enthusiastic
coalitions to expand them!**

A number of the recurring challenges can be clustered in themes that have the potential to grow into open space programmes. In the autumn, the Movement will be searching for various Flemish organisations to back these themes in new programme teams, which goals they can put forward, what is happening on the ground and where the opportunities lie to realize projects in the field, at an accelerated pace, bundled and integrated!

... maar gericht, en strategisch!

De provinciale tafels, gedocumenteerd op de
Open Ruimte Beweging leporello op You Are Here,
<http://www.youarehere.brussels/>

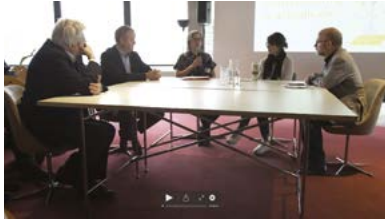
Platformwerking
2018-2019

Met de expertise in huis ...

Foto's van de conferentie op 25 oktober 2018, programmateams,
klankbordgroepen en werkgroepen tijdens 2018 en 2019
© Bob Van Mol & Architecture Workroom Brussels

Platformwerking
2018-2019

... en de initiatiefkracht vanop het terrein ...

Foto's van de conferentie op 25 oktober 2018, programmeerteams,
klankbordgroepen en werkgroepen tijdens 2018 en 2019
© Bob Van Mol & Architecture Workroom Brussels

Tafels van vermenigvuldiging zorgen voor beweging in de Vlaamse open ruimte

*Griet Celen¹, Marjolijn Claeys³, Joachim Declerck²,
Hans Leinfelder⁴, Sirka Lüdtkke¹ en Bram Vandemoortel²*

Stellingen

1. Wat de *Open Ruimte Beweging* aan het licht brengt is dat de noodzakelijke innovatie om de klimaatdoelstellingen geïntegreerd te realiseren enkel samen mét de samenleving kan worden ontwikkeld.
2. Programmawerking staat voor een nieuwe methodologie die de noodzakelijke vermenigvuldigingsslag van maatschappelijke initiatieven kan realiseren. Het is een hefboom om tot een versnelde uitvoering te komen van deze initiatieven en projecten op het terrein.
3. Een *community of practice* zoals de Open Ruimte Beweging kan alleen functioneren in een vrije, neutrale en horizontale omgeving. Het samenwerken met, maar vooral ook buiten en complementair aan de overheid is noodzakelijk om tot vernieuwende denkkaders te komen die rekening houden met de ruimtelijke complexiteit van uitdagingen en de diversiteit aan actoren en belangen.
4. Programmawerking is een methodologie die niet alleen geschikt is voor ontwikkeling van de open ruimte, maar die voor vele ruimtelijk-maatschappelijke uitdagingen en transformatieprocessen een versnelde uitvoering kan betekenen.

- 1 Vlaamse Landmaatschappij,
- 2 Architecture Workroom Brussels,
- 3 Voorland en
- 4 KU Leuven-P.PUL

griet.celen@vlm.be

bvandemoortel@architectureworkroom.eu

Tafels van vermenigvuldiging zorgen voor beweging in de Vlaamse open ruimte
Griet Celen, Marjolijn Claeys, Joachim Declerck, Hans Leinfelder, Sirka Lüdtkke en
Bram Vandemoortel

Aanbeveling voor uw eigen gezondheid

Stilzitten is het nieuwe roken! Terwijl u deze bijdrage leest, zit u ongeveer dertig minuten neer. Dat is te lang! Wij moedigen u aan om bij het begin van elk hoofdstuk op te staan en tien keer door de knieën te gaan terwijl u ondertussen de aangegeven tafel van vermenigvuldiging opzegt. Het geeft u tevens een idee hoe het Open Ruimte Platform beweging in de Vlaamse open ruimte tracht te versterken.

Tafel van 1. Eén + één = veel, beweging in de open ruimte

Het Open Ruimte Platform verenigde de voorbije vijf jaar de expertise en creativiteit van diverse actoren en sectoren in Vlaanderen rond open ruimte als gemeengoed. Wat in 2014 startte als een initiatief van de Vlaamse Landmaatschappij, het Departement Omgeving van de Vlaamse overheid, de Vereniging van de Vlaamse Provincies en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, is vandaag uitgegroeid tot een incubatieruimte voor een innovatieve, realisatiegerichte aanpak van open ruimte in Vlaanderen. Het Open Ruimte Platform groeide snel uit van de vier stichtende leden tot een nog steeds groeiende groep van meer dan 35 organisaties, bestaande uit beleids- en terreinexperten van de Vlaamse beleidsdomeinen Omgeving en Landbouw, maar ook van Welzijn en Volksgezondheid, Economie, Wetenschap en Innovatie, Kanselarij en Bestuur, uit belanghebbende middenveldorganisaties, uit academische experts en uit vernieuwende lokale coalities. Deze partijen namen actief deel aan het Open Ruimte Platform omdat het zich richt op het identificeren van gedeelde opgaven, en op ontwikkelen van gedragen operationele strategieën voor die opgaven. Het voedt, maar is niet gericht op de uitwerking van een allesomvattend beleidsplan of groot akkoord voor de open ruimte: dat zijn werkzaamheden en discussies die op andere plekken en fora worden gevoerd.

De inzichten uit achtereenvolgens een verkennend leer-, test- en beleidstraject resulteerden onder andere in geïntegreerde programmawerking. Programmawerking is een methode om de urgenties op grote schaal aan te pakken als een veelheid van kleinere projecten. Essentieel hierin is het ondersteunen van bestaande coalities én het bieden van een omgeving waar ervaren en nieuwe initiatieven van elkaar kunnen leren. Door het vergroten van de initiatiefkracht op het terrein, faciliteren we een versnelling. Het Open Ruimte Platform wil daarom uitgroeien tot een ware Open Ruimte *Beweging* die lokale gebiedscoalities of samenwerkingsverbanden de nodige vleugels geeft om samen aan de slag te gaan, gesterkt door de bereidheid bij Vlaamse overheden om voor specifieke en verbindende thema's zoals voedsel, klimaat en circulariteit over beleidsdomeinen heen aan hetzelfde zeel te trekken. De grote interesse en ervaringen in het eerste programma 'Water+Land+Schap' waren een aanleiding om de ideeën achter programmawerking te expliciteren. In deze paper wordt programmawerking gepositioneerd als een gezamenlijke uitvoeringsmodus voor onderling afhankelijke (bestaande) beleidsdoelen, over de sectoren heen.

Ons vertrekpunt is het driedelige axioma dat de open ruimte, naast het eigenstandig functioneren van haar natuurlijke cycli, ook een veelheid aan maatschappelijke diensten en gebruikers bundelt. Die onderlinge systemische afhankelijkheid betekent dat zelfs sectorale beleidsdoelen enkel gezamenlijk (via samenwerking over beleidsdomeinen

... en zo écht impact hebben!

Beleidsnota 2019-2024

Omgeving

ingediend door Zuhail Demir,

Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving,

Energie en Toerisme

Ik versterk de robuuste natuur-, bos- en valleigebieden die de ruggengraat vormen van een ruimer, functioneel groenblauw netwerk, dat zich uitstrekt tot in het centrum van dorpen en steden. Ik zet in op de vergroening van het bebouwd weefsel: groene daken, groene gevels, buurt- en speeltuinen, ... dragen bij aan een klimaatadaptieve en gezonde leefomgeving. Ik stimuleer het herstel van de doortocht van waterlopen door dorpscentra en stadskernen. Samen met Aquafin en de rioolbeheerders stimuleer ik lokale overheden om hemelwaterplannen op te maken. Zij zijn een belangrijke opstap naar een vernieuwend gemeentelijk ruimtelijk beleid en een klimaatadaptieve inrichting van de publieke ruimte.

Landschap is belangrijk voor een kwalitatieve ontwikkeling van de open ruimte, ook in relatie tot de bebouwde ruimte. Ik versterk de landschappelijke kwaliteit door bij ontwikkelingskeuzes rekening te houden met de mogelijkheden van landschapskenmerken. En ik stimuleer het gebruik van landschappelijk verbindende concepten (groenblauwe aders, voedsellandschappen) om maatschappelijke ontwikkelingen geïntegreerd en over administratieve grenzen heen te benaderen. Ik ondersteun allianties tussen overheden, experts, ondernemers en bewonersgroepen en zet in op de gebruiker (bewoner, landbouwer, bedrijf, ...) als partner voor een kwaliteitsvol beheer.

Het 'landschapsaspect' wordt structureel verankerd in de aanpak van de Vlaamse Overheid om omgevingsuitdagingen sectoroverschrijdend op te lossen en om de omgevingskwaliteit te versterken. **Landschap' wordt binnen de Vlaamse Overheid transversaal en geïntegreerd benaderd. Ik ondersteun transversale projecten, zoals bijvoorbeeld ontplooid in het kader van het Open Ruimte Platform van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). We creëren maatschappelijk bewustzijn voor het landschap en leggen verbanden leggen met verschillende bestuursniveaus en –entiteiten om expertise te bundelen en ervaringen te delen.**

Landbouw en natuur zijn partners in de open ruimte. Via gebiedsgerichte coalities en een realisatiegerichte, geïntegreerde aanpak streven we bij de inrichting van de open ruimte maximaal naar win-winsituaties voor landbouw en natuur. Hierbij zetten we bijkomend in op instrumenten zoals beheersovereenkomsten voor natuurbeheer en honoreren we inspanningen voor ecosysteemdiensten.

Ik benader landbouw vanuit een toegevoegde economische en maatschappelijke meerwaarde. Door ruimtelijke differentiatie stem ik agrarische activiteiten op een duurzame wijze met de omgeving af. Ik voer een uitdoofbeleid voor landbouwgebruik in zones bestemd voor natuurrealisatie. Waar nodig voorzie ik in flankerende maatregelen. Landbouwactiviteiten die bijdragen tot natuurbeheer moedig ik juist verder aan. Ik zoek samen met alle betrokken overheden naar een betere beleidsmatige omkadering hiervoor (inhoud, instrumenten, regelgeving, ...). We onderzoeken hoe we rechtszekerheid kunnen bieden om biodiversiteitcreatie te stimuleren zonder toekomstig gebruik of bestemming in het gedrang te brengen.

Ik maak van het tegengaan van verharding en het behoud van natuur en groene infrastructuur in de open ruimte een speerpunt. Ik buig de trend van verhardingstoename in de openruimtebestemmingen om naar een structurele jaarlijkse verhardingsafname, conform de strategische visie van het BRV. Ik ontwikkel hiertoe een instrumentenmix.

De gewestelijke ruimtelijk uitvoeringsplannen voor landbouw, natuur en bos (AGNAS) zijn een belangrijk instrument voor geïntegreerde gebiedsontwikkeling voor strategische openruimtegebieden. Ik zet verder in op het uitvoeren van het gebiedsgericht programma voor de opmaak van deze plannen en leg een pakket bijkomende natuur- en bosgebieden vast in de bestemmingsplannen.

**PROGRAMMATEAMS &
PROGRAMMATEAMS-IN-WORDING**

Water+Land+Schap

Griet Celen, VLM
Liesbeth Gellinck, VLM
Peter Schildermans, VLM
Patrick Verstegen, VLM
Steven Van Caeneghem, VLM
Barbara Vael, VMM
Didier D'hont, VMM
Laurens Vanden Eynde, Dept. OMG (GOP)
Marie Verhassel, Dept. L&V
Dirk Halet, VLAQWA
Piet Seuntjens, VITO
Elke Vanempten, ILVO
Erwin Demeyer, ANB
Joachim Declerck, AWB
Bram Vandemoortel, AWB

Grondzaken

Petra Deproost, Dept. OMG (VPO)
Ellen Luyten, OVAM
Nele Bal, OVAM
Griet Celen, VLM
Els Abts, VLM
Laura De Mets, Dept. L&V
Michaël Stas, Dept. OMG (GOP)
Greet Ruyschaert, ILVO
Miro Jacob, ILVO
Mario De Block, ANB
Bruno Devos, INBO
Joost Salomez, Dept. OMG (VPO)
Jan Vermang, Dept. OMG (GOP)
Griet Van Gestel, OVAM
Sebastien Janssens, VLM
Ingeborg Joris, VITO
Jan Bastiaens, Ag. Onroerend Erfgoed
Lene De Vrieze, AWB
Bram Vandemoortel, AWB

Luwte-Oases

Kaat Smets, Dept. OMG (BJO)
Stefan Acke, Ag. Zorg & Gezondheid
Sirka Lüdtke, VLM
Gilke Pée, Dept. OMG (BJO)
Karina Abeels, ANB
Nadine Vervaet, ANB
Ankatrien Boulanger, RL Rivierenland
Marjolijn Claeys, Voorland
Ruth Kennivé, AWB
Lene De Vrieze, AWB

Voedsel+Land+Schap

Dirk Van Gijseghe, VLM
Elke Vanempten, ILVO
Sam Van Vlierberghe, Dept. L&V
Katrien Cooman, Dept. OMG (SID)
Sofie Troch, Dept. OMG (Labo Ruimte)
Kaat Smets, Dept. OMG (BJO)
Simon Lox, VLM
Julie Mabilde, BWMSTR (Labo Ruimte)
Lieven Symons, Dept. OMG (Labo Ruimte)
Charlotte Timmers, Dept. OMG (GOP)
Marjolijn Claeys, Voorland
Bram Vandemoortel, AWB

Op(en)ruimen

Liesl Vanautgaerden, Dept. OMG (GOP)
An Rekkers, VRP
Griet Celen, VLM
Bram Vogels, VMM
Oda Walpot, BWMSTR
Robin De Smedt, Dept. OMG (BJO)
Michaël Stas, Dept. OMG (GOP)
Marjolijn Claeys, Voorland
Emma Bierens, AWB
Carmen Van Maercke, AWB
Joachim Declerck, AWB

1010au
3E
3WatEr
agentschap ondernemen
agentschap onroerend erfgoed
agentschap zorg en gezondheid
agentschap voor natuur en bos
agentschap wegen en verkeer
agrobeheergroepen
algemeen boerensyndicaat
antea group
architect geert peymen
architecture workroom brussels
aquafin
arbeid & milieu vzw
bond beter leefmilieu
bosch-slabbers
bioforum
beveiling
boeren en buren
boerenbond
boerenbruxelpaysans
boerenforum
bolhuis
bos+
bovenbouw architecten
brussel leefmilieu
buitengoed oostende
cluster
de cirkel
de kijfelaar
de kittelaar
de landgenoten
de waterkant
departement landbouw en visserij
departement omgeving
domus medica
dorpsdienst nestor
eco kwadraat
engie
erasmushogeschool brussel
fedagrim
gemeente olen
gemeente sint-gillis-waas
gemeente vorselaar
gemeente zemst
gezond leven
grondbank
grondwijzer
hogeschool gent
inagro
instituut voor landbouw, visserij
en voedingsonderzoek
instituut voor natuur en bos onderzoek
infopunt publieke ruimte
innovatiesteunpunt
intercommunale leiedal
iwva
kempens open ruimte platform
kenniscentrum vlaamse steden
kuleuven
lama
landelijk vlaanderen
landelijke gilden
landelijke mobiliteit westhoek
leiedal
lint

loket onderhoud buitengebied
maat-ontwerpers
markaante kempen
mina-raad
mobiliteit en openbare werken
moerbekepolder
natural grown
natuurpunt
openbare vlaamse
afvalstoffenmaatschappij
parkveldgroep
pit z33
pom antwerpen
pom vlaams-brabant
pro natura
provincie antwerpen
provincie limburg
provincie oost-vlaanderen
provincie vlaams-brabant
provincie west-vlaanderen
raad van belang
regionale landschappen koepel
regionaal landschap brabantse kouters
regionaal landschap dijleland
regionaal landschap haspengouw voeren
regionaal landschap houtland
regionaal landschap kempen maasland
regionaal landschap kleine en grote nete
regionaal landschap lage kempen
regionaal landschap meetjesland
regionaal landschap noord-hageland
regionaal landschap pajottenland
zennevallei
regionaal landschap rivierenland
regionaal landschap schelde-durme
regionaal landschap vlaamse ardennen
regionaal landschap voorkepen
regionaal landschap westhoek
regionaal landschap zuid-hageland
re-st
rikolto/vredeseilanden
rivierpark maasvallei
rurant vzw
samenhuizen vzw
sertius
stad aalst
stad antwerpen
stad brugge
stad deinze
stad eeklo
stad genk
stad gent
stad geraardsbergen
stad hoogstraten
stad kortrijk
stad leuven
stad lokeren
stad oostende
stadsboerderij kortrijk
stedenbeleid
steunpunt groene zorg
team vlaams bouwmeester
terre-en-vue
tomatomasters
trage wegen vzw
tuinen van stene
universiteit antwerpen

universiteit gent
universiteit hasselt
université libre de bruxelles
urban crop solutions
urban smart farm
vlaamse adviesraad voor innoveren
en ondernemen
vcb
vectris
vereniging ecologische tuiniers
en burgers
vlaams instituut voor
technologisch onderzoek
vlaio
vlaams kenniscentrum water
vlario
vlaamse landmaatschappij
vlaamse milieumaatschappij
vlaamse maatschappij voor
sociale woningbouw
vlaamse vereniging voor ruimte
en planning
vlaamse waterweg
vereniging van vlaamse steden
en gemeenten
vereniging van vlaamse provincies
voedselteams
volterra
voorland
vrienden van de zwalmse dorpen
vrije universiteit brussel
waerbeke vzw
waterconservering woestwezel
werkgroep bos 't ename
werkgroep stadslandbouw gent
wervel
woonhaven antwerpen
...

OPEN RUIMTE PLATFORM

vlaamse landmaatschappij
departement omgeving
vereniging van vlaamse provincies
vereniging van vlaamse steden
en gemeenten
koepel van de regionale landschappen
vlaamse vereniging voor ruimte
en planning

REDACTIE & ILLUSTRATIES

hans leinfelder, joachim declerck,
marjolijn claeys, bram vandemoortel,
lene de vrieze, ruth kenné

VORMGEVING

somethingels

DRUK

L.Capitan
depotnummer D/2020/3241/074
V.U.

toon denys
gedelegeerd bestuurder
vlaamse landmaatschappij
koning albert II laan 15
1210 schaarbeek